

DİÇOD

DİSİPLİNLERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Vol.:5 Sayı/Issue:1 2025

e-ISSN: 2757-9107

DİSİPLİNLERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Interdisciplinary Research on Children's Rights

e-ISSN: 2757-9107

DERGİNİN SAHİBİ

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

SAYI EDITÖRÜ

Prof. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

YAYIN EDITÖRÜ

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ

Prof. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

YABANCI DİL EDITÖRÜ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

İSTATİSTİK EDITÖRÜ

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ

DERGİ ALAN EDITÖRLERİ

SAĞLIK

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ

Doç. Dr. Fadime ÜSTÜNER TOP

HUKUK-ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇIKRIKÇI

POLİTİKA ve YÖNETİM

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

TÜRKÇE EĞİTİMİ

Prof. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ

Doç. Dr. Binnur YILDIRIM

HACIİBRAHİMOĞLU

ÖZEL EĞİTİM

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÇAKIR

BİLGİSAYAR ve ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE

Doç. Dr. Mustafa Serkan ABDÜSSELAM

SOSYAL HİZMET-SOSYOLOJİ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

PSİKOLOJİ ve ÇOCUK GELİŞİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz TIRYAKI GÖKSU

SANAT

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YILMAZ

İKTİSAT

Doç. Dr. İpek CEBECİ

FELSEFE

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem SÜNNEY

BİLİM ve DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Emel UZUNOĞLU

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Emine EFE ÖZEL

Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ERATAY

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖNEN

İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Selma KARATEPE

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Önder KUTLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Claudia MAEİR-HÖFER
Evangelische Hochschule Darmstadt-Germany

Prof. Dr. Rebekka Bending
Hochschule für angewandte Pädagogik-
Germany

Prof. Dr. Hayriye ŞENGÜN
Bayburt Üniversitesi

Prof. Dr. Aslıhan ARDIÇ ÇOBANER
Mersin Üniversitesi

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI
Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Aliye BULUT
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji
Üniversitesi

Doç. Dr. Fadime ÜSTÜNER TOP
Giresun Üniversitesi

**Doç. Dr. Binnur YILDIRIM
HACİİBRAHİMOĞLU**
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Serkan ABDÜSSELAM
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Handan ÖZCAN
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Özge METİN ASLAN
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Seydi Ahmet SATICI
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Yalçın KANBAY
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ
Giresun Üniversitesi

Assoc. Prof. Ana Cristina BACIU
Babeş-Bolyai University, Romania

Doç. Dr. Oktay TATLICIOĞLU
Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih GÜLER
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Esmeray ALACADAĞLI
Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Sarah COOMBS
University of Suffolk, England

Dr. Ana JOVIĆ
Lazić Faculty of Law Osijek, Josip Juraj
Strossmayer University, Croatia

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KÜÇÜK BİÇER
Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ARTUÇ
Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süheyla ERİKLİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Aykut Can DEMİREL
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Canan DURAL TASOUJİ
Mersin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Harika UÇAR
Gazi Üniversitesi

Dr. Seda ÇARIKÇI
Millî Eğitim Bakanlığı

KAPAK TASARIMI

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YILMAZ

Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

ASOS indeks

Dergimiz ASOS Index tarafından taranmaktadır.

İletişim: dicod.editor@gmail.com

Yıl: 5 Sayı: 1

e-ISSN: 2757-9107

YAYIN POLİTİKASI

1. Eğitim, sağlık, hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih, iletişim, teknoloji, mimarlık, sanat, spor, iktisat, edebiyat, dil başta olmak üzere çocuk hakları ve çocukluk kültürü ile ilgili konular derginin kapsamını oluşturmaktadır.
2. Makale değerlendirme sürecinin tüm aşamaları Dergipark sistemi üzerinden yürütülmektedir. Başvuru sürecinden itibaren tüm aşamalarda gerekli belgelerin iletilmesi, yazışmaların sağlanması, bilgilendirmelerin yapılması için tüm taraflar sadece bu sistemden yararlanacaktır.
3. Dergiye gönderilecek aday makaleler için yazarların benzerlik raporlarını aşağıdaki belgelerle birlikte iletmeleri gerekmektedir. Benzerlik oranı %20'den fazla olan çalışmalar herhangi bir işleme gerek kalmaksızın yazara iade edilir.
4. Dergiye gönderilen çalışmalarla ilgili değerlendirme sürecinin başlatılabilmesi için ilk işlem ön incelemenin gerçekleştirilmesidir. Bu incelemede çalışmanın yayın politikasında belirtilen koşulları sağlayıp sağlamadığı belirlenir. Bu aşamadan geçemeyen çalışmalar reddedilir.
5. Dergiye sunulan tüm çalışmalar çift kör hakem sistemi ile değerlendirilir. Hakem değerlendirmelerinin çelişmesi veya yetersiz bulunması halinde Yayın Kurulu ek hakem değerlendirmelerine başvurabilirler.
6. Hakemler tarafından düzeltme istenen çalışmalar, yazarlar tarafından gözden geçirildikten sonra aynı hakemlerin incelemesine yeniden sunulur. Bu aşamada hakemler tarafından yeterli bulunmayan çalışmalar reddedilir.
7. Dergide yayımlanacak çalışmalarla ilgili nihai karar Yayın Kuruluna aittir.
8. Makale değerlendirme süreci en fazla iki ayda tamamlanır.

HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Levent MEMİŞ
Giresun Üniversitesi

**Doç. Dr. Binnur YILDIRIM
HACIİBRAHİMOĞLU**
Giresun Üniversitesi

**Doç. Dr. Esmeray
ALACADAĞLI**
Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Aliye BULUT
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji
Üniversitesi

Doç. Dr. Ayça KARTAL
Muş Alparslan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇIKRIKÇI
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin AYDIN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

**Dr. Öğr. Üyesi Canan KELEŞ
ERTÜRK**
KTO Karatay Üniversitesi

**Dr. Öğr. Üyesi Yeliz TİRYAKİ
GÖKSU**
Giresun Üniversitesi

**Dr. Öğr. Üyesi Selda KARADENİZ
ÖZBEK**
Giresun Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

Çocuk Dostu Kentlerin Bebeklikten İlk Çocukluk Dönemine Etkisi: Muğla / Menteşe Örneği

Nihan BOZDEMİR, Ece ÖZMEN 1-23

Tematik Çocuk Kitaplarına Çocuk Hakları Teleskopundan Bakmak: Bir Öz İnceleme Örneği

Hüsna Elif YÜCEKÖK, Erdem HAREKET 61-77

Derleme Makalesi

Çocukların Ebeveynleri Tarafından Sosyal Medyada Paylaşılmasına Yönelik Çalışmaların İncelenmesi

Esra Gökçe SAYGILI, Fadime ÜSTÜNER TOP 24-41

Çocuk İstismarının Farklı Bir Boyutu: Munchausen By Proxy Sendromu ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Merve KILIÇ 42-60

CONTENTS

Research Article

The Impact of Child-friendly Cities From Infancy to Early Childhood: Muğla / Menteşe Sample

Nihan BOZDEMİR, Ece ÖZMEN 1-23

Looking at Thematic Children's Books through the Telescope of Children's Rights: An Example of Self-Review

Hüsna Elif YÜCEKÖK, Erdem HAREKET 61-77

Review Article

Examining Studies on Children Sharing on Social Media by Their Parents

Esra Gökçe SAYGILI, Fadime ÜSTÜNER TOP 24-41

A Different Dimension of Child Abuse: Munchausen By Proxy Syndrome and Social Work Intervention

Merve KILIÇ 42-60

SUNUŞ

Sevgili Okuyucular,

Bu yer alan çalışmalar, günümüz toplumlarının çocukluk algısına, çocuk haklarına ve çocukların refahını etkileyen yapısal, kültürel ve dijital dinamiklere ışık tutan disiplinlerarası bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Nihan Bozdemir ve Ece Özmen'in kaleme aldığı "*Çocuk Dostu Kentlerin Bebeklikten İlk Çocukluk Dönemine Etkisi: Muğla / Menteşe Örneği*", kentsel politikaların çocukların gelişimindeki rolüne dikkat çekmektedir. Kent sosyolojisi ve çocuk refahı açısından önemli çıkarımlar sunan çalışma, mekânın çocukluk deneyimini biçimlendirmedeki rolünü analiz etmektedir.

Fadime Üstüner Top ve Esra Gökçe Saygılı'nın hazırladığı "*Çocukların Ebeveynleri Tarafından Sosyal Medyada Paylaşılmasına Yönelik Çalışmaların İncelenmesi*" başlıklı çalışma, dijital çağda ebeveyn davranışlarının çocukların mahremiyeti ve görünürlüğüne ihlal etme potansiyelini akademik literatür üzerinden ortaya koymakta ve koruyucu sosyal politika ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Merve Kılıç tarafından kaleme alınan "*Çocuk İstismarının Farklı Bir Boyutu: Münchhausen By Proxy Sendromu ve Sosyal Hizmet Müdahalesi*" başlıklı çalışma ise, çocuğun tıbbi ve psikolojik durumunun kasten çarpıtıldığı bir nadir sendromu sosyal hizmet perspektifiyle ele alarak, erken tespitin önemi ve profesyonel müdahale süreçleri üzerinde durmaktadır. Bu çalışma, istismarın görünmez formlarına dikkat çekmeksi açısından önem taşımaktadır.

Erdem Hareket ve Hüsna Elif Yücekök'ün "*Tematik Çocuk Kitaplarına Çocuk Hakları Teleskobundan Bakmak: Bir Öz İnceleme Örneği*" adlı araştırması ise çocuk edebiyatına hak temelli bir bakış açısı getirmektedir. Çocuk kitaplarının sunduğu mesajların çocuk hakları ilkeleriyle ne ölçüde uyumlu olduğunu sorgulayan bu inceleme, edebi ürünlerin pedagojik ve etik boyutuna dikkat çekerken, çocukların kültürel temsillerini eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır.

Bu sayıda bir araya gelen çalışmalar, çocukların korunması, katılımı ve haklarının güçlendirilmesi için bütüncül bir anlayışın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çocukluk meselesini çok boyutlu ele alan bu katkılar, akademik tartışmayı zenginleştirmenin yanı sıra, politika yapıcılara, sosyal hizmet uzmanlarına ve ebeveynlere yönelik önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Bu özel sayının oluşmasında emeği geçen tüm yazarlarımıza teşekkür eder; çocuk odaklı, hak temelli çalışmaların çoğalmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Editör

PRESENTATION

Dear Readers,

Our latest issue, featuring four articles, is now available for your interest. It reflects an interdisciplinary approach aimed at understanding and explaining contemporary societies' perceptions of childhood, children's rights, and the factors affecting children's well-being.

The article by Nihan Bozdemir and Ece Özmen, titled *"The Impact of Child-Friendly Cities on Early Childhood: The Case of Muğla/Menteşe,"* draws attention to the role of urban policies in children's development. Offering important insights in terms of urban sociology and child welfare, the study analyzes how spatial environments shape childhood experiences.

The systematic review by Fadime Üstüner Top and Esra Gökçe Saygılı, *"A Review of Studies on Parents Sharing Their Children on Social Media,"* reveals how parental behaviors in the digital age may violate children's privacy and visibility. Through a comprehensive examination of the academic literature, the study highlights the need for protective social policies regarding digital parenting practices.

Merve Kılıç's article, *"A Different Dimension of Child Abuse: Munchausen By Proxy Syndrome and Social Work Intervention,"* explores this rare syndrome—where a child's medical and psychological condition is deliberately misrepresented—from a social work perspective. Emphasizing the importance of early detection and professional intervention, the study draws attention to the often invisible forms of child abuse.

The article by Erdem Hareket and Hüsna Elif Yücekök, titled *"Looking at Thematic Children's Books Through the Lens of Children's Rights: A Self-Review Example,"* offers a rights-based perspective on children's literature. The review questions to what extent the messages in children's books align with the principles of children's rights, while also drawing attention to the pedagogical and ethical dimensions of literary works and critically evaluating the cultural representations of children.

Collectively, these contributions demonstrate the need for a holistic approach to protecting, empowering, and involving children in society. By addressing the issue of childhood from multiple dimensions, the works in this issue enrich academic debate and provide important insights for policymakers, social service professionals, and parents.

I extend my sincere thanks to all the authors who contributed to the development of this special issue and hope to see an increase in child-centered, rights-based academic work in the future.

Prof. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Editor

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Giresun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Hakları İl Komitesi ile Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle Cumhuriyetin 100. yılına özel olarak 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü kapsamında gerçekleştirilen “Yüzde Yüz Çocuk Çalıştayı”nın sonuç bildirgesi çocuklar tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi öğretim üyeleri Doç. Dr. Yasemin Mamur Işıkcı, Doç. Dr. Çağla Yiğitbaş, Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yılmaz ile Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem Sünney’in katkı sunduğu çocuk çalıştayı sonuç bildirgesinde çocuklar temel haklarına ilişkin topluma önemli mesajlar verdi.

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Bizler arkadaşlarımız ile birlikte katılımcı olarak yer aldığımız yüzde yüz çocuk çalıştayında “Çocuğun Katılım Hakkı, Çocuğun Korunma Hakkı, Çocuğun Değeri, Çocuğun Gelişim Hakkı ile Çocuğun Sağlık ve Yaşama Hakkı” başlıklarını tartıştığımız bildirimizi sizlerle paylaşıyoruz.

1. Ailede sevgi ile büyüyen çocukların özgüvenli ve akran zorbalığına maruz kalmadan sosyal benliklerini geliştirdiğini ve aile bağlarının güçlendiğinin farkındayız. Lütfen sevginizi belli etmekten çekinmeyin.
2. Anne babalarımızın, çocuklarına yetebilme noktasında kaygı ve stres içinde olduğunu biliyoruz. Sevgili anne babalarımız kaygı ve korkularınızı azaltmanızı ve her zaman her koşulda yanınızda olduğumuzu bilmenizi istiyoruz.
3. Çocuk sahibi olmanın mental olarak yorucu ve endişe verici olduğunun farkındayız. Birbirimizi her koşulda desteklemenin psikolojik doyum sağladığını bilmenizi istiyoruz.
4. Geleceğin teminatının çocuklar olduğunun farkındayız. Sosyal beceri ve potansiyelimizin yüksek olduğunun bilinci ile çocukları, ihtiyaç duydukları kaynak ve imkanlarla daha fazla buluşturmanızı talep ediyoruz.
5. Sevgili büyüklerimiz kendimizi daha fazla güvende hissedebilmemiz için sokakta başı boş bir şekilde sürü ile dolaşan sokak hayvanlarına karşı önlem almanızı bekliyoruz.
6. Eve tek başımıza dönmek zorunda kaldığımızda sokaklarda karanlık ve ıssız olan yerlerde daha fazla aydınlatma yapmanız ve güvenlik önlemlerini arttırmanız bizi daha fazla güvende hissettirecektir.
7. Yaşadığımız bölgenin coğrafi şartlarının Doğal afetlere neden olduğunun bilinci ile, doğal afetler nedeniyle oluşacak zararın en aza indirilmesi ve bununla daha fazla mücadele etmenizi talep ediyoruz.
8. Çocuklar olarak geleceğimiz ile ilgili çok erken yaşlarda karar vermemiz bekleniyor. Bu durum birçoğumuzun kaygı düzeyini arttırmakta ve sağlıklı karar almamızın önüne geçebilmektedir. Erken yaşta ya da yönlendirilerek vereceğimiz kararların bizi mutlu edip etmeyeceğini bilememekteyiz. Bize daha fazla kendimizi tanıma fırsatı vermeniz gerektiğini düşünüyoruz.
9. Sağlık problemi yaşayan epilepsi hastası arkadaşlarımızın cadde, sokak ve binalarda yanıp sönen keskin ışıklardan etkilendiğini bilmenizi isteriz. Bu konuda gerekli hassasiyeti göstereceğinizi beklemekteyiz.
10. Sosyal medyada uygulanan sanal zorbalıklara karşı endişe duymaktayız. Bu konuda güvenlik önlemlerini arttırmanızı ve yardım mekanizmalarını arttırmanızı beklemekteyiz.
11. Çocuklar olarak kendimizi her koşulda rahatlıkla ifade edebilmeyi, fikirlerimizin önemsenmesi, anlaşılmayı ve iyi bir dinleyici olmanızı talep ediyoruz.
12. Eğitim hayatımızda bireysel farklılıklarımızın, yeteneklerimizin ve hobilerimizin dikkate alınarak eğitim- öğretim müfredatın yenilenmesini talep ediyoruz.
13. Ezberci olmayan, bizi mekanikleştirmeyen, yorum ve analiz yeteneğimizi ön plana çıkartacak, uzun

ders saatlerinin olmadığı dersler talep ediyoruz.

14. Fiziksel ve zihinsel gelişimimiz için önemli olan beden eğitimi derslerine yeteri kadar önem verilmediğini düşünüyor haftalık ders sayılarının artırılmasını talep ediyoruz.
15. Hem yaşadığımız şehrin küçük olması hem de ekonomik sebeplerden kaynaklı kültür ve sanat faaliyetlerinden yeteri kadar yararlanamıyoruz. Bu konuda siz değerli büyüklerimizden destek bekliyoruz.
16. Öğrencilerin kendi aralarında sadece fikirlerini dile getirebildiği, katılım haklarını sonuna kadar kullanabildikleri, haklarını savunabildikleri ortamların oluşturulmasının önemine dikkat çekmek ister ve desteklerinizi beklemekteyiz.
17. Sağlık kurumlarından yararlanma noktasında fırsat eşitliğinin olmadığını sağlık hizmetinden yararlanma noktasında il merkezindeki koşulların ilçelere göre daha iyi olduğunu ve aynı koşulların uzak ilçelerde yaşayan çocukların da sağlık hakkından yeteri kadar yararlanması gerektiğini savunuyoruz.
18. Sevgili okul idarecilerimiz okul ders saatlerinin çok uzun olması ve okullarda sosyal kulüplerin aktif olmaması sosyalleşmemizi ve işbirliği yapmamızı güçleştiriyor. Ders dışı etkinlikler yapabilmek için daha fazla zaman alan talep ediyoruz.

Saygıdeğer büyüklerimiz ve sevgili arkadaşlarımız

Biz çocukları da birey olarak kabul edip bizi ilgilendiren her konuda fikirlerimizi almanızı haklarımızı savunmamız için bize destek olmanızı bekliyoruz

Çocuk Dostu Kentlerin Bebeklikten İlk Çocukluk Dönemine Etkisi: Muğla / Menteşe Örneği**Nihan BOZDEMİR¹****Ece ÖZMEN²****MAKALE BİLGİSİ**

Makale Geliş Tarihi : 11/12/2024

Makale Kabul Tarihi : 07/05/2025

Anahtar Kelimeler:

Çocuk dostu kent, bebeklik dönemi, ilk çocukluk dönemi, 0-6 yaş, Muğla.

ÖZET

Yaşam standartları, aile dinamikleri, çevre koşulları gibi dışsal etmenler bireylerin yaşamları boyunca derin etkiler bırakmaktadır. Dünyaya gözlerini ilk açtığından itibaren bebekler ve ilk çocukluk dönemi bireyleri çevresel uyaranları algılamakta ve öğrenmekte oldukça hızlıdır. Bebeklikten ilk çocukluk dönemine kadar bireyin ailesine veya bakıcısına olan bağımlılığı çok yüksektir. Bu yaş grubunda yalnızca çocuğun değil ebeveyn rolü üstlenen kesimin ihtiyaçlarının da düşünülmesi önemlidir. Kentlerin bu anlamda farklı yaş gruplarına göre yaşam kalitesini yükseltici çözüm önerilerine ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuk dostu kentler, çocuk haklarının kentlerde karşılık bulması, yapılacak olan bütün düzenlemelerde çocuklarla uyumlu kararların alınması gerekliliğini savunan, vizyoner bir çözüm önerisidir. Çalışma, odak grubuna aldığı 0-6 yaş aralığının kentsel alandaki ihtiyaçlarını ortaya koymak için hazırlanmıştır. Muğla'nın Menteşe ilçesinde çalışma kapsamında belirlenen yaş grubunun avantajlı ve dezavantajlı olduğu fiziksel çevre katmanlar halinde incelenmiştir. Sonuç olarak çocuklu hane halkı sayısı her yıl artan Menteşe'de yerel yönetimlere farklı bir örnek olacak şekilde çocuk dostu kent bağlamında öneriler sunulmuştur.

The Impact of Child-friendly Cities From Infancy to Early Childhood: Muğla / Menteşe Sample**ARTICLE INFORMATION**

Submission Date : 11/12/2024

Accepted Date : 07/05/2025

Keywords:

Child-friendly cities, infancy, early childhood, 0-6 ages, Muğla.

ABSTRACT

External factors such as living standards, family dynamics, and environmental conditions profoundly influence individuals throughout their lives. From birth, infants and young children quickly perceive and learn from environmental stimuli. During infancy and early childhood, dependency on family or caregivers is exceptionally high. Thus, it is essential to consider not only the needs of the child but also those of the caregivers. Cities require solutions to enhance quality of life across age groups. Child-friendly cities present a visionary approach, advocating for child rights and ensuring that urban planning aligns with children's needs. This study aims to identify the needs of children aged 0-6 in urban settings, focusing on Muğla's Menteşe district. It examines the physical environment's advantages and disadvantages for this age group in a layered analysis. Recommendations are then presented to guide local authorities in creating a child-friendly city model, especially given Menteşe's rising number of households with children.

¹ Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Bursa, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-6846-033; nihanbozdemir@uludag.edu.tr.

² Dr. Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Toptan ve Perakende Satış Bölümü, Manisa, Türkiye, ORCID ID: 0000-0003-0769-9777; ece.ozmen@cbu.edu.tr.

1. Giriş

Toplumsal önemli bir bileşeni olan çocuk, ailenin, kültürün ve yaşamın devamlılığını sağlar. İnsanoğlunun dünyaya gözlerini ilk açtığı andan itibaren başlayan bebeklik ve çocukluk dönemi, herkes için ortak bir süreç olup evrensel bir değer olarak görülmektedir (Aydoğan ve Dilek, 2024). Bir toplumun hatta bir kentin gelişmesinde çocuğun varlığı önemli bir yere sahiptir. Bireysel ve toplumsal unsurların bir arada, iç içe olduğu gündelik yaşam mekânları çocuğun kimliğini inşa etmesini sağlayan yerler olarak öne çıkmaktadır (Dursun ve Güller, 2019). Bir kentin geleceğinin temsilcisi olan çocukların sağlıklı, yaşanabilir ve sürdürülebilir ortamlarda gelişimi için kendilerini kente ait bir parça, özgür ve mutlu hissetmeleri gerekmektedir (Karakuzu ve Aksu, 2022). Bireyin karakterinin oluşturulduğu, hayatının şekillendirildiği, yeteneklerini keşfetmesine imkân sağlandığı en önemli dönem 0-18 yaş aralığıdır. Göreceli bir kavram olarak değerlendirilse de Birleşmiş Milletler (BM) 0-18 yaş aralığındaki bireyleri çocuk olarak kabul etmektedir (Çağlar, 2020). Yetişkin bir bireyin gelişim aşamalarından en özel, en temel dönemlerden biri olan çocukluk; toplumsal bir varlık olarak bireyin, biyolojik ve fizyolojik özelliklerinin ön planda olduğu, belirli gelişimsel dönemlerin ve özelliklerin yer aldığı, kişiliğin temellerinin atıldığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016). Piaget, Freud ve Ericson gibi kuramcıların çocuk ile ilgili yaptıkları tanımlar incelendiğinde ise çocukluk, ergenlikten yetişkinliğe geçiş olarak tanımlanmaktadır. (Erdiller Yatmaz, Erdemir ve Erbil, 2018). Korunmaya muhtaç, bakımı ailesi tarafından yapılan (aileye ve çocuğa bakan diğer üyelere bağımlı) veya devletin gözetiminde desteklenen çocuklar da geleceğin birer yetişkin bireyidir.

Çocuk hakları kavramı ise dünyadaki tüm çocukların (din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın) sahip olduğu haklar olan; eğitim, sağlık, yaşama, bir yerde barınma, sağlıklı bir ortamda büyüme gibi hakların hepsini içerisinde barındıran evrensel bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle yaşanabilir ve sürdürülebilir çevrede yaşamak her çocuğun hakkıdır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu, 1990'da imzalanan ve 1995'te yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesinde belirtilen bu haklar; çocukların gelişim düzeylerine, yaş gruplarına uygun, gelişimlerini destekleyecek ortamlara sahip olma ve çocukların rahat bir alana sahip olma hakkına sahip olmasıyla birlikte belirtilen bu imkanlara erişebilme imkanına ulaşabilme şeklinde belirtilmiştir (Çakırer ve Özservet, 2015). Çocuk Hakları Sözleşmesinin 24'üncü maddesinde belirtildiği üzere Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı, hastalığın ve engelliliğin olmayışının yanında "fiziksel, psikolojik, sosyal ve duygusal anlamda tam iyi olma hali" olarak tanımlanmaktadır. Bu maddeyle çocukların gelişimsel sürecinde de bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Sözleşmede bu durum sağlık hakkı olarak geçmekle birlikte beslenme, su ve çevre hakkıyla da doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu noktada çocukların gelişimlerine uygun bir çevrede yaşamaları ve vakit geçirmeleri çocuk dostu kentin oluşturulmasında çocukların sağlık hakkından yararlanması için büyük önem taşımaktadır (Akbay, 2022). Sağlık hakkı çocukların çevre hakkına da doğrudan yer vermektedir. Bu bağlamda vurgulanması gereken noktalardan biri de kentleşmedir. Çocukların arkadaş edinebildikleri, oyun oynayıp eğlenebildikleri ve yeşil alanların çocukların gelişimlerine uygun tasarlanması onların sağlıklarına da olumlu katkı sunacaktır. Bu açıdan çocukların çocuk dostu bir kentte yaşamaları, okula yürüyerek gitmeleri, kentin alt yapısının çocuklara uygun oluşturulması, çocukların kentte huzur ve rahat içerisinde yaşamaları ve hareket alanlarının olması önem arz etmektedir (Gökmen ve Taşçı, 2016).

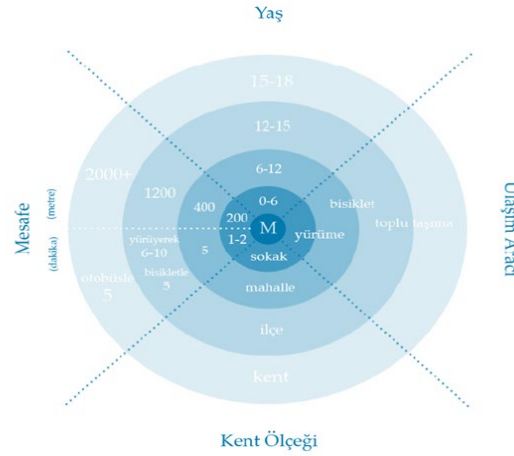
İnsanın doğumundan itibaren temel ihtiyaçlarından olan kendini ifade edebilme, sosyalleşme, ilişki kurabilme, dış mekân yaşantısını deneyimleme gibi faaliyetlere ve yaşadığı çevreyle bağ kurabilmesine imkân sağlayan şey; tasarım ve mekânsal kurgudur. Sağlıklı bir mekânsal kurguya sahip kentlerde büyüyen çocuklar hem zihinsel süreç becerileri hem de psikolojik açıdan olumlu gelişme göstermektedirler (Öktem ve Akpınar, 2018). Bugünün bir paydaşı olarak çocuk, kent mekânını kullanır ve birey olarak kendine has bir şekilde algılar (Işıklar ve Kırıcı, 2016). Çocuk, çocuk hakları ve çocuk dostu kent kavramlarının her biri, çocukların sağlıklı, güvende ve mutlu bir çevrede büyümelerini desteklemeyi amaçlayan önemli kavramlardır. Çocuk hakları ve çocuk dostu kent yaklaşımı, toplumun geleceği olan çocukların en iyi şekilde desteklenmesini hedefler. Çocuk, yaşadığı kent toplumunu

oluşturan, en küçük birim olan ailenin doğuştan bir üyesidir. Yaşam sürecinin en doğal ve değişmeyen halkalarından biri olan çocukluk, çocuk olma halidir (Kaypak ve Uçar, 2018).

Çocuk dostu kent vizyonunu ortaya koyabilmek için stratejik yaklaşımların belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için stratejik planlar, belediyelerin misyon, vizyon, hedef, amaç, politika ve stratejilerini içermesi açısından önemli temel kaynaklardan biridir (Akıllı, 2019). Çok farklı dinamiklerden beslenen kentlerin, toplumun ihtiyacına cevap veren politikaları, uygulamaları ve fırsatları bu planlarda ortaya koyup geliştirmesi gerekir (Karakuzu ve Aksu, 2022). Çocuk dostu kent yaklaşımını aktarabilmek için çocuk ve mekân ilişkisini doğru kurgulamak gerekmektedir. Piaget'e göre çocuklarda mekân algısı, bilişsel gelişim dönemlerine paralel olarak gelişmektedir. Doğduğu süreden itibaren ilk iki yılında mekânı duyularıyla ve devinimsel şekilde algılayan çocuklar, iki yaş itibarıyla mekânı yeniden canlandırmaya, simgesel olarak zihinlerinde canlandırarak yeniden üretme kabiliyetine sahip olmaktadır (Dursun ve Güller, 2019).

Bebeklik döneminden itibaren gelişiminin ilerlemesiyle birlikte çocuğun bakımından sorumlu bireyden bağımsız hareket etme isteği artış göstermektedir. Çocuk gelişim düzeyinin her bir döneminde farklılaşan gereksinimler, etkinlik alanlarının ve bakım vereninin gözlem alanı arasındaki mesafenin artmasına, bakım veren birey tarafından gözetlenme sıklığının ise azalmasına neden olmaktadır. United Nations Children's Fund (UNICEF, 2018)'e göre çocuğun bağımsız hareket edeceği mesafeler değişiklik göstermektedir. 0-2 yaş aralığında çocuk; 50 metre, 2-6 yaş aralığında 200 metre hareket alanına sahip olmakla birlikte kent ve sokak ölçeğinde bakıcı gözetiminde destekle yürüyebilmektedir. Çocuklar açısından ideal ölçülere göre evden oyun alanlarına erişim mesafeleri ise 3-5 yaş aralığında 1-2 dakika kadar mesafede, 6-11 yaş için 3-4 dakika mesafede 12-15 yaş grubu için ise 6-11 dakikalık yürüme mesafesine göre farklılaşmaktadır (Aydoğan ve Dilek, 2024).

Şekil 1. Yaşa bağlı olarak kent ölçeğinde bireyin bağımsız hareket türü ve mesafeleri (Aydoğan ve Dilek, 2024).

Çocuklara keyifli, güvenli, dinamik ve sorumlu şekilde büyüme fırsatı sağlayan, kentin fiziksel ve sosyal çevresinin çocuğa yönelik düzenlendiği kentlere çocuk dostu kent denilmektedir. Başka bir ifade ile kentte yaşayan çocukların haklarını dikkate alan, bu hakları gözeterek inşa edilmiş yerleşimlere çocuk dostu kent denebilmektedir. Böylece iki kaynaktan çocuk dostu kent yaklaşımının beslendiği düşünülmektedir. Biri fiziksel ve sosyal çevre, diğeri ise çocuk haklarıdır (Memiş, 2022). Çocuklara özgü tasarlanan mekânlarda tercih edilen araçların ve nesnelerin uygun boyutlarda kullanışlı olması, farklı yaş ve cinsiyetlerdeki çocuklara hitap edecek tasarım yapılması gerekmektedir (Karakuzu ve Aksu, 2022). Çocuk dostu kentler için dört temel kategoriden oluşan bir planlama tasarım tipolojisinden söz etmek mümkündür. İlki fiziksel çevre olarak konut, eğitim birimleri ve kentsel açık alanlar; ikincisi hizmet ve sunulan imkânlar, üçüncüsü güvenlik ve erişilebilirlik; sonuncusu ise doğal çevre ve afet

yönetimidir. Bütün bu yaklaşımlar dikkate alınması durumunda kentlerin çocuk dostu kent ünvanı almaları mümkün hale gelecektir (Memiş, 2022).

Her kentin kendine has çevre özelliği, yönetimi ve hizmet kalitesi olduğu düşünülürse çocuk dostu kentler de her kentin sahip olduğu olanak ve hizmete uygun en iyi şekilde tasarlanabilmelidir (Birol, 2009). Çocuk dostu kent, çocuğun her türlü gelişim alanına hitap eden, en çok da fiziksel ve sosyal yönden çocuğu destekleyecek, çocuğun oynarken veya vakit geçirirken eğlenbildiği, eğlenirken aynı zamanda çocuğun kendisini güvende hissedebildiği, kent yaşamının bu özelliklere uygun tasarlandığı ortak yaşam alanları olarak tanımlanabilir (Birol Özerk, 2014). Çocuk hakları göz önünde bulundurulduğunda bir yerleşim yerinin, bir şehrin çocuk dostu kent olabilmesi için bazı temel kriterler söz konusudur. Bu çerçevede çocuk dostu kentlerin aşağıdaki soruları karşılaması gerekmektedir. Bu sorular;

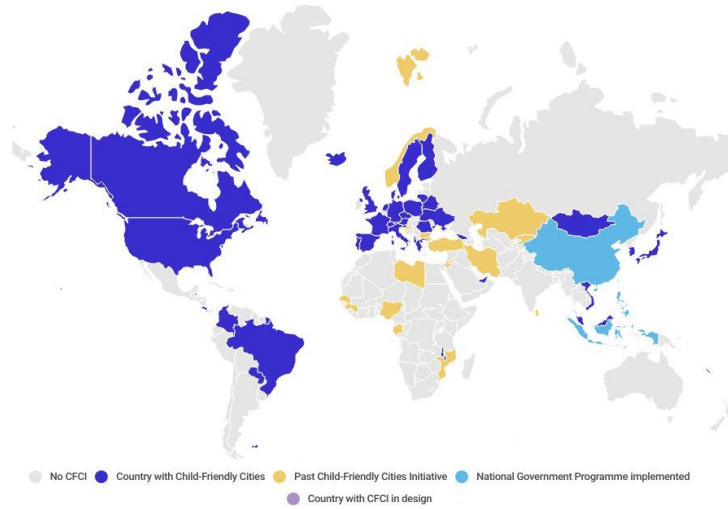
- Kent hizmetlerinden, mekânlarından ve oyun alanlarından fırsat eşitliği kapsamında her çocuk yararlanabilmekte midir?
- Kentin hangi alanları hangi oranda çocuğun kullanımına uygun olarak tasarlanmıştır?
- Çocuk kenti planlamasında veya oyun alanlarının tasarlanmasında çocuğun ilgi, ihtiyaç, yaş grubu, gelişim dönemi ne kadar ön planda tutularak tasarlanmakta mıdır?
- Çocukların oyun alan ve parklarına ulaşımı güvenli ve kolay erişilebilir mi? şeklinde sıralanabilir (Çakırer Özservet, 2015).

Çocuk dostu alanlar, kentler ve yerler için; bazı ölçütler veya kriterlere mutlaka dikkat edilmesi gerekir. Bir yerin, alanın veya mekânın çocuk dostu olabilmesi için çocuk merkezli bir anlayışın ön planda olması gerekmektedir. Çocuk merkezli anlayışta, çocukların o alan ya da mekâna olumlu tutum sergilemesi, bu alan veya mekânların çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun tasarlanmış olması çocuk dostu kentin en önemli kriterlerindendir. Bu bağlamda çocuğun gelecekte yaşadığı kente sahip çıkan bir yetişkin olabilmesi adına sosyal ve fiziksel gelişimini destekleyebilen özelliklere sahip kentler, çocuk dostu kenttir (Severcan, 2015). Çocukların sahip olduğu tüm hakların; politikalara, yasal alt zemine, bütçeleme çalışmalarına ve kentsel uygulamalara yansıtılması gerekmektedir (Berkün, 2019). Aksi durumda kentler, yapılaşma yoğunluğunun olduğu mekânlar olup, çocukların beklentilerini, gereksinimlerini ve isteklerini karşılayamamaktadır (Öktem ve Akpınar, 2018). Ancak çocuklara kenti kullanma imkânı verildiği zaman kentler yaşar. Çocukları önemseyen kentler, çocukların kent yönetimine, kentsel yaşama ve mekâna katılımını temel alır (Ataöy ve Peker, 2020). Kentlerde yaşayan her çocuğun, sokağa çıkabilen, kentin her alanını rahatlıkla kullanabilen bireyler olması gerekmektedir (Çakırer Özservet, 2015).

UNICEF'e göre çocuk dostu kent kavramı, çocuk haklarının göz önünde bulundurulduğu, çocuğun düşünceleri ve haklarının saygı gördüğü, bu hakların belediye birimlerinde, projelerinde, yer aldığı oyun alanlarının çocuklara uygun tasarlandığı kullanım yerleri olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2019). UNICEF tarafından çocuk dostu kentin temelini oluşturan dokuz adet temel ilke bulunmaktadır. Bunlar; çocuk dostu yasal çerçevenin oluşturulması, çocukların kente katılımının sağlanması, çocuk haklarının bilinirliğinin artırılması, çocuk hakları stratejileri (kent ölçeğinde), çocuk hakları birimi kurulması, yasal düzenlemelerin çocuklar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, çocuk bütçesinin oluşturulması ve çocuklar için bağımsız savunucu bir ortamın oluşturulmasıdır (Akıllı, 2019). UNICEF çocuk dostu kent programı ve bu program çerçevesinde geliştirilmiş çalışmalarla, çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde kararlılığını ortaya koymakta, yerel yönetim sistemi için uyarlanabilecek bir zemin sağlama amacını yerine getirmeye çalışmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bu kapsamda her ülkenin, kendi kültürel ve toplumsal bağlamına göre farklı politika ve projeleri hayata geçirerek çocuk dostu kent hedefine yönelmesi beklenmektedir.

Şekil 2’de Dünya genelinde çocuk dostu kentleri olan ülkeler ve girişimlerin yer aldığı harita yer almaktadır. Güney Kore, çocukların sağlıklı ve güvenli bir çevrede büyümesini desteklemek için çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirmiştir. Örneğin, "Çocuklar İçin Güvende Kentler" programı çerçevesinde, çocukların güvenliği için trafik düzenlemeleri yapılır, okul çevreleri güvence altına alınır ve oyun parkları gibi alanlar oluşturulur. Ayrıca, çocukların kültürel ve sanatsal etkinliklere katılması teşvik edilirken, çocuk merkezli eğitim yaklaşımları da desteklenir. Fransa, çocuk dostu kent kavramını çeşitli şekillerde hayata geçirmiştir. Belediyeler, parklar, oyun alanları ve kamusal mekânlarda çocukların katılımını ve etkileşimini artırmak için tasarım ve düzenlemeler yapar. Çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kreşler, okullar ve sağlık hizmetleri daha erişilebilir hâle getirilir. Ayrıca, trafik güvenliği önlemleri, çevre koruması ve çocukların sosyal entegrasyonunu teşvik eden projeler de uygulanır. Almanya, çocukların yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan çeşitli politikalar yürütmektedir. Şehir planlamasında çocuk dostu alanlar ve yeşil alanlar oluşturulur. Bisiklet yolları ve yaya yolları gibi ulaşım altyapısı çocukların güvenliğini ve bağımsızlığını destekleyecek şekilde düzenlenir. Ayrıca, çocuklar için kültürel etkinlikler, atölyeler ve spor faaliyetleri düzenlenir. Finlandiya, çocukların katılımını ve karar alma süreçlerine dâhil olmalarını teşvik eden bir yaklaşım benimser. Çocuklar, okullar ve mahallelerdeki konular hakkında görüşlerini belirtme fırsatına sahiptirler. Oyun alanları, parklar ve spor tesisleri gibi kamusal alanlar çocukların etkinliklerini destekleyecek şekilde tasarlanır. Eğitimde çocuk merkezli yaklaşımlar önemlidir ve çocukların özgürce ifade etmelerine olanak tanınır (CFCI, 2024). Türkiye geçmiş girişim olarak Dünya haritası içerisinde yer almaktadır.

Şekil 2. Dünya’da çocuk dostu kentleri olan ülkeler veya çocuk dostu kent girişimi olan ülkeler (Child Friendly Cities Initiative (CFCI), 2024).

Türkiye’de yerel yönetimlere mevcut yasal mevzuat kapsamında çocuklara yönelik çeşitli sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Doğrudan ve dolaylı düzenlemeler içeren yasal mevzuat; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun vb. olarak karşımıza çıkmaktadır (Kavili Arap, 2024). Mevzuatta çocuk dostu yaklaşımdan daha çok sosyal belediyecilik anlayışını yerine getirmek ve yerel halka hizmet sağlamak üzerine bir sistem bulunmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin sosyal hizmet odaklı çocuk politikalarıyla karşılaşmak mümkündür. Bu nedenle yerel yönetimler tarafından çocuklara çocuk oyun alanları, kreş alanları, trafik eğitim alanları, kimsesiz çocuklar için yuvalar gibi hizmetler sunulmaktadır (Berkün, 2019). 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planı’nda çocuk dostu kent uygulamalarının kentleşme alanında ön plana çıkan konular arasında yerini aldığı, yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesinin önem kazandığı görülmektedir (Kavili Arap, 2024). Türkiye Belediyeler Birliği, çocuk dostu kentlerin oluşturulması ve çocuk

haklarının korunması amacıyla bir dizi projeyi desteklemektedir. Bu projeler arasında çocukların katılımını teşvik eden etkinlikler, çocuk meclisleri ve çocukların görüşlerini alarak yapılan şehir planlaması yer almaktadır. Ayrıca Türkiye Belediyeler Birliği, çocukların güvenliği, eğitimi ve refahı için belediyeler arasında iş birliği ve deneyim paylaşımını teşvik etmektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Lüleburgaz Belediyesi, çocukların yaşam kalitesini artırmak ve onların ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli projeler geliştirmiştir. "Çocuk ve Genç Dostu Lüleburgaz Projesi" kapsamında, çocuklara yönelik oyun alanları oluşturulmuş, çocukların sanat, spor ve eğitim etkinliklerine katılımı teşvik edilmiştir. Ayrıca, çocukların trafik güvenliği konusunda farkındalıklarını artırmak için eğitim programları düzenlenmiştir. Bornova Belediyesi, çocuk dostu kent yaklaşımını benimseyerek çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. "Bornova'da Çocuk Var" projesi çerçevesinde çocuklar için oyun parkları, spor alanları ve kültürel etkinlik mekânları oluşturulmuştur. Ayrıca, çocukların okul çevresi güvenliği için önlemler alınmış, trafik düzenlemeleri yapılmış ve çevre bilincini artırmaya yönelik etkinlikler düzenlenmiştir. Şekil 3'te UNICEF Türkiye'nin çocuk dostu şehirler ve toplumlar girişiminin başladığı ilk on belediye yer almaktadır (UNICEF, 2018). Ayrıca Türkiye'de "Çocuk Sokağı" projesini hayata geçiren ilk belediye olan Esenler Belediyesi, çocukların ilgi kurduğu, kısmen ilgi kurduğu ve kurmadığı alanları arazi kullanım verilerine bağlı olarak belirlemiştir. Çocukların yoğunlukla kullanımına yönelik potansiyel alanların belirlenmesi sonucunda, çocuklar için güvenli ve çocuk dostu bir sokak tasarlanmıştır (Ayataç ve Genç, 2015).

Şekil 3. UNICEF Türkiye'nin Çocuk Dostu Şehirler ve Toplumlar Girişimi'nin olarak başladığı ilk 10 belediye (Ataöv ve Peker, 2020).

Yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk alanı olan kentlerde otomobil sahipliğinin yüksek olmasına bağlı artan trafik, yoğun ve çarpık yapılaşma, açık yeşil alanların azalması gibi nedenler, kentleri çocuklar için tehlikeli yaşam alanları haline getirmektedir (Tandoğan, 2015). Çocuklar için yaşanabilir, sağlıklı mekânsal düzenlemeler oluşturma yetkisine yerel yönetimler sahiptir. Yerel yönetimler, kentsel açık alanları tasarlarlarken çocuk odaklı bir yaklaşımı benimsemelidir (Ataöv ve Peker, 2020). Çocuğun varlığını ilan ettiği, yaşadığı, günlük hayatını geçirdiği mekân ile ilişkisinin nasıl kurulduğu çok önemlidir. Çok boyutlu planlama ve tasarım süreçleri sonrasında mekânların nasıl kullanılması gerektiğinde karar verilmesi gerekmektedir (Dursun ve Güller, 2019).

Çocuk dostu kent oluşturmak ve çocuğun oluşturulan bu çevrede refah içerisinde yaşaması, çocuğun en kolay kendini ifade edebildiği oyun içerisinde bu çevrede yaşamını sürdürmesi en gerekli süreç olarak görülmektedir (Gökmen, 2013). Çocuk dostu kent, merkezinde çocuğun yer aldığı, çocukların kent mekânında yaşamlarına doğrudan etki eden uygulamaları barındıran sürdürülebilir temelli bir çözüm stratejisidir. Bu çalışma, multidisipliner bakış açısıyla çocuk dostu kent kavramının anlaşılabilirliğinin artmasını hedeflemektedir. Yalnızca çocuk gelişiminin takibi değil, şehir planlaması yapılırken de çocuk dostu olabilmenin fırsatlarının mekânsal izlencesi ortaya konulması, çalışmanın

amacını oluşturmaktadır. Odak grup olarak 0-6 yaş arasını temel alan çalışmada, doğum sonrası bebeklik, ilk çocukluk ve okul öncesi olarak da tariflenen bu aralıkta, kent mekânında bağımsız hareket etmelerinin mümkün olmaması, aile öyküsü ve kapsamlı ihtiyaçlar ele alınmıştır. Muğla ili içerisinde yer alan Menteşe ilçesinin kent mekânını örneklem alanı olarak ele alan çalışmada, Menteşe ilçesinin nüfus yapısı da değerlendirilmiştir. Muğla ilinin merkez ilçesi konumunda olan Menteşe'nin, çocuk dostu olma konusunda kısmi bir potansiyele sahip olduğu görülmüştür. Bir ilçenin tam anlamıyla çocuk dostu olmasına yönelik stratejilerini benimsemesinin uzun soluklu bir süreç olduğu görülmektedir. Sonuçta; çalışmanın geleceğin teminatı olan çocukların kaliteli yaşam alanlarına kavuşması, dezavantajlı olmak yerine odak grup olarak değerlendirilmesine yönelik yapılması planlanan çalışmalara bu araştırma çalışmasının bir kaynak oluşturması beklenmektedir.

2. Yöntem (Method)

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2050 yılına gelindiğinde kentlerde yaşayan nüfusun dünya nüfusunun yaklaşık yüzde yetmişini oluşturacağı ön görülmektedir (UN-Habitat, 2020). Kentlerde artması beklenen nüfusun içerisinde mutlaka çocuklar yer alacaktır. Çocukların kent mekânında yaşama zorluğu, planlamada yetersizlik, çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda kentsel hizmetlerin yetersiz kalması, çocukların gelişim dönemlerini göz önünde buldurmadan yaşadığı çevrenin ele alınması gibi sorunlar çocuklar için kentlerin yeniden düzenlemesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmanın temel problemi “gelecekte artması beklenen kentsel nüfus içerisinde çocuk dostu olabilme potansiyelini günümüzden ele alabilmek için atılması gereken adımlar neler olmalıdır?” olarak belirlenmiştir.

Çocuk hakları göz önünde bulundurulduğunda her çocuğun yaşama hakkı ve sağlıklı huzurlu bir ortamda yaşamını sürdürme hakkı dikkate alındığında çocuğun güvenli ve sağlıklı bir çevrede herhangi bir ayırım, tehlikeye uğramadan yaşaması bu anlamda bir kentte yaşaması, çocuğun en temel, en doğal hakkı olarak kabul edilmektedir (Gökmen, 2013). Bu nedenle çocukların kent yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğunun kabul edilerek tasarımı bir paydaş olarak kabul edilmesi önem arz etmektedir. Çocuklar, toplum içerisinde fiziksel olarak yani güç, yaş hatta zihinsel açıdan korunmasız ve dezavantaja sahip bir konumda yer almaktadırlar. Çünkü çocukların güvenli, yetişkin bireylere göre daha farklı ve geniş mekânlara ihtiyaçları vardır. Kamusal mekânlar (eğitim, sağlık, kültürel), oyun oynayabilecekleri açık alanlar, yeşil alanlar çocuklar için özel düşünülmeli ve her yaş grubuna göre ayrı ayrı tasarlanmalı ve gereken özellikte olmalıdır (Çağlar, 2020). Bu çalışmada bir diğer problem de “yaş gruplarına ve çocuk gelişimine göre kent mekânında tasarlanması gereken alanların yapısı nasıl olmalıdır?” olarak ele alınmıştır.

Kentsel alanda yaşanan değişimlerin oluşturduğu olumsuzluklara çözüm üretmekte yetersiz kalınan günümüz koşullarında, çocukların gereksinimlerine cevap verebilme imkânı sunulması, söylemlerde yer almakta olsa da uygulamada hala eksikleri olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kavili Arap, 2024). Belediyeler, yereldeki problemlerin çözümüne en yakın ve sınırları içinde yaşayan tüm vatandaşlarında ihtiyaçlarını en iyi bilen kurumlardır. Sorumluluk alanları içerisinde olan nüfusunda önemli bir dilimini çocuklar oluşturmaktadır (Çakırer-Özservet, 2015). Fakat çocuk dostu kentleri oluşturmak için sadece belediyelerin girişimleri yeterli değildir. Merkezi hükümet, yerel yönetimler, aileler ve çocuklar yani tüm ilgili kişi ve kuruluşlar bu konuda katkı sağlamalı, bu çalışmalara katılmalıdır (Berkün, 2019). Engelli çocukların da yararlanabileceği, bütün çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri, tüm ihtiyaçlarını karşılayan, güvenli, çocuk dostu, park, spor ve oyun alanlarının sayısının artması gerekmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018). Öyle ki çocuk dostu kent olmanın tek bir formülü bulunmamaktadır (Ataöy ve Peker, 2020).

Çocukların bakış açısından (çocukların katılımı yoluyla) kentsel çözümlerin kalitesini arttırmak, çocukların varlığını kentlerde görünür hale getirmek, çocukların görüşlerini dikkate almak, geleceğin yetişkini olacak çocuklar ve toplum için etkili olacaktır (Kaypak ve Uçar, 2018). Çakırer Özservet'in 2015 yılında yaptığı araştırmanın literatür taraması odağında; çocuk dostu yaklaşımlar kapsamında konut önü, sokak ve oyun alanları gibi fiziksel mekânların yanı sıra, kamusal alanlar, eğitim ve sağlık tesisleri ile şehir genelinde oluşturulan alanlarla çocuk arasındaki ilişkilerin incelenmesi yer almaktadır.

Ayrıca, çocuk ve çevre etkileşimi, küresel ölçekte yaşanan değişimlerin çocuk üzerindeki etkileri, planlama ve mekân üretim süreçlerine çocuğun katılımı ile bu katılımı desteklemeye yönelik çalışmalara da ağırlık verildiği görülmektedir (Çakırer Özservet, 2015).

Doğduğu ilk andan yetişkinlik yaşına kadar bireyin zihinsel, fiziksel, sosyal, duygusal ve dilsel gelişim özellikleri farklılık göstermektedir. Çocuğun gelişimi süresince kavrama, anlama, iletişim kurma, kendini ifade etme, hareket kabiliyeti gibi becerileri de gelişim göstermektedir. Çocuk gelişim dönemleri, 0-2 yaş aralığında bebeklik dönemi, 3-5 yaş aralığında ilk çocukluk dönemi, 6-11 yaş aralığında orta çocukluk dönemi ve 12-18 yaş aralığında ergenlik dönemi olarak kabul edilmektedir. Özetle çalışma yöntemi belirlenirken literatürde çocukların farklı yaş gruplarında farklı ihtiyaçları olduğu çıkarımından yola çıkılmıştır. Bu yüzden çalışmada ilk kısım olarak çocukluk dönemi içerisinde bebeklik ve ilk çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-6 yaş grubunun ihtiyaçlarına yönelik kentsel mekân çözümlemesi konusu ele alınmıştır.

Literatür taraması, 0-6 yaş grubu için ihtiyaçlar ve kentsel mekândaki uygulama alanları parametreleri belirlenip, çalışma alanı olarak belirlenen Menteşe ilçesindeki uygunluk analizi yapılmıştır. İlk olarak çocuk, çocuk hakları, çocuk dostu kent yaklaşımlarının literatürde Dünya ve Türkiye’de uygulama örnekleriyle incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan akış şemasında ikinci bölümde yaş kısıtı ve çalışma alanı (mekânsal olarak) belirlenmiştir (Şekil 4). Demografik yapının mekân üzerindeki etkiler bağlamında incelenmesini kapsamına alan çalışmada çocuk nüfusunun oranı, çalışma alanındaki nüfusun yaş ve cinsiyet açısından dağılımı incelenmiştir. Kentsel açık alanların sayısal veriler ile ortaya koyulmasının yanı sıra yasal mevzuatın çocuk dostu kentler bağlamında uygunluğu değerlendirilmiştir. Sonuçta Menteşe ilçesinin mekânsal yapısında eski kent merkezinde yoğun ticaretten dolayı çocuk dostu kent ilkelerini uygulamanın zor olacağı, konut alanlarında ise yeşil alanların varlığının çocuk dostu olma potansiyelini arttırdığı görülmüştür.

Şekil 4. Çalışma akış şeması

Literatür Taraması

- Çocuk
- Çocuk Hakları
- Çocuk Dostu
- Dünya’da çocuk dostu uygulamalar
- Türkiye’de çocuk dostu uygulamalar

0-6 yaş arası çocukların ihtiyaçlarının belirlenmesi

- Gelişim dönemleri
- İhtiyaçları
- Kentsel Alanda ihtiyaçların giderilmesi için gereken çözüm alanları

Muğla / Menteşe ilçesinin Çocuk dostu potansiyelinin belirlenmesi

- Muğla/Menteşe ilçesindeki demografik yapının incelenmesi
- Menteşe’de çocuk nüfusu
- Kentsel açık alanlar
- Erken çocukluk dönemi bağlamında incelenmesi

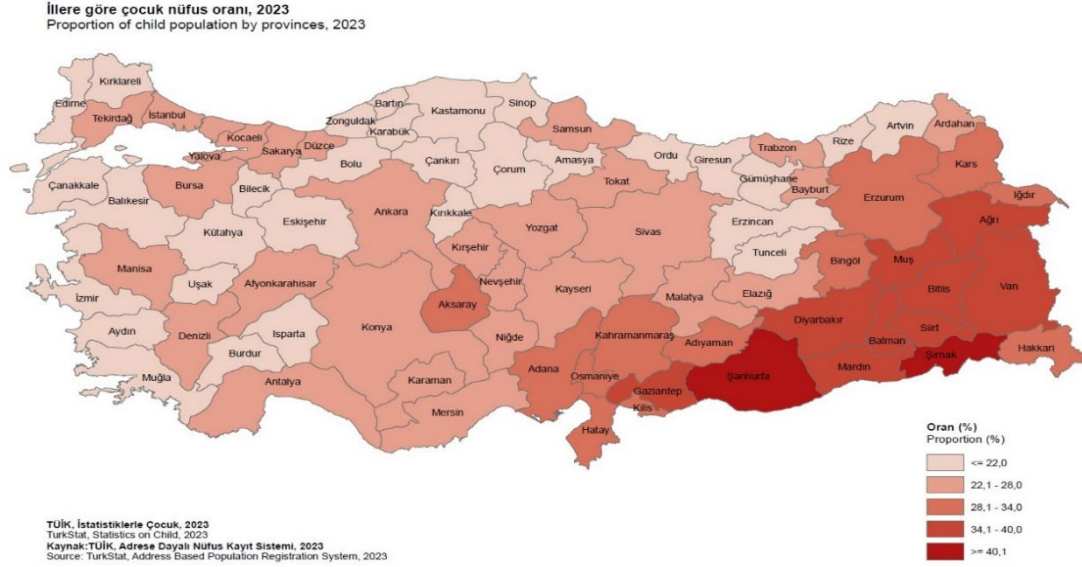
3. Bulgular

Çocuk gelişimi; en başta çocuğun yaşına, boyuna, kilosuna, sahip olduğu reflekslere, hareket kabiliyetine, algı düzeyine, kelime bilgisine, dil ve anlatım yeteneklerine, kişiliğine, kimlik arayışına, toplumdaki duruşuna, iletişim kurma becerisine göre farklılaşmaktadır. Çocukların yaşına bağlı olarak çevresi ve dış dünyaya olan merakı artmakta ve sosyalleşme arzusu yükselmektedir (Aydoğan ve Dilek, 2024). Araştırmada ortaya konan sonuçlar doğrultusunda Tablo 1’de görüldüğü üzere bebeklik döneminde tamamıyla bir yetişkine bağlı olan gelişen çocuk, yürümeyi öğrendiği ilk çocukluk dönemiyle birlikte fiziksel, zihinsel, ifade biçimi, sosyal ve duygusal becerileri kazanmasıyla bakım veren bireyin gözetimi altında bağımsız hareket edebilmektedir. Ayrıca yeşil alanların ve oyun parklarının artırılması, çocuk dostu ulaşım sistemlerinin oluşturulması, ailelere yönelik destek programlarının geliştirilmesi ve çocuk merkezli eğitim yaklaşımlarının teşvik edilmesi, çocuk dostu kent olabilmek için benimsenmesi gereken stratejiler olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma kapsamında çocukların yaş sınırlaması uygulandığı için Muğla’nın Menteşe ilçesinde özellikle 0-6 yaş arası çocukların durumu detaylandırılmıştır.

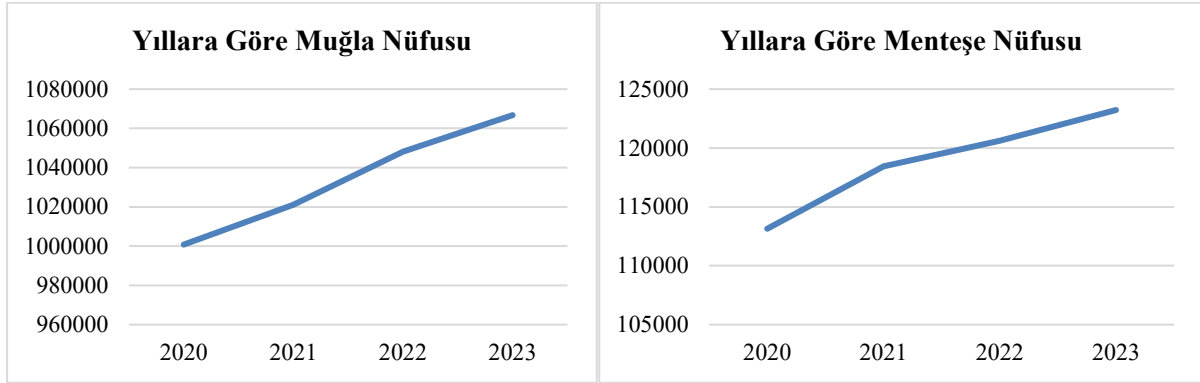
Tablo 1. Yaş gruplarına göre gelişimi, ihtiyaçları ve kentsel alanda uygulama noktası (yazarlar tarafından üretilmiştir.)

Yaş Grubu	Gelişim Dönemi	İhtiyaçlar	Kentsel Alanda Uygulama Noktası
0-2 Yaş	Bebeklik Dönemi	Anne sütü ile beslenme Güvenli bağlanma Rahat hareket edeceği alan Atma, yakalama, koşma vb. motor gelişimini destekleyici ortam Alicıları harekete geçirecek ortam Fizyolojik ve psikolojik yönden destekleyici bir ortam	Park alanlarında tuvalet ve emzirmeye uygun birimlerin oluşturulması Oyun ortamı veya mekanlarının yeterli ışıklandırılması Duyuları geliştirecek materyallerin temini (su, kum vs.) Çocuk veya bebeğin temel ihtiyaçlarını karşılanabileceği mekanların oluşturulması
2-6 Yaş	İlk Çocukluk Dönemi	Güvenli ortam Deneme-yanılma yoluyla öğrenme Yaparak yaşayarak öğrenme Özerklik duygusu kazanabilme Alicıları harekete geçirecek uyaranların bulunduğu ortam	Oyun parkı ve çocukların oyun oynayacağı her türlü alanda güvenlik görevlilerinin bulunması Dokunsal ve görsel oyun materyallerinin bulunması (su, kum vs.) Çocuğun kendini yönlendirebilmesini sağlayacak görsel işaret ve levhaların bulunması Anaokulları, okul öncesi eğitim veren eğitim kurumları vb.

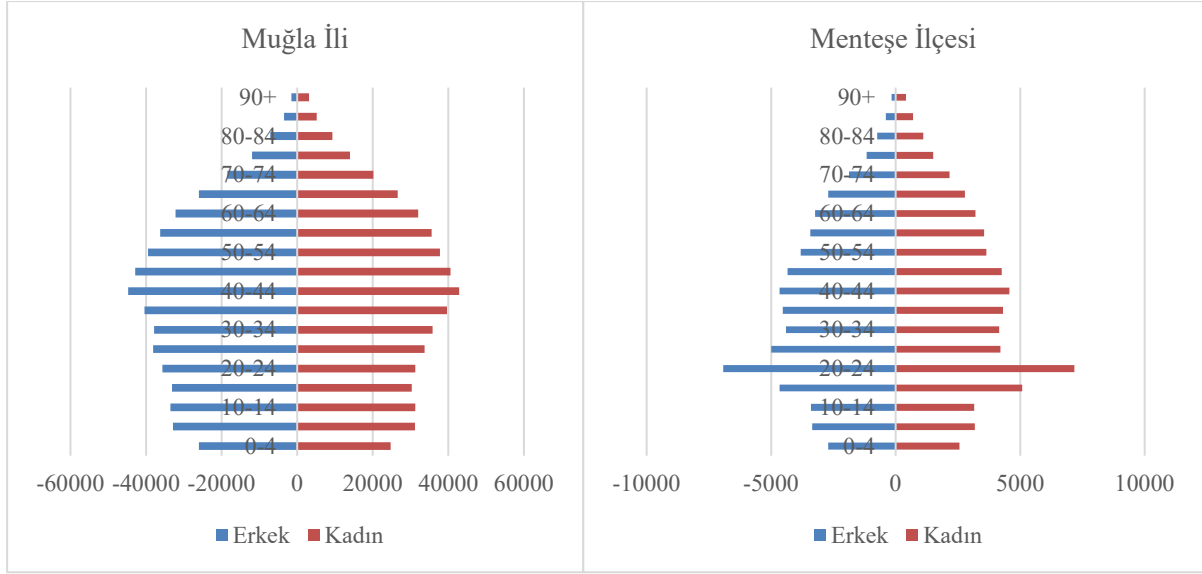
UNICEF’e göre 2025 yılında, gelişmekte olan ülkelerde yaşayanların %60’ının çocuklardan oluşması beklenmektedir. Nitelsiz kentsel alanların varlığının, çocukların gelişiminde, kimliklerinde, sorumluluk alma yeteneklerinde ve motivasyonlarında olumsuzluklara neden olacağı düşünülmektedir (Çakırer ve Özservet, 2015). Türkiye’de 2023 yılında illere göre çocuk nüfus oranına bakıldığında, Muğla’nın Türkiye’deki ortalama oranın altında kaldığı görülmektedir (Şekil 5). Bu konuda Türkiye ortalaması %26 iken Muğla’daki çocuk nüfusu oranı %20,5 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Türkiye’de çocuk nüfusunun oranı her yıl biraz daha azalmakta olup, 2080 yılında bu oranın %19’a düşmesi beklenmektedir (TÜİK, 2024a). Bu nedenle Türkiye’de çocuk dostu kentlere olan ihtiyacın hem aile düzeni hem de nesil devamlılığı açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Yaşam kalitesi yüksek çevrelerde çocuk dostu yaşam alanlarının varlığı aileler için tercih sebebi olması beklenmektedir.

Şekil 5. İllere göre çocuk nüfus oranı dağılımı, 2023 (TÜİK, 2024a)

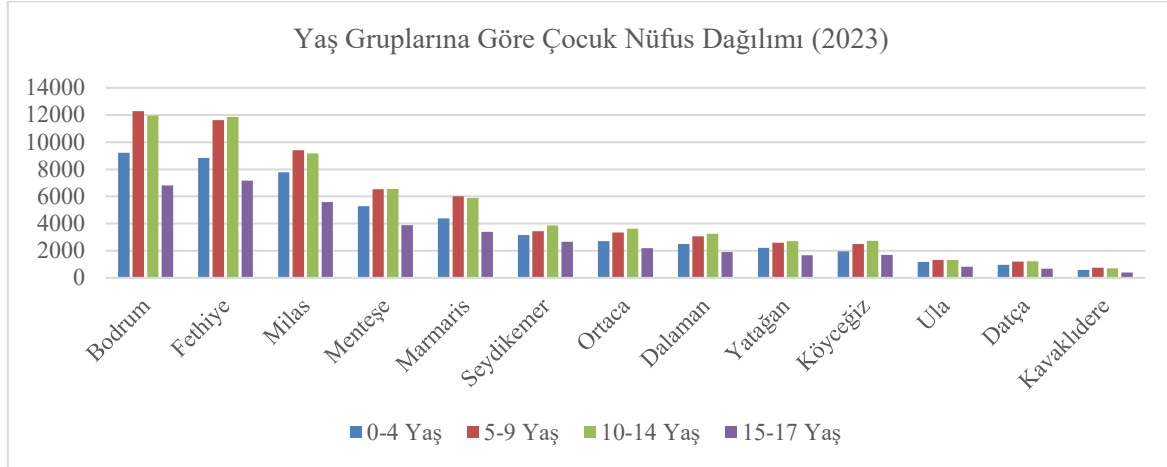
Çocuk, şehrin yaşayan kullanıcılarından biridir ve şehirde yaşayan nüfus içerisinde çocuk nüfusu azımsanmayacak kadar fazla olan bir grubu temsil etmektedir. Şehrin tasarımından planlanmasına, şehir ile ilgili her konuda çocuğunun varlığının ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Tandoğan, 2015). TÜİK 2024b verilerine göre Menteşe, Muğla ilinin nüfus açısından beşinci büyük ilçesidir. Muğla ili geneline paralel olarak Menteşe ilçesinde de nüfus her yıl artış göstermektedir (Şekil 6). Menteşe, Muğla ilinin merkez ilçesi olarak gösterilmektedir. Şehrin tarihi merkezi bu ilçede yer almakla birlikte Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin ana kampüsü bu ilçede yer almaktadır.

Şekil 6. Yıllara göre Muğla ili ve Menteşe ilçesi nüfusları (2020-2023) (TÜİK, 2024b).

Muğla ilinin genelinde nüfus piramidi incelendiğinde çalışan nüfusun (15-65 yaş) daha yoğun olduğu görülmektedir. Menteşe ilçesinde ise 20-24 yaş aralığında çarpıcı bir şekilde diğer yaşlara göre daha yoğun bir nüfus bulunmaktadır (Şekil 7). Muğla geneline bakıldığında çocuk bulunan hane halkı sayısı her yıl artış göstermektedir. 2020 yılında 127.463 olan çocuklu hane halkı sayısının 2023 yılında 131.298 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2024b). Bu durum çocuk sayısında bir artışın olmasıyla birlikte çocukların ihtiyaçlarının artacağı anlamına gelmektedir. Bir bireyden oluşan hane halkı yerine çocuklu hane halkı varlığındaki artış gelecekte çocuk dostu yaklaşımların benimsenip kent mekânında çocuklara yönelik alanların ihtiyacını da arttıracaktır.

Şekil 7. Muğla ili ve Menteşe ilçesi nüfus piramitleri 2023 (TÜİK, 2024b).

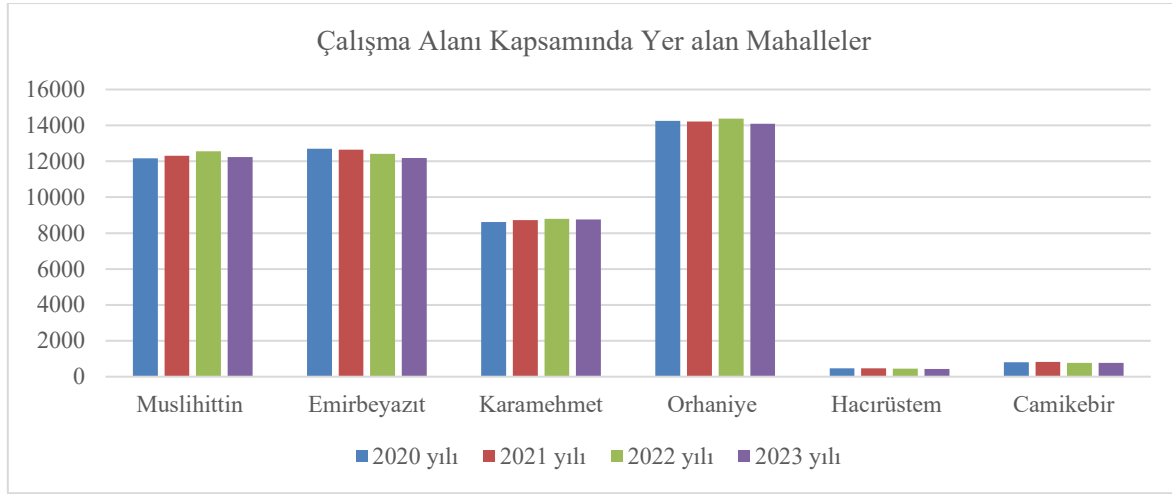
2023 yılı için yaş gruplarına göre çocuk nüfusu dağılımı incelendiğinde, Muğla’da öncelikle Bodrum, Fethiye ve Milas ilçelerinin durumu ön plana çıkmaktadır (Şekil 8). Bodrum’da toplam 40.269, Fethiye’de 39.510, Milas’ta ise 31.935 çocuk yaşamaktadır. Menteşe ilçesi ise çocuk nüfusu olarak dördüncü büyük ilçedir. Menteşe ilçesinde toplam 22.254 çocuk yaşamaktadır. 0-4 yaş arasına bakıldığında Menteşe’deki toplam çocuk nüfusunun %23,7’sine denk geldiği görülmektedir. Menteşe ilçesinin 10-14 yaş (%30), 5-9 yaş (%29,4), 0-4 yaş nüfusu ve 15-17 (%16,9) yaş nüfusu şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Şekil 8. Muğla ilçeleri yaş gruplarına göre çocuk nüfusu dağılımı 2023 (TÜİK,2024b).

Muğla’da her yıl okul öncesi (3-5 yaş) brüt ve net okullaşma oranlarının arttığı görülmektedir. 2020 yılında brüt okullaşma oranı %39,3 iken 2023 yılında bu oran %73,8’e yükselmiştir. Üç yıl içerisinde neredeyse iki katına çıkmış bu orandaki artış olumlu bir gelişmedir. Benzer durum net okullaşma oranında da görülmektedir. Okul öncesi net okullaşma oranı 2020 yılında %36,1 iken, 2023 yılında %65,1 oranına yükselmiştir. Muğla ili genelinde yıllık çocuk nüfusu artış hızı (binde) 2020 yılında 8 iken, 2023 yılında bu durum 4,3’e gerilemiştir. Bu verinin çocuk nüfus oranı (0-17 yaş) ile de

desteklendiği görülmektedir. 2020 yılında Muğla'da çocuk nüfus oranı %21,3 iken, 2023 yılında %20,5'e düşmüştür. Menteşe ilçesinde toplam altmış altı adet mahalle yer almaktadır. Fakat bazı mahaller Menteşe ilçesinin merkezinde yer alarak kent merkezi görünümüne sahiptir. Bunlar, Muslihittin, Emirbeyazıt, Karamehmet, Orhaniye, Hacırüstem ve Camikebir mahalleridir. Orhaniye mahallesi bu mahalleler arasında en kalabalık olanıdır. Ardından Muslihittin ve Emirbeyazıt mahalleleri gelmektedir. 2020 yılından 2023 yılına bakıldığında ise merkezde yer alan mahallelerin tamamında yıllara göre nüfusta bir azalma olduğu görülmektedir (Şekil 9). Bu durumun iki farklı çıkarımı vardır. İlki kent merkezi olarak tarif edilen mahallerin yerine çeperde veya daha farklı mahallerde yaşayan nüfus artmaktadır. İkinci çıkarım ise hane halkı sayısının geçmiş yıllara göre artış hızının azalmasıdır. Özellikle çocuk sahibi olan aileler için yaratılmayan fırsatlar (anaokulu varlığı, açık yeşil alan azlığı veya diğer ihtiyaçlar) ve yaşam şartlarının ağırlaşmasına neden olmak (artan kira maliyetleri, ulaşım giderleri, enflasyon vb.) merkezi mahallerdeki nüfusun azalmasına yol açacaktır.

Şekil 9. Çalışma alanı içerisinde yer alan mahallelerin nüfusu dağılımı 2023 (TÜİK, 2024b).

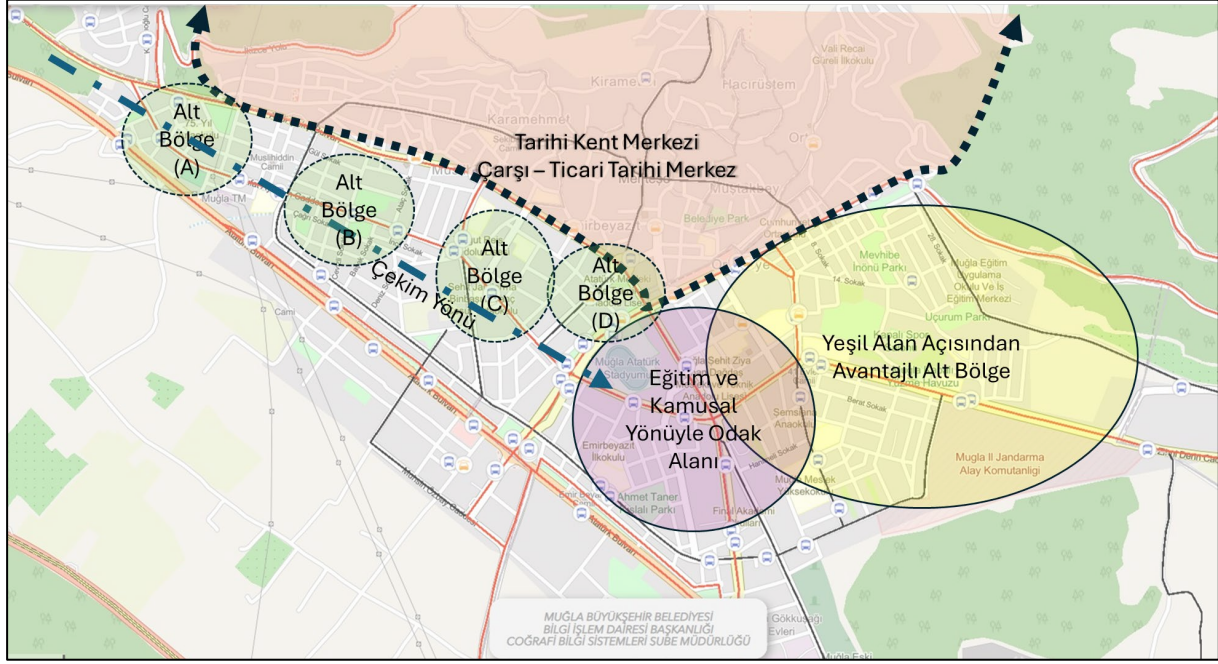
Menteşe Belediyesine ait 176 adet park bulunmaktadır. Bu park alanlarından 117'sinin oyun grubu bulunmaktadır. Ayrıca ilçede üç resmi, yedi özel olmak üzere toplam on adet bağımsız anaokulu bulunmaktadır. 2019 yılında toplam 500.000 metrekare yeşil alana sahip olan ilçede kişi başına düşen yeşil alan miktarı 4,34 metrekare olarak ölçülmüştür. 2022 yılına gelindiğinde ise yeşil alanlarda yüzde 74'lük bir artış gerçekleşmiş, toplam yeşil alan miktarı 870.000 metrekareye, kişi başına düşen yeşil alan miktarı ise 7,37 metrekareye yükselmiştir. İlçe merkezinde bulunan 95 adet park bulunmaktadır (Menteşe Belediyesi, 2022).

Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin ortaya koyduğu vizyonda "gelecek nesillere miras bırakılabilecek, dünyanın en yaşanabilir kenti olmak" ifadesi yer almaktadır. 5216 sayılı Kanun gereği Muğla Büyükşehir Belediyesi planlarına, "çocuklara yönelik her türlü kültürel ve sosyal hizmeti yürütmek" ifadesini eklemiştir (Muğla BŞB, 2019). Menteşe Belediyesi 2020-2024 yılı Stratejik Planı'nda misyon olarak "yasal mevzuat çerçevesinde, çağdaş, sürdürülebilir ve katılımcı yönetim anlayışıyla, yeniliklere açık, gerçekçi çözümler üreten, insana dokunan, çocuklar ve dezavantajlı gruplar olmak üzere kamu yararına uygun hizmetler sunmak" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca planda çocuklara yönelik ücretsiz kursların düzenlenmesi, sosyal eşitsizliklerin azaltılması, çocuklara sağlık, eğitim ve sosyal avantajların sağlanması hedeflenmektedir. Kentsel planlamada çocuk öncelikli tasarım yapılması da aynı planda yer almaktadır (Menteşe, Bel., 2019). Bu durum Menteşe Belediyesi'nin çocuk dostu kent olma potansiyelini barındırdığını göstermektedir.

Şekil 10'da çalışma alanı yer almaktadır. Tarihi kent merkezi, kentsel sit alanı olarak ticari anlamda gelişmiş, çarşısıyla turistik açıdan cazibe merkezi olmakla ön plana çıkmaktadır. Tablo 3'te

tanımlanmış alanların çocuk dostu olma potansiyeli verilmiştir. Yerel kültürün yansıması olan geleneksel Muğla evlerinin yer aldığı bölgede çocuklar maalesef düşünülmemektedir. Eğitim ve kamusal birimler yönüyle odak noktası olan alt merkezde ulaşım araçlarının durak anlamında yoğunlaştığı liselerin yerleştiği görülmektedir. Bu yönüyle bu alanın çocuklar için, özellikle bebeklik ve ilk çocukluk açısından yeniden planlanması gerekmektedir. Yeşil alan açısından en avantajlı alt bölge çalışma alanı doğusunda yer alan alandır. Birçok kamusal açık yeşil alanın yer aldığı alanda yine eğitim birimleri yer almaktadır. Çalışma alanı batısında yer alan alt bölgelerde ise her bir küçük alanda yeniden tasarım yapılarak çocuk oyun alanlarının artırılması gerekmektedir.

Şekil 10. Çocuk dostu Menteşe olabilme potansiyeli değerlendirme çalışması (Muğla Büyükşehir Belediyesi CBS Müdürlüğü harita altlığı üzerine özgün üretilmiş çalışmadır)

Menteşe, Asar (Hisar) Dağı'nın eteklerinden Karadağ, Kızıldağ ve Hamursuz Dağları ile çevrelenen bir ovaya doğru yayılmıştır. Geleneksel kent yapısında sokaklara cephesi olmayan mülkiyetlerin erişim ihtiyacını karşılamak amacıyla, komşu mülkiyetler tarafından dar geçiş şeritleri bırakılmıştır. Bu uygulama sonucu çıkmaz sokaklar ortaya çıkmıştır. Kentin geleneksel sokak dokusu, dar ve organik bir yapı sergileyerek kentin topografyasına uyum sağlamaktadır. Bu fiziksel yapılar, geçmişten günümüze ulaşan bir kentsel miras olarak değerlendirilmekte ve korunmaktadır (Menteşe Kaymakamlığı, 2024).

Menteşe'nin tarihi kent merkezi dışında belirlenmiş alanlarda eğitim daha az olmakla beraber daha planlı bir yerleşim olduğu görülmektedir. Alt bölge A olarak tanımlanmış alan Muslihittin Mahallesi sınırlarında yer almaktadır. Nazım Hikmet Parkı odak olmak üzere alan içerisinde 75. Yıl Anaokulu, çocuk parkları ve futbol sahası yer almaktadır. Nazım Hikmet Parkı aynı zamanda afet toplanma alanı olarak belirlenmiş bir parktır. Alt bölge B olarak tanımlanmış alan Güneş Evi'ni odak almıştır. Afet toplanma alanlarından biri olarak seçilen Güneş Evi de Muslihittin Mahallesi'nde yer almaktadır. Alt bölge A'ya göre daha yoğun bir yapılaşmanın olduğu alan, Emirbeyazıt Mahallesi'ne daha yakın bir konumdadır. Alt bölge C olarak tanımlanmış alan Emirbeyazıt Mahallesi içerisinde Anadolu Lisesinin bulunduğu bölge kentin merkeziyle bağlantılıdır. Konut yoğunluğu yerini kamusal alanlara ve ticaret alanlarına bırakmaya başlamıştır. Alt bölge D alanında ise yoğun trafik, kent merkezi, kamu kurumları ve tarihi kent merkeziyle yeni kent merkezinin birlikteliği görülmektedir. Eğitim ve kamusal odak merkezi olarak belirlenmiş alan Emirbeyazıt Mahallesi'nin güney kısmında yer almaktadır. Bu alanda

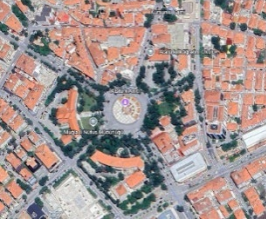
Araştırma Makalesi

kentsel açık yeşil alanlar ve konut alanları planlı olarak ele alınmıştır. Yeşil açıdan avantajlı olarak belirlenmiş alan ise Menteşe'nin eski yapılaşma alanlarının yer aldığı, eğimli ve az katlı konutlardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Tanımlanmış alanların çocuk dostu kent olma potansiyeli (Alan görsellerinin tamamı Google Earth uygulamasından alınmıştır)

Tanımlı Alan	Özellikleri	Çocuk Dostu Kent Potansiyeli	Alandan Görsel
Tarihi Kent Merkezi	Eğimli bölgelerde bu sokaklar merdivenli sokaklara dönüşmüştür. Sokaklar genellikle dar olup birçok yerde genişlikleri iki metrenin altına düşmektedir. Geçmişte ana ulaşım arterleri olan bazı yolların dahi genişliği 3,5- 4 metreyi aşmamaktadır. Şehbal-Hilmi Şerif Baydur Çocuk Kütüphanesi varlığı	Düşük potansiyel. 0-2 yaş aralığında bebek arabası kullanımı gerektirdiği için dar sokaklarda ve eski parke taşı döşeli yollarda bebek arabalarını kullanmak zordur. Merdivenli sokaklarda bebekler ve çocuklar ile hareket etmek zordur. Çocuk kütüphanesinin varlığı önemli bir potansiyeldir. Çocuklu aileler için çekim oluşturmaktadır.	 Asar Dağı yönü merdivenli sokaklar (Menteşe Belediyesi, 2024) Çocuk Kütüphanesi (Menteşe Kaymakamlığı, 2024)
Alt Bölge (A)	Muslihittin Mahallesi batı yönü. Konut yerleşimi bölgesi, orta yoğun konut grubu, apartman blokları Anaokulu varlığı Yeşil alanların varlığı	Yüksek potansiyel. Sokak genişlikleri, yeşil alan varlığının fazla olması, planlı kentsel dokuların varlığı çocuk dostu kent olma potansiyeline katkı sağlamaktadır. Ebeveynler çocuklarıyla kentsel açık alanlarda aktivite imkânı bulabilmektedir.	 Nazım Hikmet Parkı
Alt Bölge (B)	Muslihittin Mahallesi doğu yönü Daha yüksek yoğunlukta konut dokusu Kamu kurumu il merkezlerine daha yakın Artan trafik	Orta potansiyel. Daha yoğun yapılaşma nedeniyle kentsel açık alanların varlığı azalmıştır. Yeni kent merkezi odak alanına daha yakında yer almaktadır. Erken çocukluk dönemi için kullanım alanları daha azdır.	 Güneş evi

Araştırma Makalesi

Alt Bölge (C)	Emirbeyazıt Mahallesi Anadolu liseleri alanı Kamu binaları varlığının artması Konut alanı açısından yoğunluğun kısmen azalması	Düşük potansiyel (Erken çocukluk dönemi için). Yüksek potansiyel (13 yaş üzeri çocuklar için) Liseler bölgesi olduğu için bebekler ve çocuklar açısından daha zorlu bir alan. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü bu alan içerisinde yer almaktadır.	
Alt Bölge (D)	Emirbeyazıt Mahallesi Geçiş bölgesi, tarihi kent merkezi ile kamu kurumlarının birlikte yer aldığı kent merkezi Atatürk anıtının yer aldığı kısım. Geri görünümde Asar dağı. Yoğun trafik bölgesi	Düşük potansiyel Kent merkezi alanı, tarihi kentsel dokunun kamu kurumlarıyla kesiştiği toplanma mekânı. Atatürk anıtı ve nüfus müdürlüğü bu alanda yer almaktadır.	
Eğitim ve Kamusal Alan Odak Merkezi Alanı	Emirbeyazıt Mahallesi güney yönü İlkokul ve lise birimlerinin birlikte yer aldığı konut dokusunun arttığı adliye ve devlet hastanesi gibi ana kamusal odakların yer aldığı merkez alanı. Ahmet Taner Kışlalı ve Ersan Gümüşalan Parkı gibi büyük ölçekli kentsel açık alan varlığı Konut yoğunluğu yüksek. Tarım alanlarına geçmeden önceki son yerleşme alanı	Orta düzey potansiyel (erken çocukluk açısından). Çocuk dostu geneli için yüksek potansiyel. Planlı yapılaşma dokusu Geniş, bulvar ve yollar erişim yüksek alan Eğitim birimleri ve kentsel açık alanların varlığı fazla Stadyum bu alanda yer almakta	

Liseler bölgesi

Atatürk anıtı

Ahmet Taner Kışlalı Parkı (Menteşe Bel., 2022)

Araştırma Makalesi

Yeşil Açıdan Avantajlı Alt Bölge	Orhaniye Mahallesi	Orta düzey potansiyel	
	Muğla'nın eski yerleşme dokusu, eğimli alanlar yeşil açıdan bırakılmış parklar	Az katlı konutlar ile açık yeşil alanların varlığı erken çocukluk dönemi için olumlu görülse de derin eğimli alanlar risk oluşturmaktadır.	
	Kışla parkı, botanik parkı, uçurum parkı gibi yeşil alanlar açısından	Eski yerleşme dokuları için kentsel dönüşüm ihtiyacı çocuk dostu anlayışının uygulanması adına bir potansiyeldir	
	Dağ eteklerine doğru artan eğimli alanların varlığı		

Kışla Parkı

4. Sonuç ve Tartışma

Çocuklar, toplumun en hassas ve korunmaya muhtaç gruplarından biridir. Özel koruma ve bakıma ihtiyacı olan çocukların gelişim düzeyine göre farklı beklentileri bulunmaktadır. Toplumsal kalkınmanın sağlanmasında çocukların varlığı kritik bir role sahiptir. Gelecek nesiller için çocukların gelişimi, hayata katılması dışsal etmen olarak görülen yaşam alanlarının kalitesine bağlı olarak değişmektedir. Kentleşme dinamiklerinin bu şekilde devam etmesi beklenen bir durum olup, dünya genelinde kentlerde yaşayacak olan çocukların sayısının da artması beklenmektedir. Bu nedenle kentlerin birey olarak çocukların varlığını gözetmesi, çocuk haklarının bilincinde olarak onların yaşamsal ihtiyaçlarını fiziksel ve sosyal çevresiyle karşılayabileceği düzeyde inşa etmesi gerekmektedir. Eğitim, sağlık, oyun, ifade özgürlüğü gibi bir dizi konuyu kapsayan çocuk hakları, çocukların güvende ve saygı görmeleri için temel ilkeleri belirlerler.

Çocuk dostu kent, çocukların güvenli, sağlıklı, eğitici ve mutlu bir şekilde büyümelerine olanak sağlayan kentsel ortamları ifade eder. Bu kavram, çocukların fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılayan, oyun ve eğitim imkanları sunan, çocukların katılımını ve ifade özgürlüğünü destekleyen yerleşim yerlerinin tasarımı ve yönetimini içerir. Çocuk dostu kent yaklaşımı, çocukların haklarına saygı gösterilmesini ve onların karar alma süreçlerine katılımını teşvik eder. Çocuk dostu kent, çocuğun gelecekteki profili düşünüldüğünde yetişkin bir birey olabilmesi açısından hem fiziksel hem de sosyal gelişimini destekleyici özelliklere sahip olma özelliğini taşıyan bir kenttir. Bu durum hem kentlerdeki belediyelerin hem de gerekli kurum kuruluşların, bu özellikleri sağlayacak kentlere yönelik çalışmalar için kaynak ayırması, proje ve bütçelerine bunu yansıtması gerektiği anlamına gelmektedir.

Günümüzde kentlerde çocukların en yoğun kullandığı mekânlar; konutları, konutlarının yakın çevresi, eğitim birimleri ve kentsel açık alanlar ile oyun alanlarıdır. Ayrıca sokakların çocukların aktif olarak sosyalleşebilme fırsatı bulduğu ilk mekânlar olması, çocukların kimlik oluşumunda, yaratıcılığında ve yeteneklerinde etki yaratmaktadır (Karakuzu ve Aksu, 2022). Kentsel mekânların daha yaşanabilir olması için; çocuğun kentsel alanda fiziksel çevresini oluşturan sokak, konut ve konut alanı, okul bahçesi, çocuk oyun alanları başta olmak üzere bütün kamusal mekânlarda ihtiyaçları ve isteklerine cevap verebilen, oyun eylemine fırsat sağlayan güvenli yerler haline getirilmesi gerekmektedir (Tandoğan, 2014). Çocukların vazgeçilmez haklarından biri oyun hakkıdır. Çocuğun temel oyun ihtiyaçları basittir ve çevresine güvendiğinde oyun hakkını kullanabilir (Çakırer-Özservet, 2015). Çocuk her şeyi oyunlaştırarak her türlü ortamı eğlenceli hâle getirmeyi başarabilirler. Ulaşılabilir ve yeşil alanlar çocukların sosyalleşmesi ve oyun oynaması için davet edicidir. Kentsel açık alanlar, çocuğun büyümesinde önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda bu mekânlar, çocuğun temel ihtiyaçlarına cevap verecek kazanımları güçlendirmesine de katkı sağlamaktadır (Ataöy ve Peker, 2020).

Belediyeler yani yerel yönetimler, çocukların yaşam kalitesini artırmak, onların katılımını teşvik etmek ve haklarını korumak amacıyla çeşitli projeleri hayata geçirerek çocuk dostu kentlerin oluşturulmasına katkı sağlarlar. Yalnızca yerelde değil merkezi hükümet açısından da politika alanı olarak gözetilen çocuk konusu hem Türkiye hem de Dünya çapında sürekli olarak gündem hâlinde tutulmaktadır. Bu çalışmada 0-6 yaş arası bebeklik ve ilk çocukluk dönemine odaklanılmıştır. Mekân algılamada ilk atakların yer aldığı bu dönemin yalnızca çocuklar açısından değil ebeveynler açısından da düşünülmesi gerekmektedir. Geniş kapsamlı ele alınması gereken çocuk dostu kent yaklaşımının bütün yaş gruplarıyla dost olabilmesi gerekliliği ile sürdürülebilirlik çerçevesinden ele alınması gerekmektedir.

0-6 yaş aralığındaki çocuklar için kentsel mekân tasarımı oldukça önemlidir. Bu yaş grubu, çevrelerini keşfetmeye, oyun oynamaya ve öğrenmeye büyük bir merakla yaklaşır. İşte bu nedenle, onların ihtiyaçlarına uygun, güvenli ve eğlenceli mekânlar tasarlamak önemlidir. Bir çocuk dostu kentsel mekân tasarımı yaparken şunları göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Oyun alanları; çocuklar için oyun alanları oluşturmak, fiziksel aktivite yapmalarını sağlamaktadır. Bunu sağlamak üzere; salıncaklar, kaydıraklar, tırmanma alanları gibi unsurlar düşünülmelidir. Renk ve görsellik, canlı renkler ve ilgi çekici desenler kullanarak mekânı çocuklar için daha cazip hale getirilmelidir. Ölçek; çocukların boyutlarına uygun ölçekte mobilya ve ekipmanlar seçilmelidir. Küçük masalar, sandalyeler ve düşük raflar kullanılması önemlidir. Güvenlik, keskin kenarları olmayan, yükseklikten düşmeyi önleyen yapılar tasarlanmalıdır. Zemin malzemesi de kaymaz ve yumuşak olmalıdır. Son olarak doğal elemanlar bitki örtüsü, ağaçlar ve doğal malzemelerle çocukların doğayla etkileşimini artırılmasına imkân sağlamaktadır (Turhan, 2021). Şekil 11, 12 ve 13'te farklı park örnekleri yer almaktadır.

Şekil 11. Los Heroes Parkı, Meksika (Turhan, 2021).

Şekil 12. Paro Sanchez Parkı (Turhan, 2021).

Şekil 13. Atilla İlhan Parkı (Turhan, 2021).

Çalışma kapsamında ele alınan Muğla'nın Menteşe ilçesinin görünümünü şu şekilde özetlemek mümkündür. Menteşe ilçesi Muğla'nın nüfus bakımından beşinci büyük ilçesi iken, çocuk nüfusu bakımından ise il genelinde dördüncü büyük ilçesidir. Tarihi Muğla merkezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin ana kampüsü gibi yapıların yer almasıyla Muğla ilinin ana kumanda merkezi olan Menteşe, ilçe içerisindeki yaş grubu dağılımına bakıldığında 20-24 yaş nüfusun en fazla olduğu ilçedir. İlçenin en önemli potansiyeli yerel yönetimin stratejik planları içerisinde yer alan çocuklara yönelik sağlık, sosyal ve eğitim avantajlarının sağlanması hedefidir. Ayrıca Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin çocuk dostu kent olmak ile ilgili deklarasyonu bulunmaktadır. Menteşe ilçesinin en büyük dezavantajı tarihi kentsel merkezindeki yerleşme dokusu, plansız ve çarpık kentleşmenin yarattığı sorunların çocuk dostu olmanın önünde durmasıdır.

Son olarak Muğla'nın Menteşe ilçesi, merkezi anlamda ilin bütününde önemli bir yere sahiptir. Artan nüfus eğilimi çocukların varlığı bu ilçede de çocuk dostu yaklaşımların gözetilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kompakt bir yerleşime sahip olan Menteşe'de çocuk dostu yaklaşımlar için bebelere özel park alanlarının tasarlanması gerekmektedir. Bebek bakım alanlarının artırılması tarihi merkez alanında çocuklar için yeni kamusal alanların oluşturulması gerekmektedir. Menteşe ilçesinde üretilen çalışmaların diğer ilçeler içinde örnek teşkil etmesi beklenmektedir. Hali hazırda çocuk kütüphanesinin varlığı, stratejik planlarda çocuklara yönelik hizmetlerin tanımlanması ve bütçelendirilmesi Menteşe ilçesinin potansiyelini artırmaktadır. Gelecek çalışmalarda derinlemesine görüşmeler ile yerel yönetimler iş birliğinde çalışmaların yapılması düşünülmektedir.

Kaynakça / References

- Akıllı, H. (2019). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Çocuk Temalı Hedefler ve Örgütlenme Durumları. *Kamu Yönetimi ve Çocuk*. Astana Yayınları.
- Ataöv Demirkan, A., & Peker, E., (2020). Belediyeler için Çocuk ve Çevre Tasarım Rehberi. Ankara: İdealKent Yayınları (Sertifika No: 46320).
- Ayataç, H. ve Genç, Z. P. (2015), "Esenler 'de Çocuk Dostu Olmak", Hatice Ayataç (Ed.), Herkes için Dost Kentler: İstanbul Esenler İlçesi Üzerine Değerlendirmeler, 1. Baskı içinde (14-111), Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul.
- Aydoğan, T. G., & Dilek, E. F. (2024). Çocuk Dostu Kentsel Planlama ve Tasarım Ölçütleri. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 7(1), 188-211. <https://doi.org/10.53353/atrss.1367400>
- Berkün, S. (2019). Çocuk Dostu Kent Yönetimlerinin Çocuklar Tarafından Değerlendirilmesi: Bursa Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(1), 135-152.
- Birol, G. (2009). Çocuk Dostu Kent Neresidir? Megaron Balıkesir, *Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, 10-13.
- Birol Özerk, G. (2014). 21. Yüzyıl kentinde çocuk olmak. Güney Mimarlık, Mimarlar Odası Adana Şubesi Dergisi, 16, 14-16.
- Child Friendly Cities Initiative (CFCI). (2024). Explore the Initiative Worldwide. <https://www.childfriendlycities.org/>
- Çağlar, B. (2020). Çocuğun Kent Planlamasındaki Yeri Nedir? Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi, 3(2), 86-91.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015). Okmeydanı Pirişpaşa İlköğretim Okulunda Risk Altındaki Çocuklar ve Resmettikleri. İçinde. Çocukların Kentsel Mekân Algısı. 77-97.
- Dursun, D. ve Güller, C. (2019). Çocuk ve Kentsel Mekân İlişkisi: Erzurum'da Çocuk Oyun Alanlarının Erişilebilirlik ve Alansal Yeterlilik Analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10(1), 11-27. <https://doi.org/10.29048/makufebd.515261>
- Erdiller-yatmaz, Z. B., Erdemir, E., & Erbil, F. (2018). Çocuk ve Çocukluk: Okulöncesi Öğretmen Adayları Anlatıyor. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 6(3), 284-312.
- Gökmen, H. (2013). Çocuk dostu kent üzerine stratejiler. *TMMOB*, 2, 28-30.
- Gökmen, H., & Tasci, B. U. R. C. U. (2016). Children's views about child friendly city: A case study from Izmir. *Megaron*, 11(4). <https://doi.org/10.5505/megaron.2016.20981>
- Işıklar, S., & Kırıcı, N., (2016). Çocukların Kentsel Mekâna Katılım Hakkı. 1st International Mediterranean Science and Engineering Congress (IMSEC 2016) (pp.3804-3812). Adana, Turkey
- Karakuzu, E., & Aksu, G. A. (2022). Çocuk Dostu Ken Kavramının Çocuk – Oyun – Mekân İlişkileri ve Paydaşlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 4(2), 147-156.
- Kavili Arap, S. (2024). Yaşanabilir Kentler Perspektifinden Türkiye'de Çocuk Dostu Olmak. Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 19-48. <https://doi.org/10.56400/tarsusiibfdergisi.1455037>
- Kaygusuz Akbay, M. (2022). Çocuk Dostu Kentler, Çocuk Hakları ve Pandemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 33(1), 245-266. <https://doi.org/10.33417/tsh.911261>

Kaypak, Ş., & Armağan, U. Ç. A. R. (2019). Çocuk haklarının gerçekleşmesi açısından çocuk dostu kentler. *Journal of Academic Value Studies*, 4(18), 17-29. <https://doi.org/10.13934/1999.393>

Memiş, L. (2022). Kentlerin Çocuklarından Çocukların Kentlerine: “Çocuk Dostu Akıllı Kentler”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (50), 379-397. <https://doi.org/10.30794/pausbed.941484>

Menteşe Belediyesi (2019). *Menteşe Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. https://mentese.bel.tr/wpcontent/uploads/dosyalar/stratejikplan/stratejikplan_20202024.pdf

Menteşe Belediyesi (2022). *Menteşe'nin Yeşil Alanlarında Artış Var*. <https://mentese.bel.tr/mentesenin-yesil-alanlarinda-artis-var/>

Menteşe Belediyesi (2024). *E-Belediye Hizmetleri. Kent Rehberi*. <https://ims.mentese.bel.tr/Projects/MENTESE/Pages/KRH.aspx>

Menteşe Kaymakamlığı (2024). *İlçemiz*. <http://mentese.gov.tr/ilcemiz>

Muğla Büyükşehir Belediyesi (2019). *Muğla Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. <https://www.mugla.bel.tr/sayfa/stratejik-planlar/>

Öktem, K., & Akpınar, İ. E. (2019). Çocuk Dostu Şehirler: Lüleburgaz Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 112-132.

Özservet, Y. (2015). Çocuk dostu belediyecilik. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 1, 38-43.

Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.

Severcan, Y. C. (2015). Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. *İDEALKENT*, 6(17), 140-181.

Tandoğan, O. (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekân: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar. *Megaron*, 9(1).

Tandoğan, O. (2015). Şehirde Çocuk. YÇ Özservet ve E. Küçük, *Marmara Belediyeler Birliği, Kültür Yayınları*, Yayın, (91), 66-94.

Turhan, B. (2021). *Oyun Mekanları. İskele Blog Yazısı*, <https://turkiyetasarimvakfi.org/tr/blog/103-oyun-mekanlari>

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018). “11. Kalkınma Planı (2019-2023) Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Çocuk Çalışma Grubu Raporu”, YAYIN NO: KB: 3022- ÖİK: 803, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024a). *İstatistiklerle Çocuk, 2023*. Sayı: 53679. Yayınlanma Tarihi 19 Nisan 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024b). *Nüfus ve Demografi İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

United Nations Children's Fund (UNICEF) (2018). *Türkiye- UNICEF ülke iş birliği programı 2016-2020*. <https://www.unicef.org/turkiye/>

United Nations, UN-Habitat. (2020). *World Cities Report 2020: The value of sustainable urbanization*, UN-Habitat, Nairobi.

UNICEF. (2019). *Çocuk Dostu Şehirler*. Erişilen Adresi: <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=64>

UNICEF (2022). *Innocenti report card 17, places and spaces, environments and children's well being*. https://www.unicefirc.org/publications/pdf/RC17-EN_Places-and-Spaces_Environments-and-childrens-well-being_Report-Card-17.pdf

UNICEF (t.y.). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, <http://cocukhaklari.https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Extended Abstract

From the Universal Declaration of Children's Rights to the present day, numerous studies have been conducted on children and children's rights worldwide, both in academic fields and within national policies. Every child has the fundamental right to live and grow up in a safe and peaceful environment without discrimination or exposure to dangers. This principle highlights that children must be considered integral stakeholders in urban planning processes. However, children, as a vulnerable demographic due to their physical, mental, and social characteristics, require environments that address their unique needs. These include access to safe public spaces such as educational, health, and cultural facilities, as well as green and recreational areas specifically designed for different age groups. Developing a child-friendly urban vision necessitates strategic planning, which serves as a crucial foundation for municipalities to define their mission, vision, goals, and policies. Urban policies must respond to the dynamic needs of communities by offering inclusive opportunities and practices. A proper understanding of the child-space relationship is essential for fostering child-friendly cities. Piaget's theory on the cognitive development of children indicates that spatial perception evolves in parallel with cognitive growth stages. For instance, children begin by perceiving spaces through sensory experiences and gradually develop the ability to reconstruct and imagine spatial concepts symbolically after the age of two.

Despite the recognition of children's needs in urban discourses, practical implementations remain insufficient. Local governments, being the closest administrative entities to residents, are pivotal in addressing these challenges. Municipalities, such as those in Menteşe, must focus on creating secure and accessible urban environments for all children. However, successful child-friendly cities require collaboration between central governments, local administrations, families, and children themselves. Inclusive design principles should also accommodate children with disabilities, ensuring that parks, sports facilities, and recreational areas meet the diverse needs of all children. The concept of child-friendly cities lacks a universal blueprint. To enhance urban solutions from a child's perspective, it is vital to integrate their views into decision-making processes. Doing so will not only make cities more inclusive but also prepare children for active roles in society as future adults. Literature reviews reveal that studies often focus on housing, streets, and playgrounds, while examining the relationship between public spaces, education and health facilities, and children's spatial participation.

This study focuses specifically on the needs of children aged 0–6, encompassing infancy and early childhood. The methodology includes a literature review, and an urban spatial analysis conducted in Menteşe, Muğla. The study first explores the global and Turkish applications of child-friendly urban approaches. In the subsequent stages, the spatial constraints and requirements of the target age group within the study area are identified. Demographic analysis is also undertaken to evaluate the impact of population characteristics on urban spaces, focusing on age and gender distribution within the region. Additionally, the compliance of existing legal frameworks with child-friendly city principles is assessed. Preliminary findings suggest that implementing child-friendly city principles in Menteşe's historic city center is challenging due to its dense commercial activity. However, residential areas with existing green spaces show higher potential for child-friendly urban designs. The study identifies the need for dedicated parks and public spaces for children, particularly in residential areas, to support their physical, cognitive, and social development.

Children's developmental needs vary significantly based on their age, physical abilities, cognitive levels, and social interactions. During infancy, children rely entirely on caregivers, while the early childhood stage marks the beginning of independent exploration under supervision. These findings underscore the importance of expanding green spaces, enhancing public transportation systems, and introducing family support programs to foster child-friendly urban environments. Menteşe, as a central district of Muğla, holds significant potential for implementing child-friendly urban strategies. The presence of a children's library, existing municipal strategic plans addressing children's needs, and allocated budgets enhance the district's capacity to develop sustainable solutions. The study emphasizes the necessity of designing infant-specific parks, increasing the availability of childcare facilities, and creating new public spaces for children within the historic city center.

In conclusion, this research highlights the critical role of municipalities in addressing the specific needs of children within urban environments. However, creating child-friendly cities requires a collaborative effort involving all stakeholders, including families, government institutions, and children themselves. As the global trend of urbanization continues, the number of children living in urban areas is expected to rise, necessitating inclusive urban policies that prioritize children's rights and well-being. Future studies could build upon this research by conducting in-depth interviews with local administrations to further refine child-friendly urban strategies in Menteşe and beyond.

Çocukların Ebeveynleri Tarafından Sosyal Medyada Paylaşılmasına Yönelik Çalışmaların İncelenmesi

Esra Gökçe SAYGILI¹

Fadime ÜSTÜNER TOP²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 25/02/2025

Makale Kabul Tarihi : 07/05/2025

Anahtar Kelimeler:

Çocuk, Sosyal Medya, Sharenting.

ÖZET

Gelişen teknolojinin etkisiyle birlikte son yıllarda ebeveynlerin sosyal medya kullanımı günden güne artmıştır. Sosyal medya kullanım sıklığının artması ile ebeveynler çocuğun fotoğraf, ses ve görüntülerini sosyal medyada paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımlar ile çocuklar için silinmesi güç olan dijital ayak izi oluşturulmaktadır. Bilinçsizce yapılan paylaşımlar çocukların ilerleyen yaşlarında dâhi onlara zarar verecek sorunlar oluşturmaya yol açmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarını (sharenting) ele alan lisansüstü tezler ve araştırma makalelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik yapılmış 9 yüksek lisans tezi ve 17 araştırma makalesi incelenmiştir. Bu çalışma ile araştırmacıların çalışmalarında yer verdiği çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medya paylaşımları neticesinde çocukların maruz kalacağı olumsuzluk ve risklere dikkat çeken, ebeveynlerin farkındalıklarını arttırmayı amaçlayan araştırmalar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türkiye’de sharenting kavramına yönelik yapılan araştırmalar, ebeveynlerin çoğunlukla iyi niyetle gerçekleştirdikleri sosyal medya paylaşımlarının, farkında olmadan çocukların mahremiyet haklarını zedelediğini ve uzun vadede ciddi riskler doğurabileceğini ortaya koymaktadır.

Examining Studies on Children Sharing on Social Media by Their Parents

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 25/02/2025

Accepted Date : 07/05/2025

Keywords:

Child, Social Media, Sharenting.

ABSTRACT

With the effect of developing technology, parents' use of social media has increased day by day in recent years. With the increase in the frequency of social media use, parents share their children's photos, voices and images on social media. These shares create a digital footprint for children that is difficult to erase. Unconscious sharing causes children to create problems that will harm them even in their later years. This study aimed to examine graduate theses and research articles that addressed parents' social media sharing in Turkey. In the study, 9 graduate theses and 17 research articles were examined regarding children's sharing on social media by their parents. In this study, studies that draw attention to the negativities and risks that children will be exposed to as a result of parents' social media posts and that aim to increase parents' awareness were examined in detail. Studies on the concept of sharenting in Turkey reveal that parents, while mostly sharing on social media with good intentions,

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye, ORCID ID: 0009-0001-6160-847X; esra_gokcel6@giresun.edu.tr.

² Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Giresun, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-7341-5704; fadikom@hotmail.com.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

unintentionally undermine their children's privacy rights and may expose them to serious long-term risks.

1. Giriş

Sosyal medya adı verilen facebook, instagram, twitter gibi sosyal medya siteleri günümüzde insanların vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Sosyal medyanın insanlara kendi fotoğraf, görüntü ve seslerini yükleme, farklı insanların paylaşımlarına beğeni ve yorum yapma gibi imkanlar sunması olduğumuz yüzyıl içerisinde gerçekleşmiştir (Çimke vd., 2018). Sosyal medya platformları, bireylerin paylaşımları ile kendilerine ait bilgileri ifşa etmesi, sosyal medya sitelerinin üyelerin kişisel verilerini toplanmasıyla birlikte tıpkı bir kişisel veri hazinesidir. Bilindiği üzere henüz kendisini ifade edemeyen, dünyayı anlamlandıramayan, doğru yanlış ayırımını gerçekleştiremeyen çocuklar açısından dünyanın her yerinden insanların kolaylıkla bu verilere ulaşabilmesi fazlasıyla tehlikeli olabilmektedir (Girgin ve Gönal, 2020).

Sosyal medya, bireylerin diğer kişilerle fotoğraf, video, bilgi, düşünce ve bunun gibi içerikleri mobil cihazlar vasıtasıyla sanal ortamda görsel veya metin olarak paylaşma olanakları buldukları uygulamalar ve internet siteleri olarak belirtilebilir. Sosyal ağlar bireylerin birbirleri ile iletişimlerini ve günlük yaşamlarını yeni bir boyuta taşıyarak zaman ve mekân kavramını ortadan kaldırıp ve daha geniş kitlelere ulaşım maliyetine minimum düzeye indirerek yeni meslek grupları ve iş alanları oluşmasına sebep olmuştur (Girgin ve Gönal, 2020). Son dönemde sosyal medyanın kullanım alanlarının artması ile ebeveynler başta olmak üzere çocuğun çevresinde bulunan yetişkinler çocukların fotoğraf ve görüntülerini sosyal medyada paylaştıkları gözler önündedir. Çocukların günlük yaşantıları, ihtiyaçları, eğlenmeleri, sosyal aktiviteleri ve her türlü duygu durumları bile yetişkinler tarafından yapılan paylaşımlar içerisinde yer almaktadır. Yetişkinler tarafından herhangi bir kötü niyet barındırmadan yapılan bu paylaşımların birçoğu çocuğun kişilik hakkını çiğner durumdadır (Zorlu, 2023). Serin'e (2019) göre yetişkinlerin çocukların sosyal medya da yer aldıkları gerçeğini göz ardı ederek, yaptıkları toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayacak paylaşımlar ile çocukların fiziksel, sosyal, cinsel, psikolojik ve bilişsel gelişimlerine zarar verebilecek şekilde olması önemli hukuki, ahlaki ve etik ihlallerin meydana gelmesine sebep olabilmektedir. Çocuğun "bir birey" olarak toplumun önemli bir ögesi olmakla birlikte sevgi, saygı, ilgi ve şefkat görmeye değer olması fikri çocuğun korunması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bir toplumda çocuklar kötü muamele görüyorsa, insanlık onuruna yakışmayacak şekilde ihmal ve istismar ediliyorsa, o toplumun kültürel anlamda gelişmesi beklenemez. İleri bir kültür düzeyinde olan toplumların, çocuklarına sağlıklı sosyal ve psikolojik gelişme imkânları ve ortamları sağladıkları söylenebilir. Çocuk haklarının önemsenmediği bir toplumda, insan haklarının da önemsendiği düşünülemez. Bir toplumda çocuklara kötü muamelede bulunuluyorsa, insanlık onuruna yakışmayan şekilde ihmal ve istismara maruz bırakılıyorsa, o toplumun kültürel anlamda gelişmesi beklenemez. İleri bir kültür düzeyine ulaşılmış toplumlarda, çocuklara sağlıklı sosyal ve psikolojik gelişim olanaklarının ve ortamlarının sağlandığı söylenebilir. Çocuk haklarının önemsenmediği bir toplumda, insan haklarının da önemsendiği düşünülemez (Uğurlu ve Gülsen, 2014).

Ebeveynlerin çocuklarına ait bilgileri, fotoğraf, video, yazı gibi içerikleri sosyal medyada paylaşma davranışı "sharenting" olarak adlandırılır. Bu kavram İngilizcede paylaşmak (share) ve ebeveynlik (parenting) kavramlarının birlikte kullanılmasıyla türetilmiştir ve Türkçe literatürde de "paylaşan ebeveynlik" olarak tanımlanmaktadır (Alemdar, 2022). Ebeveynlik, anne ve babaların bireysel ve sosyal yaşamlarını etkileyen, hayatın akışını değiştiren bir deneyimdir. Genç ebeveynlerin yaşadığı sevinç, sorgulamalar ve sorunlar giderek daha fazla çevrimiçi olarak da paylaşılmaktadır. Ebeveynler, çocuklarıyla ilgili fotoğraflar, videolar, durum güncellemeleri gibi kişisel bilgileri paylaştıklarında, "sharenting" kavramını gerçekleştirmiş olurlar (Walrave vd., 2023). "Sharenting" in riskleri ve sonuçları, doğası gereği farklı olup, yorumlanması beklenenden çok daha karmaşık olabilmektedir. Çocukların görüntü, video ve bilgilerinin paylaşılması kişisel verilerin gizliliği ve dijital güvenlik ile ilgili yasal sorunları da içermektedir. Bu paylaşımlar kasıtsız olsa bile, çocukları cinsel istismar, gelecekte duygusal sıkıntılar ve dijital kaçırma gibi ciddi risklere maruz bırakabilir. Çocukların yer aldığı görüntüleri, videoları ve herhangi bir içeriği paylaşmak, aslında çocuğun rızası olmadan veya farkında bile olmadan dijital bir dosyasını oluşturmak anlamına gelmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının fotoğraflarını, videolarını ve hikayelerini çevrimiçi paylaşması giderek yaygınlaşmakta ve genellikle

çocuğun küçük yaşı nedeniyle açık rızası olmadan gerçekleşmektedir (Çimke vd., 2018). Çocuklarla ilgili hassas bilgilerin internet ortamında ifşa edilmesine yol açan ebeveyn davranışlarının ardında birtakım psikososyal motivasyonlar yer almaktadır. Ebeveynlerin, paylaşım davranışlarının ardında yer alan sebepler çoğunlukla olumludur ve kötü niyetli değildir. Ebeveynler genellikle çocuklarının başarılarını göstermek ve onlara duydukları sevgiyi ifade etmek amacıyla fotoğraflarını ve hikâyelerini paylaşır. Karşılığında, aile üyeleri ve arkadaşlarından destek ve cesaret alarak stresli durumları hafifletir, güven duygusunu geliştirir ve sosyal bağlar kurmalarına ve sürdürmelerine yardımcı olurlar. Ancak, çocukların fotoğraflarını ve diğer hassas bilgilerini çevrimiçi paylaşmanın önemli potansiyel riskleri nedeniyle sharenting uygulaması tartışmalıdır (Ferrara vd., 2023).

Sharenting'in çeşitli ve olumsuz sonuçları olabilmektedir. Bilinen olumsuz sonuçlar arasında kimlik hırsızlığı, mali sömürü, dijital kaçırma, çocuk istismarcılarına maruz kalma, psikolojik zarar, çevrimiçi zorbalık ve sosyal izolasyon bulunmaktadır (Omur ve Uyar, 2022). Sosyal medya kullanımı aynı zamanda çocukları çevrimiçi zorbalığa açık hâle getirir. Bir çocuğun izleyici kitlesinin büyüklüğü arttıkça, çevrimiçi zorbalığa duyarlılığı muhtemelen artmaktadır. Her beş çocuktan biri, çevrimiçi zorbalık ve şiddet nedeniyle okulu bıraktığını bildirmektedir. Çevrimiçi zorbalık yaşamak, çocukların kendine zarar verme ve intihar eğilimlerini artırır. Bu nedenle, sosyal medyada dikkate değer kişilikler olan çocuklar için çevrimiçi zorbalık ve bu zorbalıkla ilişkili risk faktörleri daha da belirgin hale gelmektedir. Son olarak, çocuklar hakkında çevrimiçi bilgi ve fotoğraf paylaşımı, çocukların çocuk istismarcılarına maruz kalmasına yol açabilir. İstismarcılar, çocukların fotoğraflarını doğrudan ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından alabilmektedir. Bu fotoğraflar bazen pedofillerin sıkça ziyaret ettiği web sitelerinde olduğu gibi yayınlanmakta, bazen de görüntüler düzenlenip değiştirilerek çocuk cinsel istismar materyali hâline getirilir (Yates, 2023).

2. Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarını (sharenting) ele alan 2018-2023 lisansüstü tezler ve araştırma makaleleri incelenerek içerik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Yapılan bu analiz çalışmaları ile ebeveynlerin sharenting davranışını ve olası risklerini inceleyen araştırma sonuçlarına dikkat çekilerek farkındalık yaratması beklenmektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, Ulusal Tez Merkezi’nde ve DergiPark veri tabanında yapılmış ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarını ele alan bilimsel araştırmaların çeşitli değişkenlere göre dağılımlarını ortaya koyduğundan betimsel niteliğe sahip ve tarama modelindedir. Tarama modelleri çok elemanlı bir evrende, evren hakkında bütüncül bir çıkarıma ulaşmayı hedeflemektedir. Bu tarama türü, evrenin tamamı ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Bu tür yaklaşımda çeşitli değişkenler birey, grup, konu vb. betimlenmeye çalışılmaktadır (Atlı ve Ateş, 2023).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışma, konu ile ilgili lisansüstü tezlerin retrospektif olarak taranması şeklinde 25 Nisan-18 Mayıs 2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini Ulusal Tez Merkezi ve DergiPark veri tabanlarında “sharenting”, “ebeveyn paylaşımı” ve “sosyal medya” anahtar kelimelerinin taratılmasıyla ulaşılan yüksek lisans tezleri ve araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Araştırmaya dâhil edilme kriterleri; yayınların araştırma çalışmaları olması, yayın dilinin Türkçe olması ve tam metin erişimine izin verilmiş olması olarak belirlendi. Yapılan tarama sonucunda kriterlere uygun Ulusal Tez Merkezi’nde yayımlanmış 9 lisansüstü tez ve DergiPark veri tabanında yer alan 17 araştırma makalesine ulaşıldı. Çalışmada 2 tez 7 makale derleme çalışması olduğu için değerlendirme kapsamı dışında bırakılmıştır. Ulaşılan bu çalışmaların 2018-2023 yılları arasında yapıldığı görülmektedir.

3. Bulgular

Bu çalışması kapsamında ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarına yönelik toplam 9 yüksek lisans tezi ve 17 araştırma makalesi değerlendirilmiştir. Bu araştırmaların yapıldığı yıllara bakıldığında

tez çalışmaları 2021 yılı, araştırma makaleleri ise 2018 yılı itibari ile çalışılmıştır. Çalışmada değerlendirilen yüksek lisans tezlerinin Tablo 1’de, araştırma makalelerinin ise Tablo 2’te amaç, örneklem, veri toplama araçları, araştırma deseni ve sonucu ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Bu çalışma kapsamında çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik 9 yüksek lisans tezi incelenmiştir. Yapılan tezlerin konu dağılımının birbirine yakın olduğu ve sharenting davranışının nedenlerini ve sonuçlarını saptamaya çalışıp, çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilere dikkat çektiği ve bu yönde farkındalık yarattığı görülmüştür. Çalışmamızda çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik lisansüstü tezlerin 2021 yılında yapılmaya başlandığı ancak tez çalışmalarının yarısından fazlasının 2022 yılında yapıldığı ve yüksek lisans tezi olduğu görülmüştür. Yapılan 9 tezdten 2’si 2021, 5’i 2022, 2’si de 2023 yılında yapılmıştır (Tablo 1). Yapılan 9 tezin yapıldığı Ana Bilim Dalları Okul Öncesi Eğitim, Psikoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Felsefe ve Din Bilimleri, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri ile birkaç tanesi de Hukuk un alt dallarında olmak üzere çeşitlenmektedir.

Çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik 17 araştırma makalesi incelenmiş ve yapılan çalışmalarının konu dağılımının birbirine yakın olduğu görülmüştür ve araştırmaların birçoğunda çocuk haklarının ihmal ve istismarına dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte sharenting davranışını ebeveynlerin gerçekleştirme nedenleri ve bunun sonucunda oluşabilecek olası sorunlara değinilerek, çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilere dikkat çektiği ve bu yönde farkındalık oluşturduğu görülmüştür. Çalışmamızda çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik araştırma makalelerinin 2018 yılında yapılmaya başlandığı ve 2000 yılı sonrasında bu sayının belirgin bir şekilde arttığı gözlenmektedir (Tablo 2).

4. Tartışma

Sharenting kavramı, sosyal medyadaki yapılan paylaşım oranlarının artışıyla birlikte ebeveynlerin de çocuklarına yönelik paylaşımlarının artması ile yaygınlaşmaktadır. Çocukların fotoğraf, video ve bilgilerinin sosyal medyadan izinsizce paylaşıyor olması ile bu paylaşımın ebeveynler tarafından gerçekleştiriliyor olması birçok alanda ele alındığı gibi akademik çalışmalarında yaygın olarak incelendiği bir konu hâline gelmiştir. Gün geçtikçe artan siber zorbalık ve dijital kimlik meselelerinin sorun hâline geliyor olması, çocukların gelecek yaşantılarını olumsuz yönde etkileyecek risk faktörüdür. Çocuklarını koşulsuz koruması gereken sosyal yapı olan ailelerin bu şekilde sharenting davranışları gerçekleştirerek çocuklarını risk altında bırakıyor olması, sharenting davranışlarına yönelik yapılan çalışmaların artmasının sebepleri içerisinde aktif rol oynar. Ebeveynlerin bilinçli ya da bilinçsiz, kötü niyet içermeyen paylaşımları ilerleyen zamanlarda çocukları istenmeyecek şekilde etkilemektedir. Bu olumsuzluğun nedeni sosyal medyayı iyiye kullanan bireylerin yanında kötü niyetli kullanan bireylerinde var olmasından kaynaklanmaktadır (Karataş ve Aydoğan, 2024).

Sosyal medya da yapılan bu paylaşımlar vasıtasıyla çocukların kişilik hakları ihlal edilebilmektedir. Çocuğun bu paylaşımlar sebebiyle gelecekte utandırılması, akranları tarafından alay edilmesi çocukların psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir (Serin, 2019). İncelenen çalışmaların analizi sonucunda ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının ilerleyen zamanlarda çocuklarına rahatsızlık verdiği, çocukların sosyal medya da görünür olması ile silinmez dijital ayak izlerinin olduğu sonuçları gözlenmiştir. Çocukların rahatsız olacağı ya da çıplak fotoğrafları ve bilgileri paylaşılarak çocukların kişilik ve mahremiyet haklarının ihlal edildiği belirtilmektedir. Çocukların bu şekilde görünür ve paylaşıyor olmasının da istismar ve pedofili gibi ciddi risklere yol açabileceği araştırmalarda ulaşılan sonuçlardır (Steinberg, 2017).

Çocukların hakları anne babaları ve etrafındaki insanlar tarafından, kendi haklarını savunabilecek olgunluğa erişinceye kadar korunmalı ve güvenlikleri sağlanmalıdır. Bu bağlamda anne babaların yayınladıkları fotoğraf ve görüntüler konusunda dikkatli davranması çocuklara zarar verebilecek, çocuğu olduğu zaman diliminde ve ilerleyen zamanlarda onu rahatsız edecek paylaşımlarda bulunmamalıdır. Bu amaçla ebeveyn ve çocukları bilinçlendirmek için, dijital ortamda olmanın oluşturacağı problemler hakkında aydınlatılmalı ve farkındalık oluşturulmalıdır. Ayrıca ülke çapında

çocuk haklarını korumaya yönelik yasa ve politikalar çıkarılmalı, çocuklarını bu şekilde sosyal medyanın yemi hâline getiren aileler hakkında yasal işlem başlatılmalıdır (Çimke vd., 2018).

Annelerin bu konuda desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir çünkü gizlilik tedbirlerine rağmen çocukları rıza göstermemekte ve kendilerini rahatsız hissetmelerine rağmen paylaşımlara devam etmektedirler. Paylaşımlarının yarattığı riskler çocuğun potansiyelini, gelişimini, kimliğini, tutumlarını veya mahremiyetini etkileyebilir veya çocuk üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir. Bu nedenle annelerin dijital mahremiyet anlayışını artırmaya yönelik farkındalık kampanyaları geliştirilebilir. Genel değerlendirmeler annelerin kutlama, mutlu anlar gibi özel gün anılarına ilişkin paylaşımlar yapmayı tercih ettiğini gösteriyor. Paylaşımın amacı ne olursa olsun, çocuk yeterli olgunluğa ulaşana kadar anneler, çocuklarının haklarını korumalı ve güvenliklerini sağlamalıdır (Üstündağ, 2023).

Sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın oluşturduğu riskler ‘mahremiyet’, istismar, pedofili ve pornografi ve benzerleri ile çoğaltıla bilir. Sosyal medyada paylaşılan özel fotoğraflara erişimin serbest olması, aileleriyle ve diğer bireylerle ilişkilerini tehdit eder niteliktedir. Ebeveynleri tarafından fotoğrafları sosyal medyada yayınlanan çocukların ilerleyen zamanlarda ne gibi sorunlarla karşılaşabilecekleri sorunlarla karşılaşabilecekleri, tahminler ve hukuka yansımış örnek olaylar ile öngörülmektedir. Bu konudaki benzer olayların incelenmesi ve detaylı bir şekilde analiz edilmesi, konunun farkındalığını arttırması ve topluma ışık tutması açısından uygun olacaktır. Çocukların görselleri paylaşılırken mahremiyet kavramını göz önüne alarak çocukların özel bölgelerini teşhir edecek görselleri paylaşmaktan kaçınılmalıdır. Bu gibi görüntüler pedofillere imkân vererek tehlike arz etmektedir (Duygulu, 2019).

5. Sonuç

Bu çalışmada çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılmasına yönelik yapılmış araştırmalar taranarak 9 yüksek lisans tezi ve 17 araştırma makalesine ulaşılarak, incelenmiş ve analizi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile çocukların maruz kalacağı olumsuzluk ve risklere dikkat çeken, çocukların sharenting davranışı ile ihmal ve istismarına yönelik ebeveynlerin farkındalıklarını arttırmayı amaçlayan çalışmaların sistemik analizi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda sharenting kavramına 2018 yılı itibari ile yer verilmeye başlandığı dikkat çekmektedir. İncelenen araştırmaların büyük çoğunluğu 2021-2023 yılları arasında gerçekleşmiştir. Yapılan çalışmalar farklı bilim dallarından akademisyenler ve araştırmacılar tarafından konunun ele alındığını göstermektedir. Araştırmalardan ulaşılan sonuçlar ele alındığında ebeveynler kötü niyet barındırmadan paylaşım yapmaktadırlar, kendilerini mutlu hissetmek ve ebeveynlik rolleri ile birlikte varlığını görünür kılma çabasında bulunurlarken istemeden de olsa çocuklarına zarar vermektedirler. Türkiye’de sharenting kavramına yönelik yapılan araştırmalar, ebeveynlerin çoğunlukla iyi niyetle gerçekleştirdikleri sosyal medya paylaşımlarının, farkında olmadan çocukların mahremiyet haklarını zedelediğini ve uzun vadede ciddi riskler doğurabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocukların, ebeveynlerin paylaşımından zarar görmemesi için paylaşımlarda çocuğun tanımlanamayacak hâle getirilmesi, günlük rutinleri, tam ismi, kimlik bilgileri, coğrafi konumu ve benzeri kişisel verilerini içermemesi, vücudunu teşhir edecek fotoğraf ve görüntülerin paylaşılması gerekir. Sosyal medya platformlarını gizlilik ayarlarını gözeterek bu ayarların öğrenilerek paylaşım yapılmalıdır. Toplumun dijital tehlikelere karşı bilinçlendirilmesi ve dijital okuryazarlık eğitiminin yaygınlaştırılması gereklidir. Çocukların kişisel verilerinin korunmasına ilişkin kanunların geliştirilmesi ve paydaşların bu konuda bilgilendirilmesi öneriler arasındadır.

Kaynakça / References

- Alemdar, E. (2022). *Annelerin paylaştan ebeveynlik (sharenting) eylemlerini inceleyen ölçek geliştirme çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Alemdar, E., & Kahraman, S. (2023). Annelerin paylaştan ebeveynlik (sharenting) eylemlerini inceleyen ölçek geliştirme çalışması. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 9(1), 70–82.
- Akdeniz, M. (2023). *Geleneksel ebeveyn çocuk ilişkisinin gösteri şölenine dönüşümü: Sosyal medya etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Akpınar, B. S., Paylan, N., Etlik, Ş., Erus, B., & Karakoç, H. (2020). “Sharenting” konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeyleri. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8–18.
- Akyol, C. Ç., & Sumbas, E. (2023). Sosyal medyada ebeveyn olmak: Babalar nerede? *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1282–1292.
- Albayrak, E. S. (2020). Sosyal medyada çocuk mahremiyeti: Ebeveynlerin Instagram’daki çocuk mahremiyetine bakış açıları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1211–1226.
- Aslan, S. (2022). *Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili sosyal medya paylaşımlarının (sharenting) incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Aslan, S., & Durmuş, E. (2020). Okul öncesi dönemde güncel bir ebeveyn davranışı: Sharenting. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 135–151. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202041185>
- Atlı, K. M., & Ateş, Ö. T. (2023). Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair yapılan çalışmaların incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 21–36.
- Baloğlu, E. (2023). Instagram çağının dijital ebeveynleri: Sharenting bağlamında bir inceleme. *TRT Akademi*, 8(19), 766–785.
- Bekdaş, A. (2021). *Sharenting: Sosyal medyada ebeveyn ve çocuk olmak* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Bostancı, M. (2019). Dijital ebeveynlerin sosyal medyada mahremiyet algısı. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 10(38), 115–128.
- Cansızlar, M. M. (2023). *Beliren yetişkinlerin sharenting yaşantılarına ilişkin görüşleri: Nitel bir çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Çimke, S., Yıldırım Gürkan, D., & Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261–267.
- Dönmez, D. (2019). *Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı). İstanbul.
- Duygulu, S. (2019). Sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *TRT Akademi*, 4(8), 428–487.
- Ergül, G., & Yıldız, S. (2021). Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 611–627.
- Erişir, R. M., & Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde “sharenting” “paylaştan babalık” örneği. *Yeni Medya*, (4), 50–64.

Esgin, Y., Gezmen, B., & Özsürünç, R. (2022). Sosyal medyada ebeveynlerin dijital yerlere yönelik içerik paylaşımlarının dijital kimlik inşasındaki rolü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(4), 2079–2102. <https://doi.org/10.21547/jss.1087123>

Eyrice, E. C. (2022). *Sharenting davranışı (paylaşan ebeveynlik) ve ebeveyn farkındalığı: 2021 Türkiye örnekleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul.

Ferrara, P., Cammisa, I., Corsello, G., Giardino, I., Vural, M., Pop, T. L., ... & Pettoello-Mantovani, M. (2023). Online “sharenting”: The dangers of posting sensitive information about children on social media. *The Journal of Pediatrics*, 257, Article 113123. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2023.01.002>

Girgin, Ö. A., & Gönal, S. (2020). Çocuğun kişisel verilerinin sosyal medyada ebeveyn tarafından paylaşılmasının hukuki sonuçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (44), 99–128.

Güngör, A. (2021). Sosyal medyada çocuk hakları ihlali ve çocuk istismarı: Instagram anneleri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (54), 1–24. <https://doi.org/10.47998/ikad.836192>

Göral, S. (2022). *Paylaşan anababalık (sharenting) ölçeği geliştirme çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Günüç, S. (2020). Sharenting eyleminin psikolojik açıdan değerlendirilmesi: Türk ve İngiliz annelerinin karşılaştırılması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(Suppl. 1), 281–297.

Karaçam, Z. (2013). Sistematiik derleme metodolojisi: Sistematiik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26–33.

Karataş, S., & Özçelik Aydoğan, Ş. (2024). Sosyal medyada ihlal “sharenting” üzerine bibliyometrik bir analiz. *İNİF E-Dergi*, 9(1), 134–157.

Kopuz, T. (2021). *Ebeveynlerin dijital dünyada paylaşımları: Sharenting* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.

Omur, S., & Uyar, M. (2022). Sharenting: Türkiye’de ebeveynlerin paylaşım eğilimleri üzerine bir değerlendirme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (9), 23–45. <https://doi.org/10.56676/kiad.1162288>

Parsa, A. F., & Akmeşe, Z. (2019). Sosyal medya ve çocuk istismarı: Instagram anneleri örneği. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 163–191.

Serin, H. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlalleri: Ebeveynler ve öğretmenler farkında mı? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1005–1031.

Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, 66(4), 839–884.

Turgut, Y. E., Kopuz, T., Aslan, A., & Eryılmaz Toksoy, S. (2021). Factors affecting parents’ share on social media about their children. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 50(1), 276–292.

Üstündağ, A. (2023). Annelerin çocuklarıyla ilgili sosyal medya paylaşımlarının ve çocuklarının dijital mahremiyetlerine ilişkin davranışlarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 56–67.

Walrave, M., Robbé, S., Staes, L., & Hallam, L. (2023). Mindful sharenting: How millennial parents balance between sharing and protecting. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1171611.

Yates, C. (2023). Influencing “kidfluencing”: Protecting children by limiting the right to profit from “sharenting”. *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law*, 25, 845–898.

Yavuz, C. (2019). Sosyal medya ebeveynliği ve çocukların unutulma hakkı. *İzmir Barosu Dergisi*, (Ocak 2020), 15–51.

Yılmaz, Ö. (2022). *Ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının çocuk haklarına dair sözleşme kapsamında “sharenting” açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Zorlu, Z. (2023). Çocuğun kişilik hakkının anne-baba tarafından sosyal medyada ihlali. *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 37–76.

Extended Abstract

Social media sites such as Facebook, Instagram, and Twitter, which are called social media, have become an indispensable part of people today. Social media platforms are a treasure trove of personal data, with individuals revealing their own information through their posts, and social media sites collecting members' personal data. As it is known, it can be extremely dangerous for children who cannot yet express themselves, make sense of the world, or distinguish right from wrong, for people from all over the world to easily access this data. Recently, it has been observed that adults around children, especially parents, share children's photos and images on social media. Parents, ignoring the fact that children are on social media, and sharing things that are incompatible with the general moral rules of society and that may harm children's physical, social, sexual, psychological, and cognitive development can cause significant legal, moral, and ethical violations. Parenthood is an experience that affects the individual and social lives of mothers and fathers, changing the course of life. The joy, questions, and problems experienced by young parents are increasingly shared online. When parents share personal information about their children, such as photos, videos, and status updates, they are engaging in the concept of "sharenting." The behavior of parents sharing information about their children, such as photos, videos, and text, on social media is called "sharenting." Sharenting can have a variety of negative consequences. Known negative consequences include identity theft, financial exploitation, digital kidnapping, exposure to child abusers, psychological harm, online bullying, and social isolation.

The concept of sharenting is becoming widespread with the increase in the sharing rates on social media and the increase in the sharing of parents towards their children. The fact that children's photos, videos and information are shared on social media without permission and that this sharing is carried out by parents has become a subject that is widely examined in academic studies as well as being addressed in many fields. The fact that cyberbullying and digital identity issues are becoming a problem day by day is a risk factor that will negatively affect children's future lives. The fact that families, which are a social structure that should protect their children unconditionally, put their children at risk by performing sharenting behaviors in this way plays an active role in the increase in studies on sharenting behaviors. Parents' conscious or unconscious, malicious sharing affects children in an undesirable way in the future. The reason for this negativity is that there are individuals who use social media for good as well as those who use it for bad intentions. Children's personal rights can be violated through these shares made on social media. The fact that the child is embarrassed in the future due to these shares and is ridiculed by their peers will negatively affect the psychological development of the child. Children's rights should be protected and their safety should be ensured by their parents and the people around them until they reach maturity enough to defend their own rights. In this context, parents should be careful about the photos and images they post and should not share anything that could harm their children or disturb them while they have a child or in the future. For this purpose, parents and children should be informed about the problems that being in a digital environment will create and awareness should be created. In addition, laws and policies should be enacted nationwide to protect children's rights, and legal action should be taken against families who turn their children into social media prey in this way.

This study aimed to examine the 2018-2023 postgraduate theses and research articles that addressed parents' social media sharing (sharenting) in Turkey and conduct content analysis. It is expected that these analysis studies will draw attention to the research results examining parents' sharing behavior and possible risks and raise awareness. The study was conducted in April-May 2024 as a retrospective scan of postgraduate theses on the subject. The universe of the study consists of postgraduate theses and research articles reached by scanning the keywords "sharenting", "parent sharing" and "social media" in the National Thesis Center and DergiPark databases. The inclusion criteria for the study were determined as the publications being research studies, the publication language being Turkish and allowing full-text access. As a result of the scan, 9 postgraduate theses published in the National Thesis Center and 17 research articles in the DergiPark database that met the criteria were reached. In this study, studies conducted on sharing by parents of children on social media

were scanned and 9 master's theses and 17 research articles were reached, examined and analyzed. In this study, a systematic analysis of studies that draw attention to the negativities and risks that children will be exposed to and aim to increase parents' awareness of children's sharing behavior and neglect and abuse was carried out.

As a result of the analysis of the studies examined, it was observed that parents' social media posts disturb their children in the future, and that children's visibility on social media creates indelible digital footprints. It is stated that children will be disturbed or that children's personal and privacy rights are violated by sharing their nude photos and information. The fact that children are visible and shared in this way can also lead to serious risks such as abuse and pedophilia. If we touch on some suggestions in order for children not to be harmed by parents' posts, the posts should be made unidentifiable for the child, their daily routines, full name, identity information, geographical location and similar personal data should not be included, and photos and images that will expose their body should be shared. The privacy settings of social media platforms should be observed and these settings should be learned before sharing. It is necessary to raise awareness of the society against digital dangers and to spread digital literacy education. The development of laws regarding the protection of children's personal data and informing stakeholders on this issue are among the suggestions.

Tablo 1. Yüksek lisans tezlerinin özeti

Yazar Yıl	Amaç	Örneklem	Veri Toplama Araçları	Araştırma Türü	Sonuç
Kopuz (2021)	Ebeveynlerin dijital ortamlarda çocuğuna ilişkin paylaşım düzeyini ölçen bir ölçek geliştirilmesi ve bu ölçek ile ebeveynlerin Kullanımlar ve Doyumlar Kuramına göre giderdiği ihtiyaçların belirlenmesi.	Türkiye’de 0-13yaş arası çocuğa sahip olan ve sosyal medya platformlarının en az birinde çocuğu hakkında içerik paylaşan 224 ebeveyn	Sharenting Ölçeği	Nicel araştırma tarama deseni	Sharenting davranışının duyuşsal ihtiyaçların giderilmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin streten ve gerginlikten kurtulmak amacıyla çocuğuna ilişkin sosyal medyada paylaşım yapmayı öncelikli olarak tercih etmedikleri sonucuna varılmıştır. Ebeveynin eğitim düzeyine göre sharenting puanının farklılaşmadığı görülmüştür.
Alemdar (2022)	“Paylaşan ebeveynlik” kavramı üzerine ölçek geliştirme çalışması yapmak ve bu kavramın, demografik değişkenlere göre farklılaşmalarını incelemektir.	0-18 yaş aralığında çocuğu olan ve sosyal medya kullanan 125 anne.	Demografik Bilgi Formu, Paylaşan Ebeveynlik (Sharenting) Ölçeği	Nicel Araştırma İlişkisel Tarama Modeli	Paylaşan ebeveynlik eylemlerini ve bireyler üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan ölçek geliştirme çalışmasında, geliştirilen Paylaşan Ebeveynlik Ölçeği’ nin uygulanabilmesi için yeterli geçerlik ve güvenirliğe sahip olduğu saptandı.
Aslan (2022)	Sharenting boyutlarını ortaya koymak, sharenting davranışlarını inceleyecek bir ölçme aracı geliştirmek ve ebeveynlerin demografik değişkenleri açısından sharenting davranışlarını incelemektir.	Çalışma Grubu-1 için 10 ebeveyn Çalışma Grubu-2 için 330 ebeveyn Çalışma Grubu-3 için 302 ebeveyn	Yarı yapılandırılmış görüşme formu Sharenting Ölçeği denemelik form Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (Yetişkin Formu) Sanal İletişim alt boyutu	Karma Yöntem	Ebeveynlerin paylaşım nedenleri olarak sosyal destek elde etme, deneyimlerini paylaşma, olumlu dönütler alma ve hatıra-arşiv bırakma olarak öne çıkmıştır. Ebeveynler paylaşımları sonucunda karşılaşılabilecekleri risklerin farkındadır.
Eyrice (2022)	Türkiye’de sosyal medya kullanan ebeveynlerin “sharenting” davranış yaygınlığını ve sıklığını ölçmek, aynı zamanda bu davranış çerçevesinde çocuklarının hak ihlalleri ve pedofilik yayınlarda kullanılma riski ile ilgili farkındalıklarını belirlemektir.	Sosyal medya kullanan 573 ebeveyn	Demografik bilgilerle, sosyal medya kullanımlarıyla ve sosyal medyada paylaşım detaylarıyla ilgili bölümleri içeren bir anket formu	Betimsel araştırma	Ülkemizde ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun sıklıkla çocuklarının görüntülerini aylaştıkları belirlenmiştir. Çalışmaya katılan birçok ebeveyn, çalışma sonrasında, çalışmada farkındalıklarını saptamak amacıyla sorulan sorulardan etkilendiklerini, birçok şey öğrendiklerini ve başkalarına anlatacaklarını belirtmiştir.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

Göral (2022)	Ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetini ihlal eden bilgileri sosyal medyada paylaşma davranışı olarak tanımlanan“paylaşan ana babalık” kavramını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek	Nihai analizler 857 katılımcının cevaplarına yer verilmiştir.	Kişisel Bilgi Formu, İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ), Kısa Öz Kontrol Ölçeği (KÖKÖ)	Ölçek geliştirme çalışması	Yapılan bütün analizler dikkate alındığında Paylaşan ana babalık Ölçeği'nin Türkiye örneklemeine uygun olarak geliştirilen geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuş ve gelecek çalışmalarda kullanılması amacıyla alan azına kazandırılmıştır.
Yılmaz (2022)	Ebeveynlerin Instagram paylaşımlarıyla ortaya çıkan “sharenting” davranışının erken çocukluk dönemindeki çocukların Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin dijital dünyaya uyarlaması olan 25 sayılı Yorum Kararı ile temin edilen Haklarını ihlal edip etmediğini belirlemektir.	Erken çocukluk dönemindeki çocukların isimleriyle oluşturulan ve bu çocukların ebeveynleri tarafından yönetilen, araştırmanın yapıldığı tarihte en fazla takipçi sayısına sahip, üç Türk- üç yabancı kullanıcı hesabı	BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme temel alınarak ölçütler belirlenerek oluşturulmuş “Kontrol Listesi” Instagram Hesapları	Nitel Araştırma	Sharenting davranışı ile birlikte“çocuğun yüksek yararı”, “yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı”, “çocuğun görüşlerine saygı” ilkelerini ve “ifade özgürlüğü”, “örgütlenme ve barışçıl toplantı özgürlüğü”, “mahremiyet hakkı”, “aile ortamı ve alternatif bakım” haklarını ihlal ettiği görülmektedir.
Akdeniz (2023)	Sosyal medyanın etkisi bağlamında, geçmişten günümüze ortaya çıkan tüm değişimler ışığında geleneksel ebeveyn çocuk ilişkisinin zaman içinde aldığı yeni hâli araştırmaktır.	Sosyal medya kullanan 16 ebeveyn	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Nitel araştırma Görüşme tekniği	Sosyal medya kullanımının aile içi ilişkileri etkilediği ve sosyal medya olmasaydı ilişkilerin bugünkünden daha farklı olacağı sonucuna varılmıştır. Katılımcılar sosyal medya olmasaydı beraber geçirdikleri vaktin daha verimli olacağını ifade etmişlerdir.
Cansızlar (2023)	Ebeveynlerinin sharenting davranışına maruz kalan beliren yetişkinlerin yaşantılarını ayrıntılı bir biçimde incelemek ve betimlemektir.	5 kadın 5 erkek olacak şekilde 10 kişilik iki grup	Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	Nitel araştırma fenomenolojik desen	Beliren yetişkinlerin nahoş duygular alt teması kapsamında utanma, öfke ve mutsuzluk; hoş duygular alt teması kapsamında ise onur ve mutluluk duyguları saptanmıştır. Beliren yetişkinlerin sosyal medyada fotoğraf ve bilgilerini paylaşan ebeveynlerinin paylaşım için kendilerinden izin almalarını ve empati kurmalarını bekledikleri görülmektedir.

Tablo 2. Araştırma makalelerinin özeti

Yazar Yıl	Amaç	Örneklem	Veri Toplama Araçları	Araştırma Türü	Sonuç
Erişir ve Erişir (2018)	Gündelik hayatta benliğin sunumundan yola çıkılarak Instagram özelinde anne ve baba kullanıcıların, çocuklarının benlik sunumunu nasıl yaptıkları, bundan herhangi bir maddi ya da manevi kazançları olup olmadığı, bununla birlikte benlik sunumunun sosyal ağlarda nasıl değişimlere uğradığı anlaşılmaya çalışılmıştır.	“Instagram” uygulaması üzerinden ebeveynlik pratikleri ve reklam unsurları içeren paylaşımlarında, çocuklarını bir nevi meta olarak kullandığı düşünülen 25 anne ya da baba	Ebeveynlerin paylaşımları analiz edilmiştir.	Nicel veriler ile literatür taraması	Ebeveynler isteyerek ya da istemeyerek çocukları ile ilgili en gizli kalması gereken detayları bile açık bir kaynak olarak insanların bilgisine sunmaktadır. Bazı ebeveynler her ne kadar eğitim ve gelişim içerikli paylaşımlar yapsa da bu içerikten bir şekilde çıkar sağlamayı düşünmektedir. Anne babaların büyük oranda çocukların hukuki haklarını ve sağlıklı gelişimlerini düşünmeden paylaşım yaptıkları anlaşılmıştır.
Bostancı (2019)	Dijital ebeveynlerin sosyal medyada mahremiyet algılarını ortaya koymaktır.	Sosyal medyayı aktif olarak kullanan ve dijital ebeveynlik rolleri sergileyen 4 anne 4 baba toplam 8ebeveyn	Yarı yapılandırılmış Görüşme Formu	Nitel Araştırma Görüşme Tekniği	Mahremiyeti özel ve gizli alan olarak tanımlayan dijital ebeveynler, sosyal medyanın gizliliği olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Ebeveynler çocukların sosyal medyada kolayca erişilebilir olduklarından istismarcıların hedefi olduğunu belirtmektedir. Sosyal medyadaki çocuklarının mahremiyetini korumak isteyen ebeveynler, kısıtlama, bilinçlendirme ve çeşitli denetim yöntemlerine başvurdıklarını belirtmektedir.
Parsa ve Akmeşe (2019)	Instagram annelerinin kendi çocuklarını ekonomik bir metaya nasıl dönüştürdükleri ve istismar ettikleri instagram profilleri üzerinden incelenmiştir	17 Instagram annesine ait profil	Instagram profil ve paylaşımları	İçerik Analizi	Anneler dijital platformlardaki varlıklarını sürdürmek için çocuklarını birer meta olarak kullandıklarını söylemek olanaklıdır. Çocuklarının özel hayatını ve mahremiyet sınırını aşarak bir çok içerikte onların hayatına ait detay görüntüleri (paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımlar çocuk istismarını tetikleye bildiği gibi anneler de bu anlamda çocuklarına karşı hem ihmal hem de istismar suçunu işlemektedir.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

Üstündağ (2023)	Annelerin sosyal medya ortamında çocuklarına ilişkin paylaşımlarını ve çocuklarının dijital mahremiyetlerine ilişkin davranışlarını incelemek	0-18 yaş aralığında çocuğı olan, en az 10 yıldır sosyal medya uygulamalarını aktif kullanan	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Nitel Araştırma Görüşme Tekniğı	Annelerin sosyal medya hesaplarından çocuklarının fotoğraflarını paylaştıkları belirlenmiştir. Annelerin daha çok mezuniyet, doğum günü, başarıların kutlanması ve mutlu olunan anlar gibi özel günlerin anılarına ait içerik oluşturmayı ve paylaşmayı tercih ettikleri görülmüştür. Çoğunlukla çocuk yetiştirme konusunda bilgi kaynağı olarak kullandıkları, sosyal medya hesaplarından yaptıkları paylaşımların çoğunlukla çocuklarını rahatsız ettiğı ve çocuklarının dijital mahremiyetini korumak amacıyla çeşitli önlemler aldıkları da elde edilen diğeri bulgular arasındadır.
Akpınar ve Ark. (2020)	Ebeveynlerin sharenting konusunda farkındalık düzeylerini artırmak, bilgi ve tutumlarını değerlendirmek, toplumsal açıdan sharenting kavramına dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır.	Türkçe konuşan ve anlayan, sosyal medya hesabı olman, 0-13 yaş aralığında çocuğı sahip olan 464 ebeveyn	Anket Formu	Nicel araştırma Karşılaştırmalı-tanımlayıcı araştırma	Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarına ilişkin paylaşım yapmalarına karşın sharenting konusunda hassas oldukları belirlenmiştir.
Günüç (2020)	Türk ve İngiliz annelerin sosyal medyada paylaşımlarına ilişkin görüşlerini incelemek	İzmir (Türkiye) ve Nottingham (İngiltere) şehirlerinde ilkökula devam eden on iki yaş altı çocukların anneleri (65 Türk ve 65 İngiliz anne)	Yarı-yapılandırılmış Görüşme formu	Nitel Araştırma Görüşme Tekniğı	Türk ve İngiliz anneler, neredeyse tüm yapılan paylaşımlarına pozitif yorumlar yapıldığını ve bunların kendilerini ve çocuklarını mutlu ettiğini ifade etmişlerdir. Her iki kültürde de annelerin paylaşım konusunda kontrollü, endişeli ve dikkatli olduğı ve çocuğun özelini ve lokasyon/kimlik bilgilerini paylaşmamaya özen gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte İngiliz annelerin çok daha fazla güvenlik ve gizlilik ayarlarına özen gösterdiği söylenebilir. Her iki kültürdeki annelerin çoğunlukla paylaşım konusunda kocalarına/partnerlerine paylaşım öncesi danışmadıkları, birlikte ortak karar almadıkları, kocaların/partnerlerin bu paylaşımları genellikle ilk kez sosyal medyada gördükleri ortaya çıkmıştır.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

Sezerer Albayrak (2020)	Instagram hesabını aktif olarak kullanan ebeveynlerin çocuk mahremiyeti konusundaki bakış açılarını ortaya koymak	Konya ilinde yaşayan 20 katılımcı	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Nitel Araştırma Görüşme Tekniğı	Katılımcılar mahremiyeti gizlilik, cinsellik ve özgün değer olarak gördükleri anlaşılmıştır. Katılımcıların sosyal medyada mahremiyete bakış açılarında ise özellikle erkek katılımcılar ve birçok çalışan kadın katılımcılar sosyal medyada mahremiyet kaybının oluşmasının veya oluşmaması bireyin oto kontrolü altında olduğunu savunmaktadırlar. Son zamanlarda artan taciz, tecavüz, çocuk kaçırma, şiddet gibi olayların kaygıya sebebiyet vermemektedir. Deneklerin çocuk mahremiyeti ile ilgili güncel konuları takip etmedikleri ya da bu olaylardan etkilenmedikleri ya da duysız kalabildikleri görülmüştür.
Ergül ve Yıldız (2021)	Anneliğın sosyal medya yoluyla nasıl farklı boyutlar kazandığı, geleneksel anne-çocuk ilişkisinin ne ölçüde değişime uğradığını ortaya koymaktır.	En fazla 3,4 milyon en az 150 bin arasında değişen takipçi sayısına sahip 5 Instagram annesi	Instagram ve YouTube Hesapları	Nitel Araştırma İçerik Analizi	Kadınların çocukları üzerinden mükemmelliğe dayalı sanal bir kimlik oluşturma çabasında oldukları, yeni bebek sahibi takipçi annelerin sanal fenomenleri oldukça önemsedikleri, anneliğın ve anne- çocuk ilişkisinin de yeni boyutlar kazandığı tespit edilmiştir.
Güngör (2021)	Annelerin çocuk hakları ihlallerine ve çocuk istismarına neden olacak paylaşımlarının analizi yapılarak konuyla ilgili farkındalık yaratılması ve bilimsel bir rehber oluşturulması amaçlanmıştır.	Takipçi sayısı 100 binin üzerinde olan ve çocukları ile ilgili sık paylaşım yapan, popüler 5 Instagram hesabının kullanıcısı	Instagram hesapları	Nitel Araştırma Netnografik Araştırma	Örneklem olarak belirlenen 5 annenin hesabında çeşitli biçimlerde çocuk haklarının ihlal edildiğı ve çocuğun istismar edildiğı tespit edilmiştir
Turgut (2021)	Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarına ilişkin paylaşımlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi	88 Ebeveyn	Anket Formu	Nitel Araştırma	Ebeveynlerin sosyal çevreleri ile iletişimde kalma faktörünün öne çıktığı görülmüştür. Ayrıca bazı ebeveynlerin özel günleri kalıcı hâle getirmek istemeleri ve yaptıkları paylaşımların kendilerini mutlu hissettirmesi dikkat çeken diğer faktörlerdir. Ebeveynlerin sosyal medyada çocuğuna ilişkin paylaşımlarından doğabilecek yasal süreçler hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

Aslan (2022)	Sharenting boyutlarını ortaya koymak, sharenting davranışlarını inceleyecek bir ölçme aracı geliştirmek ve ebeveynlerin demografik değişkenleri açısından sharenting davranışlarını incelemektir.	Çalışma Grubu-1 için 10 ebeveyn Çalışma Grubu-2 için 330 ebeveyn Çalışma Grubu-3 için 302 ebeveyn	Yarı yapılandırılmış görüşme formu Sharenting Ölçeği denemelik form Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (Yetişkin Formu) Sanal İletişim alt boyutu	Karma Yöntem	Ebeveynlerin paylaşım nedenleri olarak sosyal destek elde etme, deneyimlerini paylaşma, olumlu dönütler alma ve hatıra-arşiv bırakma olarak öne çıkmıştır. Ebeveynler paylaşımları sonucunda karşılaşılabilecekleri risklerin farkındadır.
Esgin ve Ark. (2022)	Dijital yerlilere yönelik içerik paylaşımlarının dijital kimlik inşasındaki rolü incelenmiştir.	Türkiye’de yaşayan 18 ile 21 yaş arasındaki 388 birey	Paylaşım Motivasyonları Ölçeği, Paylaşımlara Yönelik Tutum Ölçekleri, Online Anket	İlişkisel Tarama Yöntemi	Kadınların ebeveynleri tarafından kendileri ile ilgili sosyal medyada içerik paylaşılmadan izin alınmasını istedikleri ve paylaşımdan memnun olmadıkları takdirde kaldırılmasını talep ettikleri görülmektedir. Katılımcıların ebeveynleri tarafından kendileri ile ilgili içerik paylaşım sayısı arttıkça memnun olma durumlarının da azaldığı görülmüştür.
Omur ve Uyar (2022)	Ebeveynlerin çocuklarına yönelik sosyal medya paylaşım eğilimlerinin belirlenmesinin	Türkiye’de ikamet eden ve 13 yaşından küçük çocuk sahibi olan 10 erkek, 10 kadın 20 sosyal medya kullanıcısı ebeveyn	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Nitel araştırma Görüşme tekniği	Ebeveynlerin genel olarak paylaşım yapma sebeplerinin takdir edilme ve kendilerini mutlu hissetme olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin çoğunluğu sharenting konusu ile ilgili gizlilik ayarlarını önemseydiğini belirtmesine karşın, uygulamada bunu gerçekleştiremedikleri ortaya çıkmıştır.
Yılmaz (2022)	Ebeveynlerin Instagram paylaşımlarıyla ortaya çıkan “sharenting” davranışının erken çocukluk dönemindeki çocukların Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin dijital dünyaya uyarlaması olan 25 sayılı yorum kararı ile temin	Erken çocukluk dönemindeki çocukların isimleriyle oluşturulan ve bu çocukların ebeveynleri tarafından yönetilen, araştırmanın yapıldığı tarihte en fazla takipçi sayısına sahip, üç Türk-	Instagram gönderileri	Nitel Araştırma	Paylaşılan gönderilerin %45’inin doğrudan markalarla reklam iş birliği içinde ekonomik fayda elde etmeye yönelik olarak yayımlandığı görülmüştür. Ebeveynlerin Instagram paylaşımlarıyla ortaya çıkan “sharenting” davranışının çocuğun Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin dijital dünyaya uyarlaması olan 25 sayılı Yorum Kararı ile temin edilen birçok hakkını ihlal etme yönünde olduğu belirlenmiştir.

Sistematiik Derlemeler ve Meta Analiz Makalesi

	edilen haklarını ihlal edip etmediğini belirlemektir.	üç yabancı kullanıcı hesabı oluşturmaktadır.			
Akyol ve Sumbaş(2023)	Sosyal medya kullanan babaların ebeveynlik deneyimlerini, çocuklarının fotoğraflarını paylaşma ve ebeveynlik sayfalarını takip etme hakkındaki görüşleri üzerinden keşfetmektir.	Sosyal medya kullanan 31 baba	Görüşme Formu	Nitel araştırma fenomenolojik desen	Babaların daha düşük oranda sharenting eylemi gerçekleştirdiği görülmüştür. Sosyal medya kullanan bazı babalar ise çocuk fotoğraflarının paylaşılmasını kesinlikle uygun bulmadıklarını, paylaşım yapılmasının ticari reklam amaçlı işler olabileceğini dile getirmişlerdir.
Baloğlu (2023)	Ebeveynlerin çocuklarının fotoğraflarını, videolarını paylaşmalarının sonuçlarının neler olabileceği, ebeveynler tarafından sosyal medyanın nasıl ve ne şekilde kullanılması gerektiği, Türkiye’de sharenting davranışının çocuğa yönelik zararları ve annenin sharenting davranışlarına yönelik motivasyonları bulunarak öneriler sunulması.	Çocuklarının fotoğrafını sosyal medyada paylaşan ve kendilerini micro-ünlü anne olarak değerlendiren 25 anne.	Araştırmacı tarafından geliştirilen doküman analiz formu.	Nitel araştırma Doküman Analiz Modeli	Çocukların fotoğraf ve videolarının sosyal medyada paylaşımları ile ilgili annelerin dikkatsiz davrandıkları görülmüştür. Özellikle çocukların gizlilik haklarının ihlal edildiği, duygusal ve ekonomik olarak İstismar edildiği, cinsel istismara açık hale getirildiği sonucu elde edilmiştir. Anneler bunu kasıtlı yapmasa da bu ebeveyn davranışının şimdi ve ileride çocuklara zararlar vereceği öngörülmektedir.
Karataş ve Aydoğan (2024)	2017-2023 yılları arasında çalışmaya başlayan Sharenting kavramının bibliyometrik özetini vermek	2017-2023 yılları arasında Web of Science veri tabanında “sharenting” anahtar kelimeleri içeren 95 çalışma dâhil edilmektedir.	Web of Science Core Collection Veri Tabanı, VOSviewer analizi	Nicel Araştırma Bibliyometrik Analiz	Sharenting (paylaşan ana babalık) ile ilgili çalışmalar oldukça yeni ve popüler konular arasındadır. Konuyla ilgili çalışmalar ilk olarak 2017 yılında Otero (2017) ve Blum-Ross &Livingstone (2017) tarafından ele alınmıştır. En çok atıf alan çalışma 127 atıfla Blum-Ross &Livingstone (2017) tarafından ele alınan çalışmadır.

Çocuk İstismarının Farklı Bir Boyutu: Munchausen By Proxy Sendromu ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Merve KILIÇ¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 15/03/2025

Makale Kabul Tarihi : 07/05/2025

Anahtar Kelimeler:

Çocuk, Çocuk İstismarı, Bakım Veren Yapay Bozukluğu, Sosyal Hizmet.

ÖZET

Munchausen By Proxy Sendromu (MSBP), aile içinde ortaya çıkan ve anlaşılması oldukça zor olan bir istismar türüdür. 1977 yılında Meadow tarafından tanımlanan MSBP, çocuğun sağlık durumu üzerinde kasıtlı olarak zarar verici müdahalelerde bulunulmasına veya yanlış bilgi verilerek gereksiz tıbbi işlemler yapılmasına yol açan bir davranış biçimini ifade etmektedir. Çocukların korunması bakımından, profesyonellerin, MSBP'yi tanıma ve erken aşamalarda fark etme yetkinliğine sahip olmaları gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, MSBP vakalarında, aile içindeki dinamiklerin analiz edilmesi, ebeveynin davranışlarının değerlendirilmesi ve çocuğun korunmasına yönelik stratejilerin belirlenmesi sürecinde multidisipliner yaklaşım sergileyerek aktif bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, MSBP vakalarının psiko-sosyal boyutlarının, aile yapılarının ve sendromun çocuğa etkilerinin incelenmesi, tanı sürecinin belirlenmesi, çocuğun korunması ile istismarcının tedavi edilmesi aşamalarında sosyal hizmet profesyonellerinin rollerinin değerlendirilmesidir.

A Different Dimension of Child Abuse: Munchausen By Proxy Syndrome and Social Work Intervention

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 15/03/2025

Accepted Date : 07/05/2025

Keywords:

Child, Child abuse, Munchausen by proxy syndrome, Factitious disorder imposed on another, Social work.

ABSTRACT

Munchausen By Proxy Syndrome (MSBP) is a form of abuse that arises within families and is particularly challenging to comprehend. MSBP, defined by Meadow in 1977, refers to a pattern of behavior in which intentional harmful interventions are made to a child's health condition or false information is provided, leading to unnecessary medical procedures. In terms of child protection, professionals must be competent in recognizing and identifying MSBP at early stages. In cases of MSBP, social work professionals play an active role by adopting a multidisciplinary approach in the process of analyzing family dynamics, assessing parental behaviors and developing strategies for child protection. The study aims to examine the psychosocial dimensions of MSBP cases, family structures and the effects of the syndrome on the child, determine the diagnostic process and evaluate the roles of social work professionals in the stages of child protection and the treatment of the perpetrator.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye, ORCID ID: 0009-0004-3500-1297; shu.merve.kilic@gmail.com.

Giriş

Sağlıklı ve gelişmiş bir toplumun en önemli unsuru çocuklardır. Çocukların her türlü kötü muameleden korunması ve sağlıklı bir gelişim süreci yaşaması, toplumun refah düzeyini doğrudan etkilemektedir. Çocuk koruma alanındaki en önemli sorunlardan biri, çocuk ihmali ve istismarıdır. Bu durum hem çocukların hem de toplumun ruh sağlığı üzerinde derin etkiler bırakmaktadır (Arslan Şahbaz, 2024). Çocuk istismarı, farklı disiplinlerin inceleme alanına girmesi ve her birinin istismarın farklı yönlerine odaklanması nedeniyle literatürde çeşitli tanımlarla ele alınmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), çocuk istismarını "bir yetişkinin kasıtlı ya da kasıtsız şekilde gerçekleştirdiği, çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen davranışlar" şeklinde tanımlamaktadır (WHO, 2002). Çocuk istismarında, ebeveynler, aile yapısı ve çocuğun korunması iyileşme sürecini etkileyen temel faktörlerdir. Bunun yanı sıra, istismar süresi ve failin çocuğa yakınlığı da çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimini derinden etkilemektedir (Turhan, Sangün, & İnandı, 2006).

Munchausen by Proxy Sendromu (MSBP), bakım verenin, çocuğa hastalık belirtileri yaratarak, nedeni açıklanamayan, ısrarlı ve tekrarlayıcı klinik bulgulara yol açtığı bir çocuk istismarı türüdür. Bu tür vakalarda çocuk, herhangi bir sağlık sorunu olmadığı halde, bakım veren kişi tarafından hasta olduğu iddia edilerek hastaneye götürülmektedir (Davis vd.,1998). MSBP, hem tıbbi hem de sosyal bir olgu olarak kabul edilmekte ve yapılan araştırmalar; çocuğun mağduriyetine, fail ebeveynin psikiyatrik sorunlarına, anne ile çocuk arasındaki ilişkiye ve aile içindeki işlevsel bozukluklara yoğunlaşmaktadır (Karadağ, 2018). Munchausen By Proxy Sendromu, nadiren fark edilmekte ve çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Rosenberg, 1987). Bu bağlamda, MSBP, önemli bir çocuk istismarı türünü oluşturmakta olup, incelenmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

MSBP, çocuk istismarının ağır bir formu olması nedeniyle, erken tanı ve profesyonel müdahale oldukça önemlidir. Bu sendromun tanısı konulup, gerekli izlem yapılmadığı sürece istismar devam edecektir. Tanının doğru biçimde konulabilmesi için, her bir disiplinin katkısı oldukça önemlidir. Sendromun farkına varılmasında genellikle ilk rolü sosyal hizmet uzmanları üstlenir (Polat & Dokgöz, 2007). Sosyal hizmet müdahalesi, şüphe olduğu andan itibaren tanı, tedavi, taburculuk ve takip süreçlerini içine alarak bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu nedenle, MSBP'nin her yönüyle değerlendirilmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının rollerinin transdisipliner ekip yaklaşımı içinde tanımlanarak tedavi ekibi tarafından net bir şekilde anlaşılması önemlidir (Özbesler & İçağasıoğlu Çoban, 2010).

İlgili alan yazın incelendiğinde, Abdurrachid ve arkadaşlarının (2022) yaptığı bir çalışmaya göre, MSBP'de morbidite oranları oldukça yüksektir. Mağdurlar, istismarın doğrudan etkilerinin yanı sıra, anksiyete, depresyon ve bağlanma bozuklukları gibi çeşitli psikolojik ve fiziksel sorunlarla da karşılaşmaktadır (Glaser, 2020). Rosenberg (1987) araştırmasında, gelişim geriliği vakalarının %14'ünün Munchausen by Proxy Sendromu ile ilişkili olduğunu bildirmiştir (Rosenberg, 1987). Bools, Neale ve Meadow (1992) ise, bu oranı örnekleme %29 olarak belirlemiştir. Türkiye'de, MSBP vakalarına ilişkin az sayıda veri mevcuttur. Dizer ve arkadaşlarının (2000) yaptığı bir çalışmada, şiddetli karın ağrısı ve ateş şikayetiyle uzun süre hastaneye yatırılan ve çeşitli organik ağrı semptomlarına rağmen tanısı konulamayan olgu sunulmuştur. Hiçbir cerrahi ya da tıbbi tedavi uygulanmayan 18 yaşındaki genç kız, daha sonra psikiyatrik değerlendirmeye alınmış ve bu süreçten sonra doğru tanı konulabilmiştir. Akgündüz ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir olgu çalışmasında, 15 aylık kız çocuğu, metabolik hastalık ve böbrek damarlarındaki darlık nedeniyle tedavi görmektedir. Anne, çocuğunda görülen ishal ve kusma şikayetiyle sık sık hastaneye başvurmuş, yapılan testlerde ise herhangi bir anormallik gözlemlenmemiştir. Ancak, hastaneye getirilen çocuğun kan testleri, özellikle akşam saatlerinde, anormal derecede yüksek çıkmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, annenin, çocuğun kanına idrar karıştırdığı anlaşılmıştır. Annenin, çocuğun sağlık durumu ile ilgili sürekli olarak hastaneye başvurması, kan değerlerinin şüpheli şekilde değişmesi ve test hatalarına yol açan örnek karıştırma gibi durumlar, MSBP olasılığını düşündürmüştür. Ünlü'nün yaptığı bir çalışmada, doğumdan sonra sağlıklı bir şekilde taburcu edilen 4 aylık bir bebek, ağızdan kanama şikayetiyle ebeveyni tarafından birçok kez

farklı hastanelere götürülmüştür. Ancak yapılan klinik inceleme ve tetkiklerde herhangi bir patolojik bulguya rastlanmamıştır. Çocuk hekimi, bu durumu MSBP şüphesiyle değerlendirmiş ve bebeğin durumu ile ailenin psikososyal durumu hakkında bir değerlendirme yapılabilmesi için tıbbi sosyal hizmet birimine yönlendirmiştir (Ünlü, 2025).

MSBP vakalarında, ölüm oranlarının farklı çalışmalarda değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Sheridan'a göre (Sheridan, 2003) bu oran %6 iken; Meadow'a göre ise, %33,3'tür (Meadow, 1990). Özellikle solunum durması, boğulma, kaza ve zehirlenme gibi ciddi sonuçlara yol açmaktadır (Rico vd., 2019). Yüksek ölüm oranları, MSBP'nin tanı, müdahale ve tedavi süreçlerindeki zorlukları ortaya koymaktadır. Bu nedenle MSBP'nin psikopatolojisini anlamak, önlem ve tedaviye yönelik müdahale yöntemleri geliştirmek için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada, MSBP'nin ortaya çıkış süreci, tanınması ve psikiyatrik tedavisine ilişkin tıbbi boyut; çocuğun korunması, fail ve mağdurun ruhsal durumu, aile işlevselliği ve vaka yönetimi açısından ise sosyal hizmetin rolü ele alınacaktır.

Munchausen By Proxy Sendromu

MSBP (Munchausen By Proxy Sendromu), “bilerek fiziksel, psikolojik belirtiler ve hastalıklar oluşturarak hasta rolüne bürünme ve bu şekilde duygusal tatmin sağlama” olarak tanımlanan bir bozukluktur (Noyan, 2021). İlk kez 1951 yılında Asher tarafından, hastaneler arası dolaşarak gereksiz müdahaleler talep eden bir grup hastayı tanımlamak amacıyla literatüre girmiştir (Karakoç Demirkaya, Tağcı, & Aksu, 2016). Asher, tıbbi müdahalelere yol açan ve uzun süre hastanede yatırımlarına neden olan sahte hastalıklar oluşturan bireyleri tanımlayarak, bu duruma "Munchausen Sendromu" adını verirken; 1977 yılına gelindiğinde ise Roy Meadow, bu sendromun farklı bir formuyla karşılaşarak, bakım verenin oluşturduğu yapay bozukluğu tanımlamak amacıyla Munchausen Sendromuna, “By Proxy” terimini eklemiştir (Tümer vd., 2015). Eklenen bu terim sayesinde, kişilerin kendilerinde hastalık yaratmaları değil, bakım veren kişiler tarafından sahte hastalık belirtilerinin oluşturularak, kişinin hasta olarak kabul edilmesini sağlamaları tanımlanmıştır. Bu sendroma sahip olan kişiler, hikayelerini dramatik bir şekilde aktarır ancak daha fazla ayrıntı vermeleri istendiğinde oldukça belirsiz ve tutarsızdır (Sousa vd., 2017).

MSBP, bakım sağlayan yetişkinin, çocukta hastalık belirtilerin, kasıtlı olarak oluşturmaları sonucu gelişen, oldukça karmaşık ve ölümcül olabilen bir durumdur. Çocuğun bakımından sorumlu kişi, çocuk hakkında bir hastalık uydurarak çocuğun tıbbi tanı ve tedavi almasından mutluluk duymaktadır (Polat & Dokgöz, 2007). Bu davranışın temel motivasyonu, hasta rolünü üstlenmektir. Hastanın böyle davranmasına neden olan dışsal bir etken bulunmamaktadır (Tiryaki & Baran, 2017). MSBP tanısında ortaya çıkan özellikler; ebeveyn veyahut çocuğun bakımından sorumlu kişi tarafından oluşturulması, çocuğun sürekli olarak tıbbi müdahalelere maruz kalması, hastalık belirtilerinin çocuğun failden ayrı kalması durumunda geçmesi gibi unsurları içermektedir (Meadow, 2002). Bu istismar formu, diğer çocuk istismarı tiplerinden bazı açılardan farklılık göstermektedir; fail, çoğunlukla kadın ve ebeveynidir (Polat & Dokgöz, 2007). Çocukların yaşı ise, okul öncesi dönemden 8 yaşına kadar değişkenlik göstermektedir (Jones vd., 1986).

MSBP'nin yaygınlık oranı hakkında kesin ve sağlıklı verilere ulaşmak oldukça zordur. Hem yurt içinde hem de yurt dışında yapılan araştırmaların çoğu olgu bildirimlerine dayanmaktadır. Seri olgu araştırmaları ise yalnızca tanıli hastalardan elde edilen verilerle sınırlı kaldığından, yaygınlık oranı hakkında net bir bilgi sağlamak mümkün değildir (Noyan, 2021). Ancak yapılan bir araştırmada; 1 yaşın altında olan çocukların insidansı 2.8/100000, 16 yaşın altındaki çocukların ise 4/100000 olarak belirlenmiştir (Brown vd., 2009).

Artingstall (1998)'a göre, MSBP'nin belirtileri şu şekildedir;

1. Deneyimli hekimler tarafından teşhis edilemeyen, açıklanamayan ve uzun süre devam eden hastalıklar,
2. Tekrarlayan hastane yatışları ve/veya tıbbi ziyaretler,

3. Tanı koyulamayan kapsamlı tıbbi testler,
4. Tıbbi olarak anlam ifade etmeyen belirtiler,
5. Tedaviye yanıt vermede sürekli başarısızlık,
6. Mağdur yalnızken belirtilerin kaybolması, ancak failin olduğu durumlarda tekrar ortaya çıkması,
7. Çocuğun hastalığı konusunda endişeli görünmeyen, ancak hastanedeyken sürekli çocuğun yanında olan bakım verenler.

MSBP'nin tanısında, DSM-IV'te yer alan dört alt tip esas alınmaktadır. Bunlar;

1. Fiziksel belirtiler ve bulguların belirgin olduğu tip,
2. Psikolojik belirtilerin ve bulguların belirgin olduğu tip,
3. Hem fiziksel hem de psikolojik belirtilerin bir arada bulunduğu tip,
4. Başka türlü tanımlanamayan tip (APB,2000).

Munchausen By Proxy Sendromunu Tanılama Süreci

MSBP'ye, doğru bir tanının konulması oldukça zordur. Süreç boyunca çocuk, çeşitli hastalık geçmişleriyle defalarca hastaneye götürülür ve farklı tedavi yöntemlerine tabi tutulur. Bu durum, çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik sağlığını etkileyerek gereksiz tıbbi müdahalelere maruz kalmasına neden olur. Çocukta ikincil travmanın oluşmasını engelleyecek şekilde ve mümkün olan en kısa sürede bütüncül ve çözüm odaklı bir müdahale uygulanmalıdır (Abdulhamid & Siegel, 2006).

Bakım veren yetişkin, çocukta hastalık oluşturmak amacıyla; insülin gibi maddeleri enjekte etme, çocuktan alınan numuneleri etkilemek için idrar veya kan maddelerini ekleme, termometrenin ısıtılmasıyla belirgin ateş oluşturma ve nefessiz bırakma gibi çeşitli eylemlerde bulunabilir (Meadow, 1982). Ayrıca, tedavi sürecinde çocuğa kasıtlı olarak ilaç, tuz, müshil gibi zararlı maddelerin verilmesi, iyileşme sürecini etkilemektedir. Bu tür müdahaleler, çocuğun sağlık durumunu daha da kötüleştirerek, ciddi komplikasyonlara yol açmaktadır (Rees, 1987).

Meadow tarafından rapor edilen bir vakada, kötü kokulu idrar şikayetiyle başvuran 6 yaşındaki bir çocuğa, Munchausen By Proxy Sendromu tanısı konulana kadar, 12 kez hastaneye yatış, 150 kez idrar kültürü testi, 8 kez ilaç tedavisi, 7 kez radyolojik işlem, 6 kez anestezi altında muayene ve 5 kez sistoskopi uygulandığı bildirilmiştir. Sonunda, annenin, çocuğun idrarına, kendi menstrüasyon dönemindeki idrarı karıştırdığı ortaya çıkmış ve tanı bu doğrultuda konulmuştur (Meadow, 2002).

Rosenberg, MSBP vakalarında, tanı koyulmasını kolaylaştırmak amacıyla dikkat edilmesi gereken özellikleri şu şekilde sınıflandırmıştır;

1. Çocuğa bakım veren bir ebeveyn ya da ebeveyn yerine geçen bir kişi tarafından üretilen hastalık,
2. Çocuğun sürekli olarak tıbbi değerlendirme ve tedavi için başvurusu,
3. Failin, çocuğun hastalığının etiolojisi hakkında bilgi sahibi olmadığını reddetmesi,
4. Semptomların ve bulguların, çocuk failden ayrıldığında sonlanması (Rosenberg, 1987).

Amerikan Psikiyatri Birliği'ne göre MSBP'ye ait tanı kriterleri ise şu şekildedir;

1. Bir başkasında gerçek olmayan bedensel veya psikolojik belirtiler oluşturma,
2. Bir başkasını, hastalıklı, iş göremez ya da yaralanma durumu içinde olarak tanımlama,
3. Açık dış ödülleri olmasa da yanıltıcı davranışlarda bulunma,
4. Sanrı bozukluğu veya psikoz gibi başka bir psikolojik rahatsızlıkla daha iyi açıklanamayan durum olarak sıralanmaktadır (APB, 2013).

MSBP tanısı koyulmadan önce, tıbbi kayıtlar çok kapsamlı olduğundan, erişilebilirlik açısından zorluklar yaşanabilir. Geçmiş tıbbi kayıtların zamanla gözden geçirilmesi veya çocuğun izlenmesiyle elde edilen yeni bilgiler, MSBP tanısına yönelik tıbbi kesinlik derecesini değiştirebilir. İnceleme sonucunda, elde edilen tüm kanıtlar, doktorun tanıyı güvenle koyabilmesi için yeterince ikna edici olmasına ya da tanı olarak dışlanmasına yol açmaktadır (Rosenberg, 2003).

MSBP'ye kesin tanı konmadan önce aile ile konuşmak, çocuğun ölümüne neden olabilir. Hastaneye yatırma her ne kadar bu sendrom için önemli olsa da en son aşamada tercih edilmelidir. Ailenin günlük yaşam koşullarında tanı koyulamıyorsa, güvenli bir ortamın oluşturulması için hastane seçeneği değerlendirilebilir. Aile tarafından, çocuğun sağlığını tehlikeye atabilecek davranışlar gözlemleniyorsa, psikolojik destek ve danışmanlık süreçleri de devreye sokulmalıdır. Bu süreçte, ailenin tüm davranışlarının dikkatlice izlenmesi, tıbbi kayıtlarla çocuğun sağlık geçmişinin karşılaştırılması, tanı koyma sürecini hızlandırmaktadır (Polat & Dokgöz, 2007).

MSBP'ye tanı koyabilmek için multidisipliner bir yaklaşım gerekmektedir. Çocukta ikincil travmanın oluşmasını engelleyecek şekilde ve mümkün olan en kısa sürede bütüncül ve çözüm odaklı bir müdahale uygulanmalıdır. Tüm disiplinlerin birbirleri ile iletişim halinde olması, Münchausen By Proxy Sendromu şüphesiyle bir kuruma gelen ihbar veya istismar vakasının ilgili diğer birimlere bildirilmesini ve kayıt altına alınmasını sağlamaktadır. Bu, çocuğun güvenliğinin sağlanması ve doğru tedavi sürecinin başlatılması açısından kritik öneme sahiptir (Orak vd., 2017). Hem çocuğun hem de failin uzun dönemli psikiyatrik izlem ve tedavisi gerekmektedir. Münchausen By Proxy Sendromu hakkında doktorların, sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer sağlık profesyonellerinin eğitilmesi ile uzman ekiplerin oluşturulması, bu bozukluğun zamanında tanınması ve etkin bir biçimde yönetilmesi sürecini kolaylaştırmaktadır (Abdulhamid & Siegel, 2006). Bu bağlamda, istismarcı ebeveynin özellikleri, istismarın türü ve çocuğun istismardan nasıl etkilendiği, sürecin şekillenmesinde belirleyici faktörlerdir.

Münchausen By Proxy Sendromunda İstismarcı Profili

Erken çocuklukta yaşanan olumsuz deneyimler, bireylerin yetişkinlik döneminde farklı sorunlar olarak kendini gösterebilir. Bu nedenle, MSBP tanısı konan bakım verenlerin davranışlarının, geçmişteki travmatik olaylarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu kişilerde, obsesif-kompulsif bozukluk ve aşırı kaygılı ebeveynlik görülebilmektedir (Orak, Tunç, Aktaş, Gülirmak, & Vatansever, 2017).

Meadow'un yaptığı bir çalışmaya (1985) göre, babaların işleri, onları evden uzak tutacak şekilde düzenlenmiş ve anneler genellikle hemşirelik mesleğiyle bir bağ kurmuşlardır; bazıları hemşire olarak eğitim almış, bazıları da hemşire olduklarını veya tıbbi meslekte çalışan yakınları olduğunu iddia etmiştir. Münchausen By Proxy Sendromunun tedavisinde belirgin bir yöntemin olmaması, tanı koymanın güçlüğü ve tanının genellikle tesadüfi olarak ortaya çıkması, çocuklar için önemli bir risk faktörüdür. Uygulayıcılara yönelik bir profil tanımlanmamakla birlikte, her kültürde görülebileceği, kadın istismarcıların daha yaygın olduğu ve genellikle sağlık eğitimi almış ya da bilgi edinmiş, manipülasyon yapabilme ve yönlendirme becerilerine sahip olma gibi ortak özelliklere sahip oldukları gözlemlenmektedir (Tiryaki & Baran, 2017). Ülkemizde yapılan sekiz vakanın değerlendirildiği bir çalışmada; annelerin ataerkil yapıya sahip, geniş ve düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerden geldiği,

birçoğunda aile içi sorunlar olduğu, sosyal desteklerin zayıf ve sorumlulukların fazla olduğu belirlenmiştir (Karadağ, 2018).

Gray ve Bantovim'in yaptığı bir çalışmada ise, hastanede 37 aileden 41 çocuk, ebeveynleri tarafından hastalık oluşturulan çocuklar olarak tespit edilmiştir. Vakaların tamamında ebeveyn olarak anneler yer almakta olup, yalnızca üç vakada babalar sorumlu bulunmuştur. Babaların genellikle aile içindeki duygusal bağlardan uzak kaldığı, tıbbi karar süreçlerinde pasif bir rol üstlendikleri ve hastalık geçmişi konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir (Gray & Bentovim, 1996). Ancak, daha sonraki süreçlerde, babaların da istismardan sorumlu olduğu, bu oranının ise %5'ten az olduğu belirlenmiştir. Munchausen sendromu tanısı konan 15 babayla gerçekleştirilen bir çalışmada, 6'sında somatizasyon bozukluğu, 5'inde ise belirgin Munchausen Sendromu bulguları tespit edilmiştir (Berg & Jones, 1999). Babaların, psikolojik sorunlar yaşaması nedeniyle çocuklarına zarar verme potansiyeli, aile dinamiklerinin dikkatle ele alınması gerektiğini göstermektedir. İstismarcıların kişilik bozuklukları, hafiften ağıra kadar geniş bir yelpazede seyretmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan istismar, yakın birinin kaybı ve kronik hastalık gibi travmatik olaylar, kişilik bozukluklarının gelişmesine yol açarak bireyin psikolojik yapısını olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durum, bireylerin kendilerine ve özellikle bakım sorumluluğu taşıdıkları çocuklarına karşı olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmelerine neden olabilir (Folks, 1995).

İstismarcı anneler; aktif olanlar, yardım arayanlar ve doktor bağımlıları şeklinde üç grupta incelenmiştir (Meadow, 1977). Aktif olan anneler, çeşitli etkenlerle belirti ve bulguları doğrudan yaratırken; yardım arayan anneler, şiddet ve kötü giden evlilik gibi sosyal sorunlardan kaçmak için bu belirtileri ortaya koymaktadır. Doktor bağımlıları ise, tıbbi testler ve sağlık çalışanlarıyla sürekli iletişimde olma ihtiyacı duyan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu annelerin, sağlık çalışanlarıyla vakit geçirmekten hoşlandıkları ve aralarındaki iyi iletişimin, istismarın sürmesine dair bir motivasyon kaynağı oluşturduğu düşünülmektedir (Feldman & Brown, 2002).

Son 10 yılda yapılan çalışmalar; bakım verenlerdeki anormal davranış bozukluğunun boyutlarını ortaya koymuştur. Jureidini'ye göre MSBP'ye sahip kendine zarar verici davranışlar sergileyen anne, doğum yaptığında bu davranışlarını çocuğunda uygulamaktadır (Jureidini, 1993). Yapılan bir çalışmada; faillerin sıklıkla sağlık hizmetleriyle ilgili işlerde çalıştığı (%45,6), gebelik ve doğumla ilgili komplikasyonlar yaşadığı (%23,5) ve çocuklukta kötü muameleye uğradığı (%30) bildirildi. Kaydedilen en yaygın psikiyatrik tanılar ise Munchausen Sendromu (%30,9), kişilik bozukluğu (%18,6) ve depresyondur (%14,2) (Yates & Bass, 2017).

Bakım veren kişilerde somatoform bozukluklar, kişilik bozuklukları ve madde kullanım bozuklukları oldukça önemli yer tutar. Bu bozukluklar, özellikle bakım veren kişilerin çocuğa yönelik davranışlarını ve kararlarını doğrudan etkilemektedir (Polat & Dokgöz, 2007). İstismarcıların kişilik bozuklukları, hafiften ağıra kadar geniş bir yelpazede seyretmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan istismar, yakın birinin kaybı ve kronik hastalık gibi travmatik olaylar, kişilik bozukluklarının gelişmesine yol açarak bireyin psikolojik yapısını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, bireylerin kendilerine ve özellikle bakım sorumluluğu taşıdıkları çocuklarına karşı olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmelerine neden olabilir (Tiryaki & Baran, 2017).

Hastalık belirtilerinin bakım veren yetişkin tarafından oluşturulduğunu gösteren durumlar şu şekilde sıralanabilir:

1. İstismarcının, tedavi sürecinde rahat bir tavır sergilemesi ve tedavi ekibiyle beklenmedik bir iş birliği içinde olması,
2. Aşırı dikkatli olması, sürekli tetikte kalması, çocuğun tedavi sürecine ısrarla müdahil olmayı istemesi ve hastaneden ayrılmayı reddetme gibi davranışlar sergilemesi,
3. İstismarcının, çocuğun hastalığının seyrine dair endişe duyması,
4. Çocuğun sağlık durumunun düzelmesiyle, istismarcının kaygı seviyesinin yükselmesi,

5. Ebeveynin, çocuğun neredeyse tüm gıda ve ilaçlara karşı alerjisi olduğu yönündeki iddialarda bulunması,
6. Ailelerde, çocukluk döneminde ani ve beklenmedik ölüm olaylarının yaşanması,
7. Uygulanan tedavilere rağmen belirtilerde herhangi bir iyileşme görülmemesi ya da tedavinin yetersiz kalması,
8. İstismarcının, sağladığı bilginin doğruluğu sorgulandığında ya da yanlış olduğu kanıtlandığında savunmaya geçmesi ve agresif tutumlar sergilemesi (Meadow, 1985; Guandolo 1985).

Munchausen By Proxy Sendromunun Çocuk Üzerindeki Etkileri

Çocuklar, annelerinin hastalık yaratma çabaları ve anneye olan ilişkilerinin doğası nedeniyle, erken yaşlardan itibaren güçlü bir "sevgi" ve "nefret" duygularını aynı anda deneyimler. Kendisini rahatlatan kişi aynı zamanda ona zarar veren kişi olduğunda, çocuk, duygusal açıdan çelişkili bir durum yaşar ve bu çelişkilerle baş etmekte zorluk çeker; dolayısıyla, ebeveyniyle kurduğu güven ilişkisi zedelenir (Özdemir, 2020). Anne, hastalık üretme yoluyla çocuğunu hem fiziksel hem de duygusal olarak kendisine bağımlı hale getirir ve gelişimsel olarak çocuğun kendi kimliğini oluşturmaya engel olur. Bu şekilde, çocuğun üzerinde sürekli bir kontrol kurarak, sağlıklı bir ilişkiyi devam ettirir (Martinovic, 1995). Yaşları ilerledikçe, çocuklar annelerinin yalanlarına katılmak zorunda kalabilir ve bu durum, kendi sağlık durumlarını değerlendirme yetilerini kaybetmelerine yol açabilir. Ayrıca, hasta olmadıklarında annelerinin onları terk edeceği korkusu, çocuklarda bilinçli ya da bilinç dışı bir endişeye yol açarak çocuğun öz-değer ve kimlik gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuk, kendisini yalnızca hasta olduğunda değerli ve sevilen biri olarak algılayabilir, bu da ilerleyen yıllarda psikolojik sorunlara zemin hazırlayabilir (Sigal vd.,1989).

İstismara maruz kalan çocukların yaş ortalamasının 18 ay olduğu, kardeşlerin %60'ında aynı tür semptomların görüldüğü, %25'inde kardeş kaybı yaşandığı belirtilmektedir (Sheridan 2003; Yates & Bass, 2017; Lopez vd., 2019). Yapılan başka bir çalışmada; semptomların başlangıcıyla tanının konulması arasındaki zaman aralığının 21,8 ay olduğu, mağdurların %6'sının hayatını kaybettiği, %7'sinde ise kronik bir hasar olduğu belirlenmiştir (Sheridan, 2003).

MSBP'de bakım verenin amacı, çocuğa doğrudan zarar vermek olmasa da hastalık oluşturmak için yapılan müdahaleler, fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan ciddi sonuçlara yol açmaktadır (Orak, Tunç, Aktaş, Gülirmak, & Vatansever, 2017). Bu açıdan, istismar düzeyi istismarcının motivasyonuna ve eylemin türüne bağlı olarak hafif veya orta düzeyde olabileceği gibi, ölümüne yol açabilecek ağır düzeyde de görülebilir. Hafif düzeyde etki gösterenler, çocuğa doğrudan müdahale etmeksizin hastalık belirtileri oluşturanlar; orta düzeyde etki gösterenler, kan veya idrar örneklerini manipüle ederek test sonuçlarını değiştirenler; ağır düzeyde etki gösterenler ise, çocuğun sağlığını doğrudan etkileyerek hastalık oluşturanlardır (Stirling, 2007).

Rosenberg'in 1987 yılında 117 olgu ile yaptığı bir çalışmada; en yaygın semptomlar kanama ve nöbetler olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, apne, kusma, ishal, bilinç değişiklikleri, ateş, döküntü ve alerjik deri lezyonları gibi bulgular da sıkça rapor edilmiştir. Sheridan'ın (2003) 451 kişi ile gerçekleştirdiği bir çalışmada ise; en sık karşılaşılan belirti ve bulguların arasında solunum durması (%27), yeme bozuklukları (%25), ishal (%20), bilinç değişiklikleri (%17,5), morarma (%12), davranışsal bozukluklar (%10), astım (%9,5), alerji (%9) ve ateş (%8,5) olduğu ifade edilmiştir. En sık kullanılan zehirleme yöntemi ilaçla yapılmaktadır. Bu yöntemde en çok tercih edilen ilaçlar arasında; birinci sırada nöbet tedavisinde kullanılan ilaçlar, ikinci sırada ise ağrı kesici gruptan opiatlar yer almaktadır (Kırcı vd.,2015).

Libow (1995) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, MSBP ile ilişkili belirtileri fark eden çocukların, güvendikleri yetişkinlere durumu bildirmeye yönelik girişimlerde bulundukları, ancak bu

çabalar sonucunda yanıt eksiklikleriyle ve doğrudan tehditlerle karşılaştıkları için hızla cesaretlerinin kırıldığı ortaya konmuştur. Çocuklar, yardım almak için sağlık profesyonellerine başvurmak yerine, babalarına, okul danışmanlarına ve komşularına yönelmişlerdir. Ancak, bu yardım talepleri öfke, tehdit veya inançsızlıkla karşılanmış ve sonuç olarak yardım aramaktan vazgeçmişlerdir.

Meadow, vakalarda, çocuklarda gözlemlenen beş önemli sonucu ele almıştır.

1. Çocuklar gereksiz ve zararlı tedaviler almaktadır.
2. Annenin eylemleri sonucunda gerçek bir hastalık meydana gelebilir; örneğin, ateş oluşturmak amacıyla düzenli olarak bağışıklık ajanlarının enjekte edilmesi sonucu böbrek yetmezliği gelişebilir.
3. Anneler, çocuklarını bayıltmak amacıyla kısmi boğulma uyguladıklarında, çocuğu fazla süreyle boğarak beyin hasarına veya ölüme neden olabilir.
4. Kronik sakatlık gelişebilir; çocuk, hastalık öyküsünü kabul ederek kendisini engelli, okula devam edemeyen, çalışamayan veya yürüyemeyen biri olarak algılayabilir.
5. İstismara maruz kalan çocuklar, yetişkinlik döneminde munchausen davranışı geliştirebilir (Sigal vd.,1989).

Munchausen By Proxy Sendromunda Vaka Yönetimi

Tanı sürecinin zorluğu sonrasında, çocuğun korunması için profesyonel müdahale oldukça önemlidir (Carter & Cording, 2021). Çocuk doktoru, psikiyatrist, hemşire, diyetisyen, çocuk gelişimi uzmanı ve sosyal çalışmacıdan oluşan bir ekip, koruma merkezlerinde yer almalı ve detaylı bir inceleme gerçekleştirmelidir. Çocuğun sağlığını ve güvenliğini ön planda tutarak, bakım verenin müdahalesine yönelik uygun stratejiler geliştirmelidir. Ayrıca, bakım verenin psikolojik durumu ve potansiyel tedavi ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ruh sağlığı uzmanının, şüpheli vakada hem hasta hem de bakım veren bireyi değerlendirmesi, klinik ve adli analizleri gerçekleştirmesi, vaka yönetimi sürecinde ekibe tavsiyelerde bulunması, sürecin ilerlemesini sağlaması, gerekli tedavi ya da sevk işlemlerini düzenlemesi beklenir (Bursch, 2019).

Parrish ve Perman (2004) vaka değerlendirme sürecini şu şekilde ifade etmektedir:

1. İstismara uğrayan çocuğun, istismarı uygulayan ebeveynden ayrılması ve güvenliğinin temin edilmesi gerekmektedir. Bu ayrılma, hem çocuğun istismar ortamından uzaklaşarak güvenliğini sağlamak hem de hastalık belirtilerinin azalıp azalmadığını değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır.
2. Vakayı ilgili profesyonellerin değerlendirmesi oldukça önemlidir. Bu çerçevede çocuğun, failin ve ailenin diğer bireylerinin tıbbi, psikiyatrik, sosyal ve hukuki geçmişlerine dair bilgi toplanması gerekmektedir.
3. İstismarı uygulayan ebeveyn ve mağdur çocuk için uzun süreli psikoterapi hizmeti sunulmalı, ayrıca ailenin diğer bireyleri de tedavi süreçlerinde yer almalıdır.
4. İstismara maruz kalan çocuğun tıbbi, gelişimsel ve psikososyal süreçlerinin takip edilmesi oldukça önemlidir.
5. Vaka yönetiminde önemli unsurlardan biri, çocuğun korunmasıdır.

Munchausen By Proxy Sendromunda iyi bir vaka yönetimi büyük önem taşımaktadır. MSBP şüphesi durumunda, uygun müdahale yapılmazsa, anne hostile ve yıkıcı davranışlar sergileyebilir. Bu davranışlar, agresyonu kendisine veya çocuğa yönelterek zarar verici eylemler gerçekleştirmesine, hatta

intihar girişiminde bulunmasına yol açabilir. Bu tür durumlar, yalnızca çocuğun değil, annenin de psikolojik ve fiziksel sağlığını tehlikeye atar. Dolayısıyla, erken tanı ve kapsamlı müdahale hem annenin hem de çocuğun güvenliğini sağlamak için kritik rol oynar (Özdemir, 2020). Bu sendromun kesin bir tedavisinin olmadığı ve tedavi başarısının düşük olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, tanı konduktan sonra çocuğun, istismar eden bireyden ayrılması ve güvenli bir ortam sağlamak amacıyla koruyucu aileye yerleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Tiryaki & Baran, 2017).

Munchausen By Proxy Sendromunun şiddetinin belirlenmesi, mağdur çocuğun risk faktörlerinin değerlendirilmesi, sağlıklı aile bireylerinin bilgilendirilmesi, tedavi sürecine dahil edilmesi ve yasal bildirim gereksinimlerinin saptanması, bu sendromun etkili bir şekilde yönetilmesi için kritik öneme sahiptir. MSBP'nin risk düzeyi belirlendikten sonra, vakayla ilgili yöntem ve strateji oluşturulur. İstismardan sorumlu olan ebeveynlere ve diğer aile bireylerine bu durumun nasıl en uygun şekilde açıklanacağına ilişkin yayımlanan rehberler oldukça sınırlıdır. İlk adım yüzleştirme olmasına rağmen sosyal hizmet uzmanlarına, ebeveynlerle “yüzleşme” yerine “bilgilendirme toplantısı” yapması önerilmektedir (Cardona, 2019; Sousa vd., 2017). Bilgilendirmenin amacı, ebeveynlere, güçlü destekleyici kanıtlarla, sakin ve empatik bir tutum sergileyerek, belirli tıbbi durumlar veya tedavilerle ilişkili bir hastalığın olmadığını ve belirtilerin ebeveynin davranışlarından kaynaklandığını açıklamaktır (Arslan Şahbaz, 2024). Bunun yanı sıra, annenin bireysel terapisi, anne-bebek ilişkisinin değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi, ebeveynlik becerilerinin desteklenmesi, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağın pekiştirilmesi, aile içi terapi, genellikle daha az yer bulan babanın aile yapısına dahil edilmesi ve hastane dışındaki destek kaynaklarının araştırılarak güçlendirilmesi gereklidir (Özdemir, 2020).

İstismarcı yetişkinin, çocuğa yönelik eylemlerini çocukla yalnız kaldığında gerçekleştirdiği bilinmektedir. Vakanın tespitindeki zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, bazı durumlarda çocuğun, hastanede tedavi gördüğü odaya mahkeme kararıyla gizli kamera yerleştirilerek suçüstü yapılması sağlanabilmektedir. Burada, gizli kameranın yasal izinle kayıt yapması ve şüpheli yetişkin ile çocuğun yalnız kaldığı anlarda, olası riskli durumlar için hızlı müdahale yapacak bir ekibin hazır bulunarak kaydı canlı izlemeleri, çocuğun hayati tehlikesinin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir (Uğurlu, 2021). Dr. Southall ve arkadaşları bu yöntemi kullanarak istismar şüphesi olan 39 vakanın 33'üne istismar tanısı koymuştur (Southall vd., 1997). Gizli kamera ile yapılan gözetim, tanı koymada son derece etkili ve güvenli bir yöntem olup, yasal işlemler için de geçerli kanıtlar sağlar. Ancak, tek başına her zaman yeterli bir yöntem olmayabilir. Boğma nedeniyle oluşan apne vakalarında etkili kanıtlar sağlarken, zehirlenme durumlarında işlem gözetim dışında gerçekleştirilirse (örneğin, yiyecek veya içeceğe zehirli madde eklenmesi gibi), tanı koyma gücünü yitirebilir (İnce & Yurdakök, 2014). Bu tür komplike vakalarla çalışmak oldukça zordur; ancak sendromun tespiti için atılacak ilk adım, istismar döngüsünün, bir sonraki nesillere aktarılmasını engeller (Başbakal, 1994).

Munchausen By Proxy Sendromunda Sosyal Hizmetin Rolü

Sosyal hizmet; zorlayıcı koşullarda, çeşitli psiko-sosyal riskler yaşayan müracaatçılarla çalışan ve müdahale yetkisine sahip olan bir disiplindir (Özbesler, 2017). Sosyal hizmet, bireyleri çevresi içerisinde ele alarak, kendine özgü müdahale yöntemleriyle farklı yaşam koşulları içerisinde olan müracaatçı sistemleriyle çalışmaktadır (Kut, 1983). Sosyal hizmet mesleği, Sosyal Hizmet Sözlüğü'nde, insanların psiko-sosyal işlevlerini ve iyilik hallerini artırmaya yardımcı olan; aynı zamanda toplumu ve sosyal değişim süreçlerini etkileyen uygulamalı bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Barker, 2003).

Tomanbay (2012)'a göre sosyal hizmet; bireyin temel ihtiyaçlarını esas alan ve toplumda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik yardım odaklı bir meslek dalıdır. Zastrow(2016)'a göre ise sosyal hizmet; müracaatçıların sosyal işlevselliklerini arttırmayı ve kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan bireylere, ailelere ve gruplara yönelik mesleki bir disiplindir.

Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW, 2013), çocuk refahı alanında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının sahadaki rollerine ilişkin çeşitli standartlar sunmuştur. Bu standartlar, çocukların istismara karşı korunmasını sağlamayı, çocuk refahı alanındaki kamu ve sivil toplum

kuruluşlarıyla iş birliği yapmayı, ihmal ve istismar konusunda güncel mevzuata hâkim olmayı, ebeveynlik becerileri ve aile dinamiklerini analiz ederek ailelerle etkili bir şekilde çalışmayı gerektiren bir dizi önemli unsur kapsamaktadır. Ayrıca, çocuğun istismar geçmişine dair elde edilen bilgilerin gizliliğini koruma, kanıta dayalı yaklaşımları kullanma ve çocukların hakları hakkında onları bilgilendirme gibi sorumlulukları da içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu bağlamda, müdahale planlarını esnek bir şekilde uygulayarak çocuğun ve ailenin değişen ihtiyaçlarına göre uyarlamalar yapmalı, aynı zamanda ebeveynlik becerilerini güçlendirerek aile işleyişini desteklemeli, tüm müdahale süreçlerini doğru bir şekilde belgelendirip analiz etmelidir (Türkmen & Erükçü Akbaş, 2021).

Munchausen By Proxy Sendromu olgularının belirtileri genellikle fark edilmediğinden, bu tür vakaların tespit edilmesi oldukça zordur. Durum netleştğinde, çocuğun güvenliğinin sağlanması için koruyucu önlemler alınması gerekebilir (Mercer & Perdue, 1993). Bu doğrultuda, çocuğun korunması, gelişiminin desteklenmesi ve aile yanında izlenebilmesi amacıyla, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması yönünde gerekli işlemler başlatılmalıdır. Bu kapsamda, çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal iyilik halinin sürdürülebilmesi ve tedavi süreçlerinin kesintisiz olarak devam ettirilebilmesi amacıyla “Sağlık Tedbiri” kararının alınması oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra, çocuğun bakımından sorumlu ebeveyn ya da bakım verenlerin ebeveynlik becerilerinin güçlendirilmesi ve çocuk bakımına ilişkin bilgi ve tutumlarının geliştirilmesi amacıyla “Danışmanlık Tedbiri” kararı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, çocuğun güvenliğinin sağlanması, sağlıklı bir ortamda bakılabilmesi ve gelişim süreçlerinin desteklenmesi amacıyla “Bakım Tedbiri” kararının alınması da önem arz etmektedir. Gerekli görülen durumlarda ise, çocuğun eğitsel gereksiniminin karşılanması amacıyla “Eğitim Tedbiri”; barınma güvenliğinin sağlanamadığı durumlarda ise “Barınma Tedbiri” kararı değerlendirilebilmektedir. Tedbir kararları, çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda, genel iyilik halinin korunması ve gelişiminin desteklenmesi amacıyla, ilgili kurumlarca alınmalı ve etkin bir biçimde uygulanmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı, MSBP’nin tıbbi, sosyal ve psikiyatrik yönlerini değerlendiren bir rapor hazırlayarak, ailenin ikamet adresine uygun şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü’ne bildirimde bulunmalıdır. Bu bildirimin ardından, istismarcı ebeveyn hakkında adli sürecin başlatılması amacıyla savcılığa suç duyurusunda bulunulmalıdır. Ayrıca, ilgili tüm delillerin toplanarak, çocuğun güvenliği ve korunması adına yasal süreçlerin hızlı bir şekilde ilerlemesi sağlanmalıdır. Savcılıkla koordineli bir şekilde yürütülecek adli işlemler hem çocuğun haklarının korunmasını hem de istismarın önlenmesini amaçlar. Bu aşamada, ilgili çocuk hakkında gönderilen rapor doğrultusunda, inceleme yapmak üzere görevlendirilen sosyal hizmet uzmanının, tanıyı anlaması ve süreci kapsamlı bir şekilde değerlendirmesi büyük önem taşır. İnceleme sürecinde, uzman, çocuğun yüksek yararını gözeterek riskli durumları doğru bir şekilde değerlendirmeli ve bu doğrultuda alacağı kararların çocuğun güvenliği ve iyilik hali üzerinde olumlu etkiler yaratmasını sağlamalıdır. İstismarcı bakım veren ve çocuk hakkında yapılan sosyal inceleme, hastane kayıtları ve çocuk koruma kurulu değerlendirmeleri gibi tüm veriler ışığında, çocuğun güvenliği ve iyiliği ön planda tutularak, korunmasına yönelik en uygun tedbir kararları titizlikle değerlendirilmelidir. Bu açıdan alınacak kararlar, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Koruma Kanuna Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik çerçevesinde, her bir vaka özelinde titizlikle incelenmeli ve çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir. Ayrıca, kararların uygulanabilirliği ve uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurularak, sürecin her aşamasında çocuk ve ailenin ihtiyaçlarına uygun müdahaleler planlanmalıdır (Arslan Şahbaz, 2024).

Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin yaşam koşullarını iyileştirme ve psikososyal destek sağlama amacı güderken; Munchausen By Proxy Sendromu gibi karmaşık vakalarda, aile dinamiklerini göz önünde bulundurarak, çocuğun güvenliği ve iyilik hali için uygun bir müdahale planı oluşturur (Parrish & Perman, 2004). Müdahale planı, çocuğa ve gerekirse kardeşlerine yönelik zararın türünü belirlemeyi; çocuğun, sorumlu ebeveynin ve diğer aile üyelerinin mevcut ihtiyaçlarını (ruh sağlığı ihtiyaçları dahil) anlamayı hedefler (Glaser, 2020). Ailenin yaşam tarzı, alışkanlıkları ve davranış biçimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için psikolojik testler uygulanmalı ve ek ziyaretler yapılmalıdır (Polat, 1996). Bu süreçte,

ailenin her bireyi, psikiyatrik değerlendirmeden geçene kadar, sosyal hizmetin desteği devam etmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, tüm aile sistemini sorgulayıcı bir zihinle değerlendirmeli ve hiçbir ayrıntıyı yüzeysel olarak kabul etmemelidir (Polat,1996). Değerlendirme ve müdahale sürecinin herhangi bir aşamasındaki belirsizlik, çocuğun ve kardeşlerinin yeterince korunamamasına yol açabilir (Rosenberg, 1987). Bu nedenle MSBP vakasıyla çalışan profesyonellerin, konuya dair yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi, erken tanı koyabilmek, uygun müdahalelerde bulunmak ve mağdurun güvenliğini sağlamak açısından büyük önem taşır (Karadağ, 2018).

Sosyal hizmet uzmanları, aileye ilişkin bilgileri sistematik biçimde toplayıp titizlikle analiz ederek vaka ile ilgili tüm unsurları bütüncül bir yaklaşımla bir araya getirme yetkinliğine sahiptir (Mercer & Perdue, 1993). Çocuk ve şüpheli failin sıklıkla birçok tıbbi ziyaret ve hastaneye yatış öyküsü vardır; bu kayıtların incelenmesi, önemli bilgiler sağlayabilir (Schreier & Libow, 1993). Hastane tedavisi tamamlandığında, ailenin evine yönelik sosyal hizmet incelemesi gerçekleştirilmeli ve evdeki ortam, aile üyelerinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanı, çocuğun geçmiş tıbbi kayıtları ve gerekirse ebeveynlerin tıbbi kayıtları için ebeveynlerden onay alınmasına yardımcı olmalıdır (Mercer & Perdue, 1993).

Tanın kesinleşmesinin ardından, ebeveynlerle yapılan yüzleştirme süreci kritik bir aşamadır. Aileye, bulgular ve elde edilen sonuçlar açık ve net bir şekilde aktarılmalıdır. Çeşitli ülke örneklerinde, yüzleştirme sürecinin genellikle çocuk doktoru ya da sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütüldüğü, yüzleştirme yapılan ortamda aile ile güvenli ve destekleyici bir iletişim kuran sosyal hizmet uzmanlarının varlığının olumlu etkiler yarattığı bilinmektedir (Sheridan,1989). Yüzleştirme sürecinde, sosyal hizmet uzmanları, aile sistemlerindeki değişikliklerin düzenlenmesine yardımcı olacak destek planları geliştirebilir. Ebeveynin çocuğa zarar verme amacı gütmeyeceği, bunun yerine çocuğun üzerinden ilgi görmek, takdir edilmek ve dikkat çekmek gibi kişisel kazançlar elde etmeye çalıştığı bilinmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanlarının ebeveynin motivasyonlarını dikkatlice değerlendirmeli ve çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkinin yeniden yapılandırılmasına yönelik stratejiler geliştirmelidir (Arslan Şahbaz, 2024).

Sosyal hizmet uzmanlarının yapacağı değerlendirme şu unsurları içermelidir (Carter&Cording, 2021):

1. Bakım verenlerin çocuğa maddi ve duygusal bakım sağlama yetenekleri
2. Çocuğun ve kardeşlerinin eğitimsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçları
3. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve aralarındaki bağlanma biçimi
4. Ailenin sosyoekonomik durumu ve yaşam koşulları
5. Çocuğun ve ailesinin sosyal ve klinik geçmişinin oluşturulması
6. Ailenin ihtiyaçları, beklentileri ve endişelerinin belirlenmesi
7. Tüm bakım süreci boyunca aile için gerekli olabilecek bilgi ve desteklerin tespiti

MSBP tanısının aileye veya diğer profesyonellere aktarılması sürecinde, belirli kurallar yoktur. Ancak, aşağıdaki yönergeler bu tür durumlarla başa çıkarken faydalı olabilir (Mercer & Perdue, 1993).

1. Ebeveynler farklı şekillerde tepki verebilir; tepkiler, tamamen kabulden, öfkeli bir şekilde reddetmeye ve hatta tıbbi personelin, çocuğun hastalığını uydurduğunu iddia etmeye kadar değişebilir.
2. Ebeveynlere karşı suçlayıcı olmayan, empatik ve destekleyici bir dil kullanmak kritik önem taşır.

Derleme Makalesi

3. Ebeveynlerin gösterdiği saldırganlık, savunma mekanizmaları ve inkâr tutumları karşısında dikkatli olunmalı ve sürecin amacını net bir şekilde ifade etmek gerekmektedir.
4. İstismar durumunun, çocuk koruma hizmetlerine bildirildiği, bunun profesyonel ve yasal yükümlülükler doğrultusunda gerçekleştirildiği ebeveynlere anlatılmalıdır.
5. Profesyoneller, çocuğun sağlık durumu hakkında duydukları şüpheleri ve bu şüphelerin dayandığı nedenleri ebeveynlere net bir şekilde açıklamalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları; vaka süreci boyunca çocuk, istismarcı ebeveyn ve aileyle mikro ve mezzo düzeyde klinik görüşmeler yapar, psikososyal değerlendirmeler gerçekleştirir ve çevreyle etkileşimde bulunarak önemli bilgileri toplar. Bu süreçte elde edilen veriler, multidisipliner ekiple paylaşılarak çocuğun korunmasına yönelik alınacak kararların belirlenmesinde ekip üyelerinin aktif rol üstlenmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca, uzmanlar, tanı koyma, tedavi ve taburculuk sonrası süreçlerde de çocuğun korunmasını ön planda tutarak, tüm müdahale aşamalarında güvenliğini ve refahını gözetir (Arslan Şahbaz, 2024).

Sosyal hizmet uzmanının rollerinden biri savunuculuktur. Savunuculuk; bir veya daha fazla birey, grup ya da topluluk adına, sosyal adaleti sağlama ya da koruma amacıyla, doğrudan temsil etme, savunuculuk yapma, destek sağlama veya çeşitli önerilerde bulunma süreci olarak tanımlanmaktadır. Mikro düzeyde savunuculuk, bireylerin gerekli kaynaklara ve hizmetlere erişimlerini sağlamayı, mezzo düzeyde grupların sosyal işlevselliklerini arttırmayı, makro düzeyde ise sosyal politika ve yasaları değiştirmeyi hedefler (Yavaşca, 2021). Savunuculuk, birey veya ailenin mevcut hak ve yetkilerine ulaşmalarını sağlamanın yanı sıra, yeni hak ve yetkilere erişimlerini garanti altına alacak sosyal eylemleri de kapsar (Kirst Ashman vd.,1999). MSBP vakalarında bu savunuculuk, yalnızca ebeveynin ya da ailenin haklarını korumanın ötesinde, çocuğun güvenliğini sağlamak amacıyla müdahalede bulunmayı da kapsar (Özbesler & İçağasıoğlu Çoban, 2010).

Sosyal hizmet uzmanı, bazen vaka savunuculuğu gibi daha radikal yaklaşımlar da kullanabilir. Vaka savunuculuğu, tedavi sürecinde bireyin lehine taraf olmayı ifade eder. Bu vakalar, birey ve aile olabileceği gibi, küçük bir gruptan da oluşabilir. Vaka savunuculuğu, birey veya ailenin toplum içinde alışılmadık zorluklarla karşılaştığı durumların çözülmesinde, onların yüksek yararının gözetilmesini ve gerekli sosyal desteğin sağlanmasını hedefleyen önemli bir süreçtir. Bu süreçte, sosyal hizmet uzmanı, bireylerin ve toplumun çeşitli kesimlerinin psiko-sosyal değişim ve gelişimini sağlamak amacıyla sahip olduğu bilgi ve becerileri kullanır. Munchausen By Proxy Sendromunda vaka savunuculuğu, çocuğun güvenliği ve haklarının korunmasında hayati bir rol üstlenir; çünkü bakım veren kişinin çocuğa zarar verme riski, etkin bir müdahale ve savunuculuk gerektirir (Anderson vd.,2002).

Sosyal hizmet uzmanının, kaynakları tespit ederek, müracaatçıların bu kaynaklara erişim sağlamalarına fırsat tanıyan kaynak bulucu yönü de bulunmaktadır. Müracaatçı ile mevcut destek hizmetleri ve kaynaklar arasında köprü kurarak, ailelerin ve çocukların ihtiyaç duyduğu yardımlara ulaşmalarını mümkün kılar. Sosyal hizmet uzmanları, kaynak bulucu rolüyle MSBP vakalarında, tedavi sürecinde aileyi ve çocuğu destekleyecek uygun hizmetleri tespit ederek hem çocuğun hem de ailenin iyileşme sürecine katkıda bulunur (Özbesler & İçağasıoğlu Çoban, 2010).

Vakayı izlemek, ailenin yaşamındaki değişikliklerin sürekliliğini değerlendirmeye olanak tanır (Duyan, 2003). MPBS vakalarında, çocuğun korunması, tedavinin ve terapötik müdahalelerin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesi için izleme aşaması önemli yer tutar. Sosyal hizmet uzmanları, bu aşamada, çocuğun fiziksel ve psikolojik durumunun düzenli olarak izlenmesini ve potansiyel yeniden maruz kalma durumlarının önlenmesini sağlamak için aktif bir rol üstlenir. Aynı zamanda, tedavi sürecindeki olası eksiklikleri veya aksamaları tespit ederek, gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlarlar. Bu aşama, yalnızca çocuğun korunmasına yönelik alınan önlemlerin etkisini değerlendirmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekteki potansiyel riskleri minimize etme amacıyla da kritik bir süreçtir.

Sonuç olarak, hizmetlerin sunulması sürecinde sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının ve ailesinin ihtiyaçlarını tespit etmektedir. Hastanın veya ailesinin ihtiyaçlarının karşılanması, hizmetlerin organize edilmesi, izlenmesi, yeniden değerlendirilmesi ve gerektiğinde savunulması gibi çeşitli stratejileri uygulamaktadır. MSBP vakalarında uzman, çocuğun güvenliğini ön planda tutarak, aile dinamiklerini dikkatle gözlemleyip, müdahalelerin etkinliğini sürekli izler. Aynı zamanda, ebeveynin davranışlarının çocuk üzerindeki etkisini değerlendirerek, tedavi sürecinin ilerleyişini izler ve gerektiğinde yeni müdahale planları oluşturur. Sosyal hizmet uzmanı, farklı kurumlar tarafından sunulan hizmetleri, müracaatçı ve ailesinin yararına inceleyip belirler, bu hizmetlerin koordine edilmesini sağlar. Aynı zamanda, danışanın hizmet sistemi içine entegre olabilmesi için gerekli planlamayı yapar ve onlara bu kaynaklardan nasıl en etkin şekilde yararlanabileceklerini gösterir. Bu süreçte, müracaatçının kendi kararlarını alabilmesi için rehberlik eder, böylece bireyin bağımsızlık kazanmasını ve kaynaklara erişim konusunda güçlü bir konumda yer almasını destekler.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk istismarıyla ilgili en büyük sorun, vakaların doğru şekilde tanımlanamaması ve yanlış bir şekilde ele alınmasıdır. Çocuğa yönelik istismar türlerinden olan MSBP, kronik istismar ve ölümle sonuçlanabilen en ciddi istismar türlerinden biridir. Bu sendrom, çocuğun gereksiz tıbbi müdahalelere maruz bırakılması ile gerçekleşir. MSBP'nin tanınması ve doğru yönetilmesi oldukça güçtür. Bunun başlıca nedenleri, Munchausen By Proxy Sendromuna dair açıklayıcı bir teorinin eksikliği ve istismarcı yetişkinlerin özelliklerine ilişkin araştırma bulgularının yetersizliğidir. Ayrıca, bu sendromu tanımlayan belirgin bir biyolojik veya psikolojik işaretin olmaması, vakaların gözden kaçmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, sağlık profesyonellerinin, MSBP hakkında düzenli aralıklarla eğitim almaları sağlanmalıdır. Eğitimler yalnızca teorik bilgilerle sınırlı kalmamalı, vaka analizleri, tanı kriterleri ve sendromun psikolojik etkileri üzerine interaktif çalışmalarla desteklenmelidir. Ayrıca, sağlık politikalarının ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi de oldukça önemlidir. MSBP'nin erken tanınması ve etkili tedavilerin uygulanabilmesi için sağlık sisteminde iyileştirmeler yapılmalıdır. Özellikle risk altındaki aileler için devlet desteği ve terapötik müdahaleler artırılmalıdır. İlgili kurumların iş birliğiyle, MSBP'nin önlenmesine yönelik toplumsal farkındalığı artıracak kampanyalar düzenlenmelidir.

Çocuk istismarı vakalarının tanınmasında ve yönetilmesinde en uygun yaklaşım, multidisipliner bir ekip çalışmasıdır. Bu tür vakalar, uzmanlık alanlarını kapsayan bir iş birliği gerektirdiğinden, farklı meslek dallarından profesyonellerin bir araya gelmesi, etkili bir müdahale ve destek süreci için oldukça önemlidir. Ayrıca, çocuk istismarı ve MSBP hakkında daha fazla eğitim verilmesi, profesyonellerin bu tür vakaları daha kolay tanıyıp müdahale etmelerini sağlayacaktır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanları, meslekler arası iş birliği sağlayarak, geniş bir bilgi yelpazesine erişme ve çevreyi dikkate alarak bütüncül bir değerlendirme yapma kapasitesine sahiptir.

Ailenin geçmiş başvuruları ve önceki deneyimleri göz önünde bulundurularak, potansiyel riskler hakkında bilgi edinilir ve çocuk üzerindeki olası etkiler belirlenir. Sosyal hizmet uzmanları, ailenin geçmişteki sağlık ve istismar öykülerini tespit ederek, benzer durumların tekrar etme olasılığını değerlendirir ve buna göre müdahalelerini şekillendirir. Aynı zamanda, sosyal hizmet uzmanları, istismarın önlenmesi ve mağdur çocuğun rehabilitasyonu konusunda önemli bir rol üstlenir; aileyi ve çevresini bilinçlendirir, gerekli tüm kaynaklara erişim sağlamalarına yardımcı olur ve çocuk için en uygun koruma stratejilerini uygular.

Munchausen By Proxy Sendromunda, çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu durumun çok yönlü ve derinlemesine bir bakış açısıyla değerlendirilmesi büyük önem taşır. Aile dinamiklerinin yanı sıra, ailenin yaşam koşulları, ebeveynler arasındaki ilişkilerin kalitesi, iletişim biçimlerinin niteliği ve çatışmaların düzeyi gibi faktörler istismarın sebeplerinin anlaşılmasında kritik rol oynamaktadır. Ailenin diğer çocukların da fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, çocuğun yaşadığı fiziksel ve psikolojik çevreyi anlayabilmek için ailenin finansal durumu, eğitim seviyesi ve genel yaşam koşulları da dikkate alınmalıdır. Ailedeki stres faktörleri, ebeveynlerin psikolojik durumu ve daha önceki travmatik deneyimler, istismar riskini artırabilir. Sosyal

hizmet uzmanları, bu faktörleri titizlikle ele alarak bütüncül bir müdahale planı oluşturmalıdır. Ailenin ve çevresinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi, istismarın erken tespiti ve etkili bir müdahale için gereklidir. Ayrıca, çocuğun korunması ve sağlıklı bir gelişim süreci için, tüm bu unsurlar göz önünde bulundurularak, aileye uygun sosyal destek programları ve hizmetler sunulmalıdır.

Sonuç olarak, MSBP'nin etkili bir şekilde yönetilmesi için, sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer profesyonellerin kapsamlı eğitimler alması, erken tanı sistemlerinin güçlendirilmesi ve ailelerin desteklenmesi gerekmektedir. Aile içindeki psikolojik ve sosyal dinamiklerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, istismarın erken tespitini kolaylaştırabilir ve çocuğun güvenliğini sağlamak için daha etkili müdahaleler yapılabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının, çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu durumu çok yönlü bir perspektiften değerlendirerek, erken müdahale ve koruma stratejileri geliştirmeleri, bu tür vakaların önlenmesinde ve mağdur çocukların rehabilitasyonunda büyük önem taşımaktadır. Bu süreç hem çocuğun hem de ailenin uzun vadeli iyilik halini sağlamak için oldukça önemlidir. Ayrıca sosyal hizmetlerin bu alandaki rolü, toplumsal güvenliği artırmada ve çocukları korumada kritik öneme sahiptir.

Munchausen By Proxy Sendromu vakalarının etkili bir şekilde yönetilebilmesi için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Munchausen By Proxy Sendromu (MSBP) vakalarında, çocuğun içinde bulunduğu çevre, aile ilişkileri ve ebeveynlerin psikolojik durumları titizlikle incelenmelidir.
2. Çocukların sağlık geçmişleri ve tıbbi başvuruları düzenli olarak izlenmeli, özellikle tekrarlayan tıbbi müdahaleler ve gereksiz tedavi süreçleri dikkatle takip edilmelidir.
3. Çocuk istismarı vakalarının erken tespit edilmesi için sosyal hizmet uzmanları, ailelerin geçmiş başvurularını ve sağlık öykülerini inceleyerek risk faktörlerini belirlemeli ve buna göre uygun müdahale stratejileri geliştirilmelidir.
4. Sosyal hizmet uzmanlarının, MSBP vakalarında etkin bir şekilde yer alması sağlanmalıdır. Uzmanlar, aile içi durumları değerlendirebilmeli, çocuğun güvenliğini ve iyilik halini gözeterek bütüncül bir yaklaşım benimsemelidir.
5. Sosyal hizmet uzmanları, sağlık profesyonelleri ve diğer ilgili disiplinlerden uzmanlar, MSBP ve çocuk istismarı konusunda daha fazla eğitim almalıdır. Bu sayede, çocuk istismarı vakalarının tanınması ve yönetilmesi konusunda daha fazla bilgi ve beceri kazandırılabilir.
6. Çocuk istismarı vakalarına ilişkin hukuki düzenlemeler ve çocuk koruma yasaları daha etkin hale getirilmelidir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler: Araştırma yöntemi itibariyle etik kurul izni kapsamında değildir.

Çatışma Beyanı: Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması potansiyeli bulunmamaktadır.

Kaynakça / References

- Abdulhamid, I., & Siegel, P. (2006). Munchausen syndrome by proxy. *Retrieved May, 19, 2008*.
- Abdurrachid, N., & Marques, J. G. (2022). Munchausen syndrome by proxy (MSBP): a review regarding perpetrators of factitious disorder imposed on another (FDIA). *Cns spectrums*, 27(1), 16-26.
- Akgündüz, E., Kaya, K., Kalaoğlu, E., Bulut, F. D., & Hilal, A. (2018). Munchausen by proxy sendromu; Bir olgu sunumu. *Ahi Evran Medical Journal*, 2(1), 16-18.
- Anderson, L. E., Weston, E. A., Doueck, H. J., & Krause, D. J. (2002). The Child-Centered social worker and the sexually abused child: Pathway to healing. *Social work*, 47(4), 368-378.
- Arslan Şahbaz, E. E. (2024). Bakım verenin yapay bozukluğu(Munchausen by proxy sendromu) ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve sosyal hizmet*, 35(1), 153-172.
- Artingstall, K. (1998). Practical aspects of munchausen by proxy and munchausen syndrome investigation (Vol. 20). Crc press.
- APB (2000). Psikiyatride hastalıkların tanılandırılması ve sınıflandırılması elkitabı, yeniden gözden geçirilmiş dördüncü baskı (DSM-IVTR). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- APB. (2013). Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal elkitabı. Köroğlu E,(Çev. Ed.). Beşinci Baskı (DSM-5) Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Barker, R. L. (2003). The social work dictionary, 4th ed. Washington, DC:Nasw Press.
- Başbakkal, Z. (1994). Ebeveynlerin neden olduğu Munchausen Sendromu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 10(3), 59-67.
- Berg, B., & Jones, D. P. (1999). Outcome of psychiatric intervention in factitious illness by proxy (Munchausen's syndrome by proxy). *Archives of Disease in Childhood*, 81(6), 465-472.
- Bools, C. N., Neale, B. A., & Meadow, S. R. (1992). Co-morbidity associated with fabricated illness (Munchausen syndrome by proxy). *Archives of Disease in Childhood*, 67(1), 77-79.
- Brown, P., Tierney, C., & Serwint, J. R. (2009). Munchausen syndrome by proxy. *Pediatrics in review*, 30(10), 414.
- Bursch B, Emerson ND, Sanders MJ. Evaluation and management of factitious disorder imposed on another. *J Clin Psychol Med Settings* 2019; 1-11.
- Carter, M., & Cording, J. (2021). *Factitious disorder imposed on another: Literature scan*. Oranga Tamariki.
- Cardona, L., & Asnes, A. G. (2019). Disclosure of caregiver-fabricated illness to a child: A team-based approach to communicating with pediatric patients. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 24(3), 494-502.
- Davis, P., McClure, R. J., Rolfe, K., Chessman, N., Pearson, S., Sibert, J. R., & Meadow, R. (1998). Procedures, placement, and risks of further abuse after munchausen syndrome by proxy, non-accidental poisoning, and non-accidental suffocation. *Archives of disease in childhood*, 78(3), 217-221.
- Dizer, U., Can, M., Söhmen, T., Beker, C. M., & Özgüven, V. (2000). Munhausen sendromu. *Flora*, 5(2), 152-155.
- Duyan, V. (2003). Aileye yönelik planlı müdahale sürecinin aşamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 41-61.
- Feldman, M. D., & Brown, R. M. (2002). Munchausen by proxy in an international context. *Child abuse & neglect*, 26(5), 509-524.

- Folks, D. G. (1995). Munchausen's syndrome and other factitious disorders. *Neurologic Clinics*, 13(2), 267-281
- Glaser, D. (2020). Fabricated or induced illness: From “Munchausen by proxy” to child and family-oriented action. *Child Abuse & Neglect*, 108, 104649.
- Gray, J., & Bentovim, A. (1996). Illness induction syndrome: paper I—a series of 41 children from 37 families identified at the great ormond street hospital for children nhs trust. *Child abuse & neglect*, 20(8), 655-673.
- Guandolo, V. L. (1985). Munchausen syndrome by proxy: an outpatient challenge. *Pediatrics*, 75(3), 526-530.
- İnce, T., & Yurdakök, K. (2014). Munchausen by proxy sendromu; Ağır bir çocuk istismarı formu. *Journal of Pediatric Disease/Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 8(3).
- Jones, J. G., Butler, H. L., Hamilton, B., Perdue, J. D., Stern, H. P., & Woody, R. C. (1986). Munchausen syndrome by proxy. *Child abuse & neglect*, 10(1), 33-40.
- Jureidini, J. (1993). Obstetric factitious disorder and munchausen syndrome by proxy. *The Journal of nervous and mental disease*, 181(2), 135-136.
- Karadağ, F. (2018). Çocuk ruh sağlığında istismarın farklı bir boyutu: Munchausen by proxy Sendromu, *Psikiyatrik Sosyal Hizmet*, 157-165.
- Karakoç Demirkaya, S., Tağcı, S., & Aksu, H. (2016). Hipoglisemi nöbetleri ile başvuran tip-1 diyabetes mellitus tanılı ergen olguda munchausen sendromu. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17.
- Kırcı, G. S., Turan Yurtsever, N., Okumuş, H., & Birincioğlu, İ., (2015). *Bir munchausen by proxy sendromu olgusu tanılamada yaşanan güçlükler*. Türkiye Klinikleri , vol.12, no.2, 51-55.
- Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H. (1999). Understanding generalist practice. Chicago: Nelson-Hall.
- Kut, S. (1983). Sosyal hizmet eğitiminde 22 yıl. *HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Libow, J. A. (1995). Munchausen by proxy victims in adulthood: a first look. *Child Abuse & Neglect*, 19(9), 1131-1142.
- Lopez-Rico, M., Lopez-Ibor Jr, J. J., Crespo-Hervas, D., Muñoz-Villa, A., & Jimenez-Hernandez, J. L. (2019). Diagnosis and treatment of the factitious disorder on another, previously called Munchausen syndrome by proxy. *Sn Comprehensive Clinical Medicine*, 1(6), 419-433.
- Martinovic, A. (1995). Fictitious epilepsy in Munchausen syndrome by proxy: Family psychodynamics. *Seizure: European Journal of Epilepsy*, 4(2), 129-134.
- Meadow, R. (1977). Munchausen syndrome by proxy the hinterland of child abuse. *The Lancet*, 310(8033), 343-345.
- Meadow, R. (1982). Munchausen syndrome by proxy. *Archives of disease in childhood*, 57(2), 92-98.
- Meadow, R. (1985). Management of Munchausen syndrome by proxy. *Archives of Disease in Childhood*, 60(4), 385.
- Meadow, R. (1990). Suffocation, recurrent apnea and sudden infant death. *The Journal of Pediatrics*, 117(3), 351-357.

Meadow, R. (2002). Different interpretations of Munchausen syndrome by proxy. *Child abuse & neglect*, 26(5), 501-508.

Mercer, S. O., & Perdue, J. D. (1993). Munchausen syndrome by proxy: Social work's role. *Social Work*, 38(1), 74-81.

National Association of Social Workers. (2013). *NASW standards for social work practice in child welfare*. national association of social workers.

Noyan, M. A. (2021). Factitious disorders. *Alpha Psychiatry*, 1(3), 162-173.

Orak, O. S., Tunç, E., Aktaş, G., Gülirmak, K., & Vatansever, S. (2017). Maskeli istismar: Munchausen by proxy sendromu. *Türkiye Klinikleri Psychiatric Nursing-Special Topics*, 3(2), 153-157.

Özbesler, C., & Çoban, A. İ. (2010). Ebeveyn yoluyla munchausen sendromu olgularında sosyal hizmetin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 40-49.

Özbesler, C. (2017). Tıbbi sosyal hizmete giriş ve tıbbi sosyal hizmet uzmanının rolleri. Tıbbi sosyal hizmet. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özdemir, D. F. (2020). Yapay bozukluk/bakım verenin yapay bozukluğu olgularına psikodinamik bakış ve klinik yaklaşım: Bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(4).

Parrish, M., & Perman, J. (2004). Munchausen syndrome by proxy: Some practice implications for social workers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21, 137-154.

Polat, O. (1996). Munchausen sendromu. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 4(2), 61-62.

Polat, O. Dokgöz H. (2007) "Munchausen Sendromu". Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı, Seçkin yayıncılık, (Ed.) Prof. Dr. Oğuz Polat. Ankara.

Rees, S. V. (1987). Munchausen syndrome by proxy: Another form of child abuse. *Practice*, 1(3), 267-282.

Rosenberg, D. A. (1987). Web of deceit: a literature review of Munchausen syndrome by proxy. *Child abuse & neglect*, 11(4), 547-563.

Rosenberg, D. A. (2003). Munchausen syndrome by proxy: Medical diagnostic criteria. *Child abuse & neglect*, 27(4), 421-430.

Schreier, H. A., & Libow, J. A. (1993). Munchausen syndrome by proxy: Diagnosis and prevalence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(2), 318-321.

Sheridan, M. S. (1989). Munchausen syndrome by proxy. *Health & Social Work*, 14(1), 53-58.

Sheridan, M. S. (2003). The deceit continues: An updated literature review of Munchausen syndrome by proxy. *Child abuse & neglect*, 27(4), 431-451.

Sigal, M., Gelkopf, M., & Meadow, R. S. (1989). Munchausen by proxy syndrome: The triad of abuse, self-abuse, and deception. *Comprehensive psychiatry*, 30(6), 527-533.

Sousa, D. D., Kanomata, E. Y., Feldman, R. J., & Maluf, A. (2017). Munchausen syndrome and munchausen syndrome by proxy: A narrative review. *Einstein (Sao Paulo)*, 15, 516-521.

Southall, D. P., Plunkett, M. C., Banks, M. W., Falkov, A. F., & Samuels, M. P. (1997). Covert video recordings of life-threatening child abuse: Lessons for child protection. *Pediatrics*, 100(5), 735-760.

Stirling Jr, J., & Committee on Child Abuse and Neglect. (2007). Beyond munchausen syndrome by proxy: Identification and treatment of child abuse in a medical setting. *Pediatrics*, 119(5), 1026-1030.

Tiryaki, A. Y., & Baran, G. (2017). Bir çocuk istismarı türü olarak “Munchausen by proxy sendromu”. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 107-124.

Tomanbay, İ. (2012). Sosyal çalışma ve sosyal hizmetlerde önce kavram. Ankara: Sabev Yayınları.

Türkmen, M., & Akbaş, G. E. (2021). Cinsel istismara maruz bırakılan çocuğa yönelik danışmanlık tedbiri: Güçlendirme yaklaşımı temelinde bir vaka sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4),

Turhan, E., Sangün, Ö., & İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi.

Tümer, A., Odabaşı, A., Özdemir, D., Mutlu, E., & Kaynak, A. (2015). Çocuk istismarının ağır bir türü: Bakım verenin yapay bozukluğuna (Munchausen By Proxy Sendromu) hukuki ve tıbbi Bakış. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (6), 581-608. 1587-1606.

Uğurlu, Z. (2021). Munchausen by proxy sendromu olgularında tıbbi sosyal hizmet müdahalesi. G. oral içinde. *Olgularla Adli Psikiyatri ve Davranış Bilimleri*, 84-86.

Ünlü, İ. İ. (2025). “Hastaneye gitmeliyim, huzura ermeliyim” munchausen by proxy sendromuna yönelik sosyal hizmet müdahalesi: Bir vaka sunumu. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(24), 150-167.

Yates, G., & Bass, C. (2017). The perpetrators of medical child abuse (Munchausen Syndrome by Proxy)—a systematic review of 796 cases. *Child abuse & neglect*, 72, 45-53.

Yavaşca, S. (2021). Sosyal hizmetin savunuculuk rolü bağlamında sivil toplum örgütleri. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 1-10.

Zastrow, C. (2016). Sosyal Hizmete Giriş (Çev. D. Baran Çiftçi)(4. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.

World Health Organization. (2002). The world health report 2002: Reducing risks, promoting healthy life. World Health Organization.

Extended Abstract

This study examines Munchausen Syndrome by Proxy (MSBP), a severe form of child abuse, focusing on its definition, modes of manifestation and its impact on victimized children from a social work perspective. MSBP is a form of abuse in which the parent or caregiver intentionally portrays the child as ill or deliberately exacerbates the child's health condition to prompt medical intervention. The complex nature of the syndrome makes it difficult to be recognized within the healthcare system and the victimized children may be exposed to repeated abuse for extended periods. Traumas within the family, past abuse experiences, or personal psychological disorders can lead to the development of the syndrome. The article first examines the history, definition, diagnostic criteria and psychological dynamics of MBPS; then, it discusses the physical and psychological effects of this syndrome on children. Additionally, the article evaluates how MBPS can be differentiated from other types of abuse, the challenges encountered in diagnosing it and the approach of social workers to this process.

The perpetrator's excessive attention and care towards the child may, when viewed from the outside, portray them as a protective and attentive parent, thereby preventing experts from recognizing the situation. Therefore, the role of social workers becomes critical. Social work not only involves identifying child abuse but also carries a multifaceted responsibility, including understanding family dynamics, ensuring the child's safety and when necessary, placing the child under protection. Social workers, using a multidisciplinary approach, collaborate with healthcare professionals, psychologists, and the legal system to identify cases and intervene in order to find solutions. Social workers, primarily by examining the power dynamics within the family, make the necessary observations to uncover the abuse the child is experiencing. Social workers adopt a long-term approach to monitor the development of the case and continuously assess the situation. Throughout the process, they monitor the family and the child at regular intervals to ensure the child's safety and well-being, making reassessments when necessary.

As a result, Munchausen by Proxy Syndrome is not only a medical and psychological issue but also a form of child abuse that necessitates active intervention by social workers. The early diagnosis of the syndrome, appropriate interventions and effective resolution processes are crucial for the child's health and safety. The role of social workers in this process goes beyond protecting children; it carries significant responsibility in raising awareness within the community, developing appropriate intervention strategies, and ensuring the quicker identification of such cases.

Tematik Çocuk Kitaplarına Çocuk Hakları Teleskobundan Bakmak: Bir Öz İnceleme Örneği¹**Öğrt. Hüsna Elif YÜCEKÖK²****Doç. Dr. Erdem HAREKET³****MAKALE BİLGİSİ**

Makale Geliş Tarihi : 23/04/2025

Makale Kabul Tarihi : 07/05/2025

Anahtar Kelimeler:

Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi, çocuk hakları, çocuk kitapları, çocuklara insan hakları eğitimi.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı çocuk hakları içerikli tematik çocuk kitaplarında çocuk haklarının nasıl ve hangi konular ekseninde ele alındığının belirlenmesidir. Araştırma nitel araştırma metodolojisine uygun olarak dizayn edilmiş ve bu kapsamda 20 adet çocuk hakları temalı öykü kitabı incelenmiştir. Amaçlı olarak seçimi yapılarak incelenmesine karar verilen bu çocuk kitaplarındaki yazılı içerikler, örtük söylemler ve görseller, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nde ortaya konan haklara temas etme durumları ve buna yönelik içeriklerin çocuk hakları felsefesi ile ne düzeyde örtüştüğünün belirlenmesi açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen kitaplarda yaşama, sağlık hizmetlerinden yararlanma, beslenme, barınma, eğitim, dinlenme, oyun oynama, eğlenme, bilgi edinme, her türlü ihmal ve istismardan korunma, ayrımcılıktan korunma, düşüncelerini özgürce ifade etme ve karar alma gibi hakların öncelikli pozisyonda tutulduğu tespit edilmiştir. Ancak bir isme sahip olma, vatandaşlık, aile ile birlikte yaşama, sevgi ortamında yetişme, din ve vicdan özgürlüğü, çocuğun yüksek yararı, özel yaşamın gizliliği ve bunun korunması gibi haklara temas eden içeriklere daha az yoğunlukta verildiği görülmüştür. Sonuçlar ayrıca eserlerde çocuk hakları ile örtüşmeyen söylemlerin ve ihlal senaryolarının, yoğunlukta olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada sonuçlar, çocuk haklarının öğretiminde işe koşulacak çocuk kitapları ile bilimsel çocuk hakları literatürü arasında daha güçlü bir köprünün inşa edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar ayrıca tematik çocuk kitaplarında önceliklendirilen ve/veya geri planda bırakılan çocuk hakları alanlarına ilişkin yazar ve uygulayıcı tercihlerinin farklı teorilere dayalı olarak tartışılacağı araştırmalara olan ihtiyacın altını bir kez daha çizmektedir.

¹ This study is derived from Hüsna Elif Yücekök's master's thesis entitled "A Self-Review of Children's Book with Children's Rights Content", conducted under the supervision of Associate Professor Erdem Hareket

² Primary School Teacher, Kirikkale, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-2137-9107; husnayucekok@gmail.com

³ Associate Professor, Kirikkale University, Department of Basic Education, Kirikkale, Türkiye, ORCID ID: 0000-0003-3903-7057; erdemhareket@gmail.com

Looking at Thematic Children's Books through the Telescope of Children's Rights: An Example of Self-Review**ARTICLE INFORMATION**

Submission Date : 23/04/2025

Accepted Date : 07/05/2025

Keywords:

Universal Convention on the Rights of the Child, children's rights, children's books, human rights education for children.

ABSTRACT

This study aims to determine how and on which issues children's rights are addressed in thematic children's books. The study was designed by qualitative research methodology. Twenty storybooks with the theme of children's rights were analyzed. The written content, implicit discourses, and visuals in these purposively selected books were examined concerning the rights outlined in the Universal Convention on the Rights of the Child. The study also aimed to determine how these contents align with the philosophy of children's rights. As a result of the research, it was found that the books primarily emphasized rights such as the right to life, access to healthcare, nutrition, shelter, education, rest, play, entertainment, access to information, protection from all kinds of neglect, abuse, and discrimination, freedom of expression, and decision-making. However, it was observed that rights such as having a name, citizenship, living with one's family, growing up in an environment of love, freedom of religion and conscience, the best interests of the child, and privacy were included less frequently. The results also revealed that discourses and scenarios involving violations of children's rights are more common in the analyzed books. This indicates the need to build a stronger bridge between children's books used in rights education and the scientific literature on children's rights. Furthermore, the findings highlight the importance of research that explores the preferences of authors and practitioners regarding which areas of children's rights are emphasized or overlooked in thematic children's books, through the lens of various theoretical approaches.

1. Introduction

The child has rights from birth and should be seen as a citizen not only of the future but also of the present, beyond national borders (Rinaldi, 2020). As a citizen of both the future and the present, it is very important that the child grows up as an individual who is aware of his/her rights. Hareket & Yel (2017) underlined that individuals who grow up aware of their rights from an early age are very important both in social life and in their own lives. Children's awareness of their rights from an early age can enable them to develop as individuals who are the protectors of their rights in the future. This is because childhood can be described as the period in which multi-dimensional development occurs, the basis of values and character is established, the individual begins to know and explore himself/herself and his/her family, steps into informal and formal education that is hoped to last for a lifetime, makes observations about social order and life, and which constitutes the basic step toward becoming a global individual with the skills and qualifications expected in adulthood (Hareket & Gülhan, 2017). While the future of society depends on children's ability to create and participate in collaborative forms, as well as to find solutions to social problems, it is necessary to educate these individuals about citizenship so that they will be more likely to solve problems in serious, local, and global contexts later in life (Kim, 2013). In summary, it is very important for children to be aware of children's rights in order to ensure that they take part in society as active citizens. At this point, child rights education and the quality of such education should be emphasized. Brantefors & Quennerstedt (2016) discuss the necessity and importance of child rights education activities for children and young people on the basis of a wide range of reasons. Today, children tend to acquire many values and behaviors from an early age through written, audio, and visually designed works, and the concept of children's rights is a responsibility assigned to adults by the Universal Convention on the Rights of the Child in terms of teaching children. As a matter of fact, it is very important that the child, as an individual, recognizes and adopts not only his/her own rights and responsibilities but also those of others. In this context, societies follow a number of methods to raise children's awareness of their rights. As highlighted by Hareket & Kartal (2024), as with many other issues, visual press and digital media elements for children play an essential role in disseminating the culture of children's rights. These avenues are extremely sensitive and need to be handled with care. In her research, Quennerstedt (2019) demonstrated the importance of language use and conceptual approaches in teaching human rights to children. As can be understood from this, it is very important to provide opportunities for children to internalize and implement their rights both within formal education and in the flow of daily life. Today, children tend to acquire many values and behaviors from an early age through printed media tools that are written, audio, and visually designed. It has been stated that children's books are effective in helping children experience, acquire knowledge, learn about different cultures, make interpretations about the past and the future, and make inferences about the subject of the book. They also help children love themselves, be useful to society, and enjoy life (Kepenekçi & Aslan, 2011). According to Erkmen (2017), literature from childhood onwards creates an environment for children to learn about life, observe different experiences, and understand human realities. At this point, the existence of children's literature works prepared to develop awareness of children's rights is a very pleasing situation. Therefore, it is possible to define the use of these resources through various educational activities as one of the fundamental methods in children's rights education processes. In addition, children's books appear to be a very effective tool for children to acquire behaviors. Todres & Higinbotham (2013) state that literature that contributes to the understanding of the moral world helps children form social expectations and construct a framework for understanding their own specific rights and responsibilities in children's literature. At this point, it can be said that books can be utilized in rights education processes.

Although we see that there has been an intense tendency toward children's rights research with the adoption of the Universal Convention (Gillet-Swan et al., 2023), there are very limited studies in the literature that determine how and to what extent children's books containing topics and themes related to children's rights reflect these topics. For example, Kahraman et al. (2020) examined the reflection of children's rights (in the context of vital, developmental, protection, and participation rights) in children's

picture books. Sarı (2019) examined children's books in children's libraries in terms of children's rights. Türkyılmaz & Kuş (2014), on the other hand, evaluated one hundred basic works in the context of children's rights. Monoyiou & Symeonidou (2015) examined how children's books include content attributed to diversity (disability, appearance, race, etc.) in the context of social justice and rights, and concluded that works of children's literature can be used as a tool to help children form positive identities on these issues. Sriphachan (2019), on the other hand, examined how the rights, responsibilities, and focal points of discrimination for girls and boys are reflected in youth stories. However, these studies mainly focused on issues such as how the concept of children's rights is reflected in children's books and which categories it is most often presented in. In addition, the examinations were conducted on general children's books. In other words, there is no study in the literature in which books in the category of "children's books with children's rights content" are examined with this approach. Furthermore, Hareket (2020) underlined the need for the existence of a sufficient number and quality of literary products to be used in children's rights education, the suitability of the visual and literary elements of these products for the teaching of children's rights, the importance of having the products prepared for this purpose examined by relevant experts, and the need for informative studies for those who will benefit from these tools (parents, teachers, etc.) in order to improve their ability to make use of teaching methods.

Based on this situation, determining how children's rights are reflected in national children's books prepared specifically for the subject area of children's rights, and within the framework of which topics, is considered by the researchers as an issue worth examining and an approach that will contribute to the gap in the literature.

2. Method

2.1. Problem Statement and Objective

The problem addressed in this research is to reveal how and to what extent issues related to children's rights are included in children's storybooks with the theme of children's rights. The aim of this research is to determine to what extent and in what ways issues related to children's rights are included in these storybooks. In this context, the following sub-objectives were investigated in the research: In storybooks with the theme of children's rights:

- How are the child's vital rights included?
- How are the child's developmental rights included?
- What is the status of the child's protection rights?
- How are the child's participation rights included?
- How is content that does not comply with children's rights included?

2.2. Procedure

This study, which was conducted based on the qualitative research paradigm, involved an in-depth examination of children's storybooks with the theme of children's rights, centered on a common subject axis. Therefore, the research adopted a descriptive design. A descriptive design can be defined as the process of describing and explaining data obtained within the framework of a specific phenomenon or study group. According to Lambert and Lambert (2012), the goal of descriptive studies is to provide a direct account of any phenomenon, and, at the same time, descriptive research is considered the least "theoretical" among qualitative study designs.

Within the scope of the research, twenty children's storybooks (printed documents) with the theme of children's rights were analyzed, selected through purposive sampling. Document analysis includes written texts such as meeting minutes, periodicals, and personal narratives, as well as visual documents such as television and movie footage, photographs, and drawings (Guest et al., 2013). The criteria for selecting the children's books to be analyzed were determined prior to the research.

Araştırma Makalesi

Following a review of the literature on children's rights in the context of the Universal Convention on the Rights of the Child, it was decided to examine the visual and written elements of the books within the categories of children's vital, developmental, protection, and participation rights.

All twenty books included in the study were initially read by the researchers. One researcher independently analyzed the books based on their inclusion of children's rights. The categorization and description processes derived from this analysis were then reviewed by a second researcher to ensure validity and reliability. This verification involved the examination of a randomly selected 20% of the book analyses conducted by the first researcher. As a result of this process, the inter-coder agreement, measured using Cohen's kappa, ranged between .85 and 1.00, indicating an almost perfect agreement (Landis & Koch, 1977). Discrepancies between the two coders were resolved through subsequent discussion.

Table1. Children's storybooks on the theme of children's rights were analyzed in the research

Book Title	Author	Publication Adress	Paper Number	Year
Küçük Adımlar (<i>Little Steps</i>)	Hazal Uzuner	Ayrıntı Yayınevi	75	2019
Sihirli Çaydanlık (<i>Magic Teapot</i>)	Süleyman Bulut	Can Çocuk	44	2013
Anne Ben Yapabilirim (<i>Mom, I can do it</i>)	Süleyman Bulut	Can Çocuk	39	2013
Hey Küçük (<i>Hey Little</i>)	Süleyman Bulut	Can Çocuk	41	2013
Kardeşlik Çemberi (<i>Circle of Brotherhood</i>)	Süleyman Bulut	Can Çocuk	47	2013
İnsan Okur (<i>Human Reads</i>)	Süleyman Bulut	Can Çocuk	43	2013
Haklarını Bilen Çocuklar (<i>Children Know Their Rights</i>)	Özgür Şensoy-M. Esra Yıldırım	Beta Yayıncılık	47	2020
Bedenim Bana Ait (<i>My Body Belongs to Me</i>)	Pro Familia	Gergedan Yayıncılık	32	2023
Beni Rahat Bırak (<i>Leave me alone</i>)	Veronique Renting	Yapı Kredi	28	2015
Kırmızı Çizgi (<i>Red Line</i>)	S. Mahfouz Barraaj	Erdem Yayınları	22	2016
Kırılmayan Hayaller (<i>Unbroken Dreams</i>)	Nilay Yılmaz	Altın kitaplar	23	2016
Çocuk Olmaya Hakkım Var (<i>I Have the Right to Be a Child</i>)	Alain Serres	Yapı Kredi	41	2013
Çocuğum Haklarım Var (<i>My Child Has Rights</i>)	Ezgi Berk	ABM Yayınevi	103	2019
Minik Korsanlar (<i>Tiny Pirates</i>)	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
Annem Babam Nerede (<i>Where's Mom and Dad</i>)	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
Ariyanna'nın Sihirli Kutusu (<i>Ariyanna's Magic Box</i>)	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
Uçan Tekerlekli Sandalye (<i>Flying Wheelchair</i>)	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
Yeşil Sahanın Özgür Kızı (<i>Free Girl of the Green Field</i>)	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
Renkli Yumurtalar (<i>Colorful Eggs</i>)	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
Herkese Eşit Kurabiye (<i>Equal Cookies for All</i>)	Feyza Altun	Mandolin	24	2020

3. Findings

Within the scope of the study, twenty children's storybooks with the theme of children's rights were analyzed in terms of the level and extent to which they include issues related to children's rights. The findings obtained from the analysis of these books are presented separately for each book in the following section:

3.1. "Small Steps" Findings Regarding The Named Book

In the storybooks included in this children's storybook, it is seen that the issues to be addressed within the framework of the child's developmental and protection rights are presented. On the other hand, it has been observed that issues related to the rights within the framework of protection, such as protection from neglect, protection from harmful information, privacy of private life, and protection of asylum seekers have been touched upon to a lesser extent. Regarding the participation of the child, it is seen that the right to Express opinions and the right to assemble are presented in the book. The stories in the book and subject areas related to children's rights are summarized in detail in Table 2.

Table 2. Areas related to children's rights in the story titled small steps

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Sycamores of Teacher Mustafa</i>	-	Training	-Discrimination	-
<i>Small Steps</i>	-Healthy development	-	-	-
<i>What Will You Be When You Grow Up?</i>	-	-Training	-	-
<i>Silence</i>	-	-Rest -Entertainment	-	-
<i>Blue Surprise</i>	-	-	-	-Expressing their thoughts
<i>New Baby</i>	-	-	Protection from neglect	-
<i>Difference on the Other Side of the World</i>	-	-Gathering information	-Access to information	-Gathering
<i>Waiting for an Apology</i>	-	-	-Privacy of Private life	-
<i>Ulaş's Ramp</i>	-Living	-Training	-	-
<i>Birthday Cake</i>	-	-	-Rights of refugees	-

Some of the discourses identified in the analysis units of the stories in the book are as follows:

- **Character1:** "...how dare you take away our future without asking us?"
- **Character2:** "...Children have the right to play, rest, enjoyment and leisure time...I think this is my most natural right and that's why I decided to keep quiet all summer long to get this right..."
- **Character3:** "...they took and organized everything without asking me anything. I don't understand why they didn't ask..."

3.2. “Children Have Rights” Findings Related to the Book Series

In the storybook in the series titled “Brotherhood Circle,” it was observed that, in line with Article 2 of the United Nations Universal Convention on the Rights of the Child, the emphasis was placed on the idea that all children have equal rights without any discrimination and cannot be subjected to discrimination for any reason. In the book “Mom, I Can Do It,” it was noted that the issue of protecting the child’s best interests in every sense was emphasized within the scope of Article 3 of the Convention. In the story titled “Magic Teapot,” in the context of Article 6 of the Universal Convention, we see an issue addressed that emphasizes every child’s right to life, survival, and healthy development. In this respect, the book particularly highlights children’s rights to shelter, nutrition, and health. In line with Article 13 of the Universal Convention, the work titled “Hey Küçük” presents a narrative that touches upon issues related to the right to freely express one’s thoughts, make choices, and participate in decision-making mechanisms regarding matters that concern them. The Human Reader, on the other hand, reflects content related to the child’s right to education in line with the scope of Article 28 of the Universal Convention. The stories in the book and the subject areas related to children’s rights are summarized in Table 3.

Table 3. Areas related to children's rights in the story series titled children have rights e areas related to children's rights

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Circle of Brotherhood</i>	-	-	-Discrimination	-
<i>Mom, I can do it</i>	-	-	-Consideration of the best interest	-
<i>Human Reads</i>	-	-Training	-	-
<i>Magic Teapot</i>	-Living	-	-	-
<i>Hey Little!</i>	-	-	-	-Express their thoughts freely

An example of an anti-discriminatory discourse identified in the analysis units of the stories in the book is as follows:

- **Author:** "...White, yellow, black... They all huddled together and began to experience the happiness of success (Circle of Brotherhood p.47)."

3.3. “Child Rights Book Series” Related Findings

The children's rights series among TUBITAK popular science books consists of a total of 10 books. However, only three books that are still in print were included in the review. In the story "Tiny Pirates", Article 8 of the United Nations Declaration of the Rights of the Child emphasizes that children are the first ones to be protected in case of any kind of danger and that they are the priority individuals in such situations. In the story Where's My Mom and Dad?, Article 6 of the United Nations Declaration of the Rights of the Child emphasizes that all children should be raised under the care and responsibility of their parents. Finally, in the story titled Ariyanna's Magic Box, within the scope of Article 4 of the United Nations Declaration of the Rights of the Child, the rights of all children to live in suitable environments, to shelter, to adequate and regular nutrition, to rest, to have fun and to benefit equally

from health services are emphasized. Table 4 summarizes the stories in the book series and the subject areas related to children's rights.

Tablo 4. Areas of children's rights covered in the children's rights story series

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Tiny Pirates</i>	-	-	-Prioritized protection of the child	-
<i>Where's Mom and Dad?</i>	-Nutrition -Housing	-	-Having a safe living space	-Express their thoughts freely
<i>Ariyana's Magic Box</i>	-Nutrition -Housing	-Resting -Fun and games	-	-Express their thoughts freely

An example of an anti-discriminatory discourse identified in the analysis units of the stories in the book is as follows:

- **Author:** "...White, yellow, black... They all huddled together and began to experience the happiness of success (Circle of Brotherhood p.47)."

3.4. "My Body Belongs to Me!" Findings Related to The Book

The story strongly emphasizes children's rights to participation, privacy, and protection from all forms of neglect and abuse. At this point, we can say that the book is built on a narrow but strong contextual ground in terms of relevant children's rights. Table 5 summarizes the subject areas related to children's rights that the content of the book touches upon.

Table 5. My Body Belongs to Me! Areas of children's rights in the book

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>My body belongs to me!</i>	-	-	-Privacy -Protection from all forms of neglect and abuse -Body integrity and inviolability	-Decision-making on issues that concern him/her -Express their thoughts freely

Sample discourse segments in the book on child privacy, inviolability, bodily integrity and the child's right to protection from abuse are as follows:

- **Character1:** "...Touching each other is something very special. Only I decide if and when someone can touch me."
- **Character1:** "...I have something very special: my body! My body belongs only to me."

3.5. "Red Line" Findings Related to The Book

The story strongly emphasizes the rights of children to be protected from all kinds of neglect and abuse. At this point, we can say that the main focus of the book is children's right to privacy, bodily integrity, inviolability, and protection against all kinds of abuse. However, there is no content in the

book that can be evaluated within the framework of the rights to life and development. Table 6 summarizes the subject areas related to children's rights that the content of the book touches upon.

Table 6. Areas of children's rights covered in the red line book

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Red Line</i>	-	-	-Protection from all forms of neglect and abuse -Privacy	-Express their thoughts freely

As can be understood from Table 6, it was determined that elements related to the child's rights to protection and participation were addressed in my storybook, but they did not have any content within the framework of the rights to life and development.

Sample discourse segments in the book on child privacy and the child's right to protection from abuse are as follows:

- **Character1:** "...every child and every person has private parts on their body. You shouldn't let strangers come near and touch your private parts, no matter how nice they are."
- **Character 2:** "...But if someone bothers you, if someone tries to touch you, then roar 'Hrrrrrrrr' like a lion!"

3.6. “Leave Me Alone!” Findings Related to The Work

When the work was examined, it was seen that the story fiction was created with a focus on the protection of children against all kinds of neglect, abuse and peer bullying. However, no content that can be evaluated within the framework of rights to life and development was identified in the book content. Table 7 summarizes the subject areas related to children's rights that the content of the book touches upon.

Table 7. Areas of children's rights that are addressed in the leave me alone book

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Leave me alone!</i>	-	-	-Protection from all forms of neglect and abuse -Protection from peer bullying	-

3.7. “Unbroken Dreams” Findings Regarding The Work

When the story of Unbroken Dreams was analyzed, it was found that elements touching on all rights groups, including the child's rights to life, development, protection, and participation, were included in the book. However, it was observed that the most intensively addressed issues related to developmental rights, protection rights, and participation rights, respectively. On the other hand, it can be stated that vital rights are included in the book with the least frequency. Table 8 summarizes the subject areas related to children's rights that the content of the book touches upon.

Table 8. Areas of children's rights in the unbroken dreams book

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Unbroken Dreams</i>	-Access to health services	-Playing games -Entertainment -Gathering information -Training	-Protection from all forms of neglect and abuse -Protection from discrimination -Protection from peer bullying	-Express their thoughts freely -Right to Take Decisions

In this children's story book analyzed in the study, it is also seen that the protagonist's right to play and have fun in the school environment is usurped both by his peers and the school administrator due to his special health condition. In the story, the school principal's statements, such as "...if I want, I can cut him off from school!" contain an implicit message that the right to education is left to the initiative of the school administrator. Another important issue emphasized in the book is that classmates make unpleasant remarks about the character's special situation and engage in peer bullying.

3.8. “I Have the Right to Be a Child” Findings Regarding The Work

In this children's book analyzed within the scope of the research, it can be said that comprehensive content related to various children's rights is presented. The reason for this is that the book in question is not just a story, but an educational tool aimed at introducing children to their rights. Therefore, it is an expected finding that this book, which offers rich content for teaching children's rights, is more prominent—content-wise—than the other children's books examined. Table 9 summarizes the subject areas related to children's rights that the content of the book addresses.

Table 9. Areas of children's rights that are addressed in I have the right to be a child

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>I Have the Right to Be a Child</i>	-Health services -Housing -Nutrition -Having a name -Citizenship ve kimlik	-Playing games -Entertainment -Training -Access to information	-Protection from all forms of neglect and abuse -Protection against all kinds of dangers -Non-employment in inappropriate conditions -Equality	-Express their thoughts freely -Participation in decision-making processes

3.9. “Children Who Know Their Rights” and “My Child Has Rights!” Findings Related to the Works

In these works examined in the research, we see that a wide range of content is presented for teaching rights to children. When we look at the content of the books, it is seen that the content directly related to the articles of the Universal Convention on the Rights of the Child is presented to children. In this respect, it can be said that both books have a richer design in terms of teaching human rights to children than the other books analyzed. Table 10 summarizes the subject areas related to children's rights that the books touch upon.

Table 10. Children who know their rights and my child has rights! children's rights themes in the Works

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Know Their Rights & My child has rights!</i>	-Utilization of health services			
	-Housing	-Playing games	-Protection from all forms of neglect and abuse	-Express their thoughts freely
	-Equality	-Entertainment		-Participation in decision-making processes
	-Nutrition	-Training	-Protection Against All Hazards	
	-Name and citizenship	-Gathering information	-Non-employment in inappropriate conditions	-Freedom of religion and conscience
	-Living together with family	-Traveling	-Privacy of private life	
	-Utilization of special care and support services			

3.10. “Children’s Book Series” Findings Regarding the Works

It is seen that the children's book series analyzed was prepared in line with the articles of the Universal Convention and in line with certain concepts and principles. As can be seen in Table 11, content related to the child's rights to protection is at the forefront in the book series. No content theme was identified in relation to participation rights. In this respect, it is not possible to say that the book series offers an inclusive content on children's rights. Table 11 summarizes the subject areas related to children's rights that the book content touches upon.

Table 11. Areas of children's rights in the children's book series

Book Title	Right to Life	Development Rights	Protection Rights	Participation Rights
<i>Flying Wheelchair</i>	-Living	-Right to Education -Access to special education services	-	-
<i>Equal Cookies for All</i>	-	-	-Equality	-
<i>Colorful Eggs</i>	-	-	-Equality -Protection from discrimination -Discrimination	-
<i>Free Girl of the Green Field</i>	-	-	-Discrimination	-

3.11. Findings Regarding the Inclusion of Discourses Overlapping and Non-Overlapping with Children's Rights in Children's Rights Themed Children's Books

In the children’s books examined within the scope of the research, the findings regarding the presentation of discourses that either overlap or do not overlap with children’s rights, and those that comply or do not comply with children’s rights, are discussed under this heading. In this direction, the

Araştırma Makalesi

books were assigned codes by the researchers (e.g., K1, K2), and the relevant statements from the analyzed books were presented along with the corresponding page numbers. These coding numbers were created in alignment with the order presented in Table 1, where the analyzed books are listed. Additionally, instances where more than one statement on a page either overlaps or does not overlap with children's rights are indicated as (i1), (i2), and so on. As seen in Table 12, the books (P7, P12, P13), which directly include definitions of children's rights and activities aimed at teaching those rights, were excluded from the analysis under this heading.

Table 12. The situation of including discourses overlapping and non-overlapping with children's rights

Book Code	Codes of Discourse in Compliance with Children's Rights	Codes of Discourse Incompatible with Children's Rights
K1	S13(i.1), S13(i2), S25, S29, S36, S42, S55, S61(i1), S61(i2)	S9, S12, S16, S22, S33(i1), S33(i2), S39(i1), S39(i2), S41, S45, S46(i1), S46(i2), S47, S51, S53, S59, S61, S64, S65, S72
K2	-	-
K3	S30	S33
K4	-	S18(i1), S18(i2), S18(i3), S20, S28, S30, S35, S37
K5	S47	S31, S37
K6	S41	S9, S20
K8	i1, i2, i3, i4, i5, i6, i7	-
K9	-	S12, S20
K10	S9, S10, S12, S16, S19	-
K11	S2, S5, S10, S11, S21	S1, S5, S6(i1), S6(i2), S9, S17 (i1), S17(i2), S17(i3), S17(i4)
K14	-	S18
K15	-	-
K16	-	-
K17	S10, S17(i1), S17(i2), S18, S21, S24	-
K18	S5, S14, S24	S5
K19	S17, S21	-
K20	S19, S23	-

When Table 12 is analyzed, it is understood that the thematic children's rights books examined frequently present content through discourses that do not coincide with children's rights. At this point, it is possible to say that affirmations regarding the teaching of children's rights and positive ways of constructing knowledge were utilized less. Some excerpts from discourses that overlap with children's rights are as follows: "...he obviously wanted his daughter to study, to build her future." (P1, p13(i1)), "...my mother always said that our rooms were our private spaces." (P1, p61), "...if it will be better for her," (P3, p30), "...White, yellow, black... They all started to experience the happiness of success together." (P5, p47), "...because she wanted to learn so much..." (P6, p41), "...Only I decide if and when someone touches me!" (P8, i2), "...There are special areas on your body, no one else can touch them except you. Only me or sometimes your grandmother can touch you when I wash you." (P10, p10),

"...They immediately designed a sand field with sponge balls, velvet jerseys and a balloon castle so that she could participate in the game." (P11, p5). On the other hand, it is seen that negative discourses that are incompatible with children's rights are presented in the books. Some excerpts from these discourses are as follows: "... because her brother was studying. She was not sent to school because she was a girl. Her father didn't let her..." (P1, p12), "...You don't listen to me, you don't look at my pictures, you don't see me." (P1, p47), "...I kept quiet because nothing will change for my mother whether I answer or not..." (P4, p18(i1)), "...Someone should ask for my opinion, right?" (P4, p37), "...but we don't have time to play games!" (P6, p20), "...whereas you are bullying him..." (P9, p20), "...is that forbidden too? I want to play games!" (P11, p1), "After a while, the circus manager forbade Camsu to talk to the circus workers." (P11, p17(i4)), "Girls don't play soccer!" (P11, p5), "You should be thankful that I accepted Camsu to school. There are already many complaints from parents. If I want, I can immediately dismiss her from the school." (P11, p9), "Then throw the children into the sea!" (P14, p18).

4. Results and Discussion

In this research, it was aimed to examine thematic literary works for children written in line with children's rights within the scope of the United Nations Universal Convention on the Rights of the Child within the framework of the rights to life, development, protection, and participation. The findings of the study are discussed in detail below in terms of the inclusion of content related to children's rights in the works included in the study group.

When the findings related to the first sub-problem of the study are examined, it is seen that the rights frequently mentioned in thematic children's books are the right to health, the right to life, the right to nutrition and the right to shelter, among the rights categorized in the context of the United Nations Universal Convention on the Rights of the Child. However, it was found that the rights to have a name and citizenship rights were mentioned less frequently. As a matter of fact, it can be stated that rights such as living with family and living in an environment of love are almost never mentioned. Parallel results are found in a study conducted by Alpay & Tuna (2021). In this study, the researchers examined children's books for the preschool period in terms of compliance with children's rights and found that the right to have appropriate living standards was the right to have appropriate living standards, which was frequently mentioned in children's story books written for the preschool period among the rights to live with parents, the right to health, the right to live and the right to have appropriate living standards. In addition, this right is followed by the right to receive health services and the right to live. It is stated that the least frequently mentioned right is the right to live with parents. In this respect, the findings of this study support the data of the current study. Similarly, Güzen (2022) examined illustrated storybooks in the context of inclusiveness and children's rights and that the right to love was frequently emphasized within the framework of the right to life and the rights to care, nutrition and shelter were least frequently included in the books. At this point, it can be said that the results obtained in this study partially differ. Among the potential reasons for this situation, factors such as the difference in the authors' interpretive perspectives on children's rights and the variability of the contents emphasized in the books due to the different age groups addressed by the works can be mentioned.

When the findings obtained in relation to the second sub-problem of the study are analyzed, it is determined that in the context of developmental rights, thematic children's books mostly include content that touches on rights such as the right to education, the right to rest, the right to play, the right to have fun and the right to information. As a matter of fact, it has been observed that issues related to rights groups such as acculturation, participation in artistic activities, participation in activities that ensure personal development and leisure time are almost never mentioned or only vaguely touched upon. As a matter of fact, most of these statements are included in works whose focus is more on teaching children's rights. In parallel with these results, Sarı (2019) examined the children's books in children's libraries in the context of children's rights in his study and found that the rights to education, entertainment and play were frequently included in the analyzed books. In another study, it was observed that the level of inclusion of education and play rights within the framework of developmental rights was extremely high in the analyzed works (Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011). In another study parallel to these results,

Alpay & Tuna (2021) stated that the rights frequently mentioned in the context of developmental rights are the right to play, the right to have fun and the right to free time, and that these rights are followed by the right to information. When these results are considered in general, it is possible to state that the results of the current research overlap to a great extent with the results obtained in these studies in the literature.

When the findings related to the third sub-problem of the study were analyzed, it was found that in the context of protection rights, the rights to protection from all kinds of neglect and abuse and protection from discrimination came to the fore in thematic children's books. However, it has been observed that the content touching on rights such as the prevention of child labor, the best interests of the child, privacy of private life, protection of the child in the judicial system, and protection of children in need of special care are extremely limited or not mentioned at all. At this point, it should be noted that the content related to these groups of rights is mostly dealt with in storybooks of an instructive nature, albeit with less intensity. In support of these results, Aslan & Güldenoğlu (2018) concluded in their study examining children's books that negative content on physical violence, emotional abuse and child labor in inappropriate conditions are prominent in books. Similarly, Güzen (2022) found that the content emphasizing the child's right to be protected from all kinds of neglect and abuse is predominant in children's books. However, the researcher stated that content related to rights such as the protection of the child in the judicial system and the protection of individuals with special needs were less common. When all of these results are evaluated as a whole, it is possible to say that the findings of the current study in this framework are significantly similar to the results of different studies in the literature.

When the findings obtained in relation to the fourth sub-problem of the study are evaluated, it is seen that in the context of participation rights, children's books generally include content that touches on rights such as expressing their thoughts freely and making decisions on issues that concern them. However, it was found that the content related to political participation rights such as assembly, demonstration, organization and association was left in a very limited area. As a similar result, Aslan & Güldenoğlu (2018) found that children's books focus on the child's right to participate in decisionmaking processes on issues that concern them. In addition, in a study conducted by Güzen (2022), it was determined that in the children's literary works examined, the rights to freely express their thoughts and make decisions were prioritized, but the contact with the rights to association and assembly was extremely weak. When all of these results are evaluated as a whole, it is seen that the findings of the current study in this framework show a significant similarity with the results of different studies in the literature. Finally, in the children's books with the theme of children's rights examined within the scope of the study, the inclusion of discourses that comply with the philosophy of children's rights and those that do not comply with children's rights were examined and it was determined that the discourses that do not overlap with children's rights are significantly concentrated in the books. In support of these results, Türkyılmaz & Kuş (2014) examined the 100 Basic Works recommended by the Ministry of National Education at the primary education level in the context of children's rights and found that the books mostly included statements about the rights to life and development, but the discourses related to these rights mostly did not overlap with children's rights. Similarly, Turan (2011), in his study examining children's fairy tales within the framework of children's rights, stated that positive messages in the context of children's rights are insufficient in works where the character is shown as a child and that the content discourses in which children's rights are violated are positioned in the foreground. When the results are considered as a whole, it is possible to say that issues related to children's rights are not addressed comprehensively in thematic children's books on children's rights. These results are surprisingly in line with the results of other studies in the literature. It is possible to interpret this situation as meaning that children's books prepared for children to raise awareness about children's rights should make stronger use of the arguments put forward by the child rights literature in a scientific sense. The results also show that negative discourses and violation scenarios regarding children's rights are prioritized in these books, which raises the possibility that this preference may be related to the sociological contexts in the countries where the books were written. At this point, there is a need to build a stronger bridge between children's books and the scientific literature on children's rights. The results

of this research also revealed the need for practical research to be conducted to determine how these books affect the creation of child rights awareness as a result of field practices. In this respect, it is thought that this research will encourage the realization of research based on stronger cooperation between child rights and children's literature researchers. The results also underline the need for research in which author and practitioner preferences regarding the areas of children's rights that are prioritized and/or left in the background in thematic children's books will be discussed in a social cultural context.

5. Limitations

This research, of course, has some limitations. One of them is that the results obtained within the scope of the study are based solely on the findings in children's books. Therefore, the way these findings and the observations in thematic children's rights books will be perceived by readers in real life could not be addressed in this research. Another limitation is the potential for researcher bias regarding the findings in the analyzed children's books. In other words, rather than being generalizable facts, the findings in the study are merely the interpretations of the researchers, based on their expertise. Another limitation is that some children's books, which were initially selected to be examined within the framework of the research, could not be accessed and included in the study due to unforeseen reasons. Additionally, the research process relied on a single data source. At this point, a second data source—such as information about the authors of the books or feedback from other experts—could have helped mitigate this limitation. However, this was not possible for this study. Although we acknowledge this as an important limitation, we would like to emphasize that we do not view it as a fundamental qualitative issue that diminishes the value of the research findings.

Ethical Information Related to the Research: There is no ethics committee report in the study due to the use of the document analysis method.

Contribution Rate of Researchers: The authors contributed equally to the study.

Conflict Statement: There are no potential conflicts of interest in this study and between researchers.

Kaynakça / References

- Alpay, B. ve Tuna, C. (2021). Okul öncesine yönelik hikâye kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 1-14.
- Aslan, C., ve Güldenoğlu, B. N. D. (2018). Çok satılan çocuk edebiyatı kitaplarında çocuk hakları üzerine bir çözümleme. *Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan*, 90.
- Brantefors, L. ve Quennerstedt, A. (2016). Teaching and learning children's human rights: A research synthesis. *Cogent Education*, 3(1), 1247610. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1247610>
- Erkmen, N. (2017). Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi (Ankara ili örneği) [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gillett-Swan, J., Quennerstedt, A., & Moody, Z. (2023). Theorising in educational children's rights research: A systematic review of publications 2012–2021. *The International Journal of Children's Rights*, 31(1), 137-166. <https://doi.org/10.1163/15718182-31010006>
- Guest, G., Namey, E., & Mitchell, M. (2013). *Collecting qualitative data: A field manual for applied research*. Sage Publications. <https://methods.sagepub.com/book/collecting-qualitative-data>
- Güzen, N. M. (2022). Resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hareket, E. (2020). Çocuk hakları perspektifinden Türkiye'de eğitim unsurları. *Başkent Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(1), 47-61.
- Hareket, E., & Gülhan, M. (2017). Perceptions of students in primary education departments related to children's rights: A comparative investigation. *Journal of Education and Learning*, 6(2), 41–52. <https://doi.org/10.5539/jel.v6n2p41>
- Hareket, E., & Kartal, A. (2021). An overview of research on children's rights in primary school: A meta synthesis. *Children and Youth Services Review*, 131, 106286. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106286>
- Hareket, E., & Kartal, A. (2024). Are children and youth “right” in animated movies? *The International Journal of Children's Rights*, 32, 288-326. <https://doi.org/10.1163/15718182-32020001>
- Hareket, E., & Yel, S. (2017). Which perceptions do we have related to our rights as child? Child rights from the perspective of primary school students. *Journal of Education and Learning*, 6(3). DOI:10.5539/jel.v6n3p340
- Kepenekçi, Y. K., ve Aslan, C. (2011). *Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları*. ÇOGEM Yayınları.
- Kim, B. G. (2013). Towards a narrative concept of citizenship: Implications for citizenship education as children's identity-making. *Citizenship Teaching & Learning*, 8(3), 279-293. https://doi.org/10.1386/ctl.8.3.279_1
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159–174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Monoyiou, E., & Symeonidou, S. (2016). The wonderful world of children's books? Negotiating diversity through children's literature. *International Journal of Inclusive Education*, 20(6), 588-603. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1102338>
- Quennerstedt, A. (2019). Language use in the teaching of human rights. *Cogent Education*, 6(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2019.1683932>

Rinaldi, C. (2020). The child as citizen: Holder of rights and competent. The Reggio Emilia educational experience. *Miscellanea Historico-Iuridica*, 19(1), 11-22.
<https://miscellanea.uwb.edu.pl/article/view/481>

Sarı, T. (2019). Çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi: Ankara ili örneği [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sriphachan, S., & Praphan, K. (2019). *Children's rights in Roald Dahl's selected young people's fiction*[Doktora tezi]. Mahasarakham University.

Todres, J., & Higinbotham, S. (2013). A person's a person: Children's rights in children's literature. *Columbia Human Rights Law Review*, 45(1), 1-56.

Turan, S. (2011). Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi: Her güne bir masal adlı kitap üzerine bir inceleme [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Türkyılmaz, M., & Kuş, F. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63.